

Nr 109.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
hypoteksaktiebolag; given Stockholms slott den 8 mars
1946.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill
Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att an-
taga härvid fogade förslag till lag om hypoteksaktiebolag.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

F ö r s l a g
till
L a g
om hypoteksaktiebolag.

Med upphävande av vad i lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 2) om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, finnes stadgat, såvitt angår aktiebolag som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, förordnas härigenom som följer.

1 §.

I fråga om aktiebolag som har till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt men i vars verksamhet bankrörelse icke ingår (hypoteksaktiebolag) skall gälla vad angående aktiebolag i allmänhet är föreskrivet, i den mån ej annat följer av vad nedan stadgas.

2 §.

Göres för registrering av hypoteksaktiebolag ansökan om godkännande av stiftelsehandlingar efter vad i lagen om aktiebolag är stadgat, och finner registreringsmyndigheten hinder icke möta mot godkännande av handlingarna, skall den med eget yttrande underställa Konungen förslaget till bolagsordning. Konungen prövar bolagsordningens överensstämmelse med lag och författning så ock huruvida därutöver med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av bolagets verksamhet särskilda föreskrifter böra intagas i bolagsordningen. Vid godkännande av förslag till bolagsordning äger Konungen föreskriva, att bolaget ej utan särskilt medgivande av Konungen må driva verksamheten längre än viss tid.

I bolagsordning, som godkänts av Konungen, må ändring ej vidtagas utan att Konungens godkännande erhållits.

3 §.

Har Konungen föreskrivit att hypoteksaktiebolag ej må utan särskilt medgivande driva sin verksamhet längre än viss tid, och fortsätter bolaget verksamheten efter utgången av denna tid, äger Konungen förordna, att bolaget skall träda i likvidation. Driver hypoteksaktiebolag eljest sin verksamhet i strid mot lag eller författning eller bestämmelse i bolagsordningen, äger Konungen förelägga bolaget att inom viss tid vidtaga åtgärder för rättelses vinande. Vidtagas ej åtgärder som nu sagts inom den bestämda tiden, äger

Konungen förbjuda fortsättning av bolagets verksamhet och förordna, att bolaget skall träda i likvidation.

Har Konungen meddelat förordnande att hypoteksaktiebolag skall träda i likvidation, utser Konungen tillika en eller flera likvidatorer att verkställa likvidationen, och skall med avseende å denna så anses som hade förordnandet meddelats av rätten. Likvidator äger av bolaget uppbära arvode till belopp som bestämmes av Konungen.

4 §.

Konungen äger medgiva hypoteksaktiebolag undantag, helt eller delvis, från vad i lag stadgas rörande skyldighet för aktiebolag att verkställa avsättning av vinstmedel med hänsyn till förhållandet mellan bolagets skulder och summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfond.

5 §.

Hypoteksaktiebolag skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, såframt ej Konungen, om så ur allmän och enskild synpunkt finnes utan olägenhet kunna ske, medgiver befrielse därifrån. Sådan befrielse lämnas för viss tid eller tillsvidare.

Ledamot av eller annan befattningshavare hos bank- och fondinspektionen må ej deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid hypoteksaktiebolag, över vilket inspektionen har att utöva tillsyn.

Med avseende å tillsynen skall gälla vad nedan stadgas i 6—15 §§.

6 §.

Bank- och fondinspektionen skall övervaka, att bolaget i sin verksamhet ställer sig till efterrättelse de lagar och andra författningar, som hava avseende å hypoteksaktiebolag, ävensom den för bolaget gällande ordningen samt de föreskrifter, som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordningen blivit av bolagsstämma eller styrelse meddelade; dock vare inspektionen icke pliktig övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som avse enskild delägars rättigheter eller skyldigheter i förhållande till bolaget eller till annan delägare eller som angå bolagets inre angelägenheter.

Det åligger inspektionen att jämväl i övrigt, såvitt angår förhållanden som kunna inverka på bolagets säkerhet, med uppmärksamhet följa dess verksamhet.

Inspektionen äger, där så finnes erforderligt, utse en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper.

7 §.

Har styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, vilket står i strid mot lag eller bolagsordningen, må bank- och fondinspektionen förbjuda verkställig-

het av beslutet. Inspektionen må ock förelägga styrelsen att, i händelse beslut av nyss omförmälda beskaffenhet gått i verkställighet, göra rättelse, där så kan ske, samt att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller bolagsordningen. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av inspektionen meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Inspektionen äger, ändå att avvikelser från lag eller bolagsordningen icke skett, meddela de erinringar i fråga om bolagets verksamhet som inspektionen kan finna påkallade.

Där inspektionen så finner erforderligt, må inspektionen meddela närmare föreskrifter om sättet för förandet av bolagets räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av dessa.

8 §.

Bank- och fondinspektionen äger sammankalla bolagets styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av inspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma, må kallelse utfärdas av inspektionen.

Den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda inspektionen äger närvara vid bolagsstämma eller av inspektionen utlyst styrelsesammanträde och delta i överläggningarna.

9 §.

Bolagets styrelse åligger:

att när som helst för den befattningshavare hos bank- och fondinspektionen, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda inspektionen, hålla bolagets kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning;

att å tider, som inspektionen bestämmer, och enligt av inspektionen fastställda formulär upprätta och till inspektionen insända översikter över bolagets tillgångar och skulder jämte uppgift om villkoren för lån som bolaget upptager och utlämnar;

att jämväl i övrigt meddela inspektionen eller sådan befattningshavare därstädes som ovan sagts alla de upplysningar rörande bolaget som av dem äskas;

att så snart ske kan till inspektionen insända styrelsens förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning ävensom, efter verkställd revision, den däröver avgivna berättelsen tillika med annan handling angående bolagets förvaltning och räkenskaper som revisorerna må hava avlämnat till styrelsen; samt

att, där inspektionen finner anledning till antagande att bolaget gjort sådana förluster att tio procent av aktiekapitalet förlorats, på inspektionens anmodan ofördröjligen låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma.

10 §.

Träder bolaget i likvidation, äger bank- och fondinspektionen förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera bolagets kassa och övriga tillgångar samt granska bolagets böcker, räkenskaper och andra handlingar, och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Inspektionen äger under bolagets likvidation i avseende å likvidatorer och bolagsstämma enahanda befogenhet som innan bolaget trätt i likvidation enligt denna lag tillkommer inspektionen beträffande styrelse och bolagsstämma.

11 §.

Bank- och fondinspektionen äger vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag förelägga vite så ock fälla till sådant vite.

12 §.

Över beslut, som av bank- och fondinspektionen meddelas på grund av denna lag, må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

13 §.

Styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare hos bolaget, vilken uppsåtligt eller av grov vårdslöshet till bank- och fondinspektionen eller den befattningshavare hos inspektionen som företräder densamma meddelar oriktig eller vilseledande uppgift angående omständighet, varom det ålegat honom att lämna upplysning till inspektionen eller den som företräder densamma, straffes med dagsböter eller fängelse.

14 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

15 §.

Till bestridande av kostnaden för bank- och fondinspektionens tillsyns verksamhet skall varje hypoteksaktiebolag som omfattas av tillsynen årligen erlägga bidrag efter visst, för bolagen lika förhållande till sammanlagda beloppet av bolagets egna fonder och skulder vid utgången av nästföregående kalenderår, dock icke över två tusendels procent. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

Det åligger bolaget jämväl att till revisor och ombud som förordnats enligt 6 eller 10 § utgiva ersättning med belopp som inspektionen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1946 utom såvitt angår 2 och 4 §§, som skola träda i kraft den 1 januari 1948.

Har före den 1 januari 1948 hypoteksaktiebolag bildats eller beslut fattats om ändring i bolagsordningen, skall med avseende å stadfästelse av bolagsordningen eller ändringen äldre lag äga tillämpning.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och t. f. chefen för handelsdepartementet, statsrådet Danielson, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga angående *lagstiftning om hypoteksaktiebolag* samt anför följande.

Inledning.

Enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 2) om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, gälla för aktiebolag, som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt eller att driva pantlånerörelse men i vilkas verksamhet bankrörelse icke ingår, vissa särskilda bestämmelser som avvika från den allmänna aktiebolagslagen. Sålunda skall Kungl. Maj:ts stadfästelse sökas å bolagsordning för aktiebolag som avses i lagen. Kungl. Maj:t prövar bl. a., huruvida med avseende på vidden och beskaffenheten av bolagets rörelse särskilda bestämmelser må erfordras. Å ändring i bolagsordning skall likaledes sökas Kungl. Maj:ts stadfästelse. Vidare föreskrives att ansökning om bolagets registrering ej må upptagas av registreringsmyndigheten, där ej Kungl. Maj:ts beslut om stadfästelse å bolagsordningen ingives. Ej heller må ändring av bolagsordningen registreras, med mindre den styrkes vara stadfäst av Kungl. Maj:t.

1911 års lag omfattar, såsom av det sagda framgår, två olika grupper av aktiebolag, nämligen dels bolag som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt dels ock bolag som ha till ändamål att idka pantlånerörelse. Av den förra gruppen, som här benämnes hypoteksbolag, finnas för närvarande sju bolag, nämligen Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö, Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska brands intecknings aktiebolag, Svenska hypotekskreditaktiebolaget, aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa. Samtliga dessa bolag utom Svenska hypotekskreditaktiebolaget äga enligt bolagsordningarna rätt att för sin utlåningsverksamhet upplåna erforderliga medel genom utgivande av räntebärande obligationer,

för vilka säkerhet skall ställas medelst pant av fastighets- eller tomträttsin-teckningar av i bolagsordningarna närmare angiven beskaffenhet. I fråga om de fyra förstnämnda bolagen gäller, att säkerhetshandlingarna skola för obligationsinnehavarnas räkning förvaras av ett särskilt ombud som för-ordnas av vederbörande länsstyrelse. Beträffande aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa, vilkas upplåning mot obligationer eller reverser sker med garanti av Stockholms stad resp. Göteborgs stad, tillämpas den ordningen att säkerhetshandlingarna för bola-gens lån innehavas av vederbörande stad.

Verkställda utredningar.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1943 tillkallade che-fen för handelsdepartementet den 9 juli samma år häradshövdingen KNUT ELLIOT att verkställa *utredning rörande behovet av statlig tillsyn över ak-tiebolag, som ha till ändamål att bedriva fastighetsbelåning, och därmed lik-artade bolag* samt avgiva de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda. Utredningen hade föranletts av en hemställan den 15 maj 1943 av dåvarande bankinspektören S. J. Lindeberg till chefen för handelsdepartementet. I denna hemställan framhölls, med utgångspunkt från vissa missförhållanden som uppdagats beträffande aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa, att den kontroll, som man genom 1911 års lag velat erhålla å aktiebolag, med ändamål uteslu-tande att idka fastighetsbelåning, visat sig fullständigt illusorisk i de fall då bolagsordningen icke efterlevts. Då dessa bolag fått rätt att emittera obliga-tionslån, vilka godtagits för placering av omyndigas medel utan särskilt till-stånd, syntes det vara ett intresse av vikt, att bolagen underkastades offent-lig tillsyn i likhet med bankaktiebolag, sparbanker och försäkringsbolag samt att det torde ligga närmast till hands, att tillsynen anförtröddes åt sparbanks-inspektionen. Vidare kunde ifrågasättas, huruvida icke jämväl tomträttskas-sorna skulle läggas under statlig tillsyn. Samtidigt kunde möjligen en översyn av bestämmelserna om förvaring av säkerhetshandlingar och om revision inom hypoteksinstitutionerna anses påkallad.

Den 7 mars 1945 avgav utredningsmannen en promemoria i ämnet. Däri föreslogs att till 1911 års lag skulle göras ett tillägg, varigenom åt Kungl. Maj:t inrymdes befogenhet förordna därom att aktiebolag, som har till än-damål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen. Vidare föreslogs att närmare bestämmelser an-gående tillsynen skulle upptagas i särskild kungörelse. Ytterligare förordnades vissa ändringar eller kompletteringar i bolagsordningen för några av hypo-teksbolagen.

Efter remiss avgåvos yttranden över promemorian av vissa myndigheter och sammanslutningar. Ärendet överlämnades därefter till justitiedeparte-mentet för vidare behandling.

Den 1 januari 1948 träder *den nya aktiebolagslagen* av den 14 september 1944 (nr 705) i kraft. Lagen medför, att ändringar bliva erforderliga i annan

associationslagstiftning. Under förarbetena till nämnda lag framhölls sålunda att den nya lagens system för bolagsbildningen med en förberedande granskning och godkännande genom registreringsmyndigheten av handlingarna rörande bolagsbildningen (de s. k. stiftelsehandlingarna) påkallade särbestämmelser för vissa slag av aktiebolag, som regleras av speciell lagstiftning. Vidare uppmärksammades frågan om tillämpningen å de särskilda typerna av aktiebolag av föreskrifterna i allmänna aktiebolagslagen rörande skyldighet att av vinstmedel verkställa avsättningar till s. k. skuldregleringsfond. De avvikande stadganden, som i detta hänseende syntes erforderliga, ansågos böra meddelas i vederbörande speciallagstiftning.

Även i övrigt måste naturligen övervägas, huruvida den nya aktiebolagslagens i åtskilliga avseenden skärpta bestämmelser böra gälla för aktiebolag som regleras av särskild lagstiftning.

Inom justitiedepartementet har verkställts en undersökning av nu angivna spörsmål, i samband varmed skett en överarbetning av förslaget angående statlig tillsyn över vissa lånebolag. Såsom resultat härav föreligger en av revisionssekreteraren ERIK HAGBERGH avgiven, den 12 november 1945 dagtecknad *promemoria angående ändrad lagstiftning rörande aktiebolag som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt* jämte förslag till lag om aktiebolag som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt m. m. Promemorian torde få fogas såsom bilaga till protokollet i detta ärende (*Bilaga A*).

Av de två grupper bolag, vilka omfattas av 1911 års lag, är det — såsom av det anförda framgår — endast den ena gruppen, hypoteksbolagen, som beröres av de verkställda utredningarna och författningsförslagen. Beträffande pantlånebolagen uttalas i departementspromemorian, att avsikten torde vara att med pantlånerörelsen sammanhängande spörsmål skulle upptagas till behandling så snart en för närvarande inom handelsdepartementet pågående utredning för revision av förordningen angående handel med vissa begagnade föremål m. m. slutförts. Det hade därför syntes lämpligt att tillsvidare låta anstå med frågan om införande av nya lagbestämmelser för pantlånebolagen. Då flera skäl talade för att de två sinsemellan väsentligt olikartade typerna av aktiebolag, som löde under 1911 års lag, icke borde bli föremål för reglering i en gemensam speciallagstiftning, förordades i departementspromemorian att 1911 års lag uppdelades i två skilda lagar.

I förenämnda lagförslag behandlas först de bolagsrättsliga bestämmelserna.

Under 1 § i lagförslaget föreslås såsom grundläggande stadgande, att de för aktiebolag i allmänhet gällande bestämmelserna skola tillämpas jämväl på hypoteksbolag, i den mån ej särskilda bestämmelser meddelas i förslaget.

I promemorian framhålles, att den nya aktiebolagslagens system för bolagsbildningen med en granskning genom registreringsmyndigheten av stiftelsehandlingarna, däribland stiftelseurkund och förslag till bolagsordning, redan på ett förberedande stadium innan aktieteckning verkställts och konstituerande stämma hållits, förutsatte vissa kompletterande föreskrifter i den sär-

skilda lagstiftningen för hypoteksbolag. Det påpekas i detta sammanhang, att Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordning för sådant bolag — som enligt 1911 års lag meddelas efter det bolagsordningen antagits av bolaget i samband med beslutet om bolagets bildande — numera regelmässigt meddelas för viss tid, i allmänhet för en tidrymd av tio år, men tidigare plägade givas utan dylik begränsning.

Då registreringsmyndigheten icke bör bifalla en ansökan om stiftelsehandlingarnas godkännande, förrän Kungl. Maj:t prövat förslaget till bolagsordning från de synpunkter som avses i nu förevarande lagstiftning, föreslås i 2 § första stycket, att registreringsmyndigheten innan godkännande meddelas skall med eget yttrande underställa förslaget till bolagsordning Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t skall härefter, på enahanda sätt som för närvarande gäller enligt 1911 års lag 2 §, pröva bolagsordningens överensstämmelse med nämnda lagstiftning samt med lag och författningar i övrigt samt huruvida därutöver med avseende å omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse särskilda bestämmelser erfordras. I 2 § andra stycket i förslaget har upptagits stadgande, att ändring ej må vidtagas i bolagsordning, som godkänts av Kungl. Maj:t, utan att Kungl. Maj:ts godkännande erhållits jämväl å ändringen.

Under 3 § ha upptagits föreskrifter rörande möjlighet att framtvinga upplösning av hypoteksbolag. I departementspromemorian framhålles, att om ett hypoteksbolag, vars bolagsordning stadfästs för viss begränsad tid, fortsatte verksamheten efter utgången av denna tid, envar aktieägare ävensom styrelseledamot torde kunna framtvinga bolagets likvidation (1910 års aktiebolagslag 102 §, nya aktiebolagslagen 141 §). Några särskilda lagregler angående ingripande från det allmänna i dylikt fall funnes däremot icke. Sådana lagregler syntes emellertid påkallade. I förslaget stadgas därför, att hypoteksbolag ej må fortsätta sin verksamhet utöver den tid, för vilken Kungl. Maj:t godkänt bolagsordningen, samt att därest så sker eller det finnes att verksamheten eljest drives i strid mot bestämmelse i bolagsordningen eller mot lag eller författning, Kungl. Maj:t skulle äga att förbjuda fortsättning av verksamheten och förordna att bolaget skall träda i likvidation. Ett så exceptionellt ingripande som avsåges med de sålunda föreslagna bestämmelserna borde naturligen icke komma till stånd utan att först åtgärder vidtagits för att vinna rättelse på annan väg. Enligt 3 § tredje punkten skola likvidatorer i fall som nu nämnts utses av Kungl. Maj:t. Där har jämväl upptagits bestämmelse rörande likvidatorernas skyldighet att för registrering anmäla, att bolaget trätt i likvidation. I fjärde punkten stadgas, att likvidator som utses av Kungl. Maj:t skall äga av bolaget uppbära arvode med belopp som bestämmes av Kungl. Maj:t.

Redan i samband med tillkomsten av den nya aktiebolagslagen uppmärksammades — såsom tidigare nämnts — frågan om tillämpningen å särskilda slag av aktiebolag av den nya lagens konsolideringsregler. Dessa stadganden ha föranlett upptagande av en dispensregel i 4 § av lagförslaget. I promemorian lämnas en utförlig redogörelse dels rörande aktiebolagslagens före-

skrifter i detta ämne dels ock för kapitalförhållandena inom de nu bestående sju hypoteksbolagen. I redogörelsen framhålles, att den nya aktiebolagslagen innehåller viktiga nyheter i fråga om aktiebolagens konsolidering. Sålunda föreskrives i nya lagen att årlig avsättning till reservfond med tio procent av årsvinsten skall äga rum till dess reservfonden uppgår till tjugu procent — för närvarande tio procent — av aktiekapitalet (71 §). Vidare har upptagits en helt ny regel av innebörd, att samma årliga avsättning till reservfonden eller en s. k. skuldregleringsfond skall fortsätta i bolag med viss relativt stark skuldsättning, nämligen i bolag vars skulder enligt balansräkningen överstiga summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfonden. För bolag med dylik skuldsättning skall även gälla den begränsningen i rätten att utdela vinst, att utdelningen icke får överstiga fem procent av bolagets behållna förmögenhet, med mindre ett lika stort belopp som det vilket därutöver utdelas avsättes till reservfonden eller skuldregleringsfonden (72 §).

I departementspromemorian framhålles, att när det gäller att taga ställning till spørsmålet om tillämpningen på hypoteksbolagen av legala konsolideringsregler den speciella karaktären av bolagens verksamhet givetvis borde beaktas. Bolagens ändamål vore att idka belåning av mera värdebeständig egendom och för detta ändamål krävdes tillgång på avsevärt kapital. Ett uppsamlande av mycket stort eget kapital ledde emellertid ofta till en fördyring av verksamheten, vilket i synnerhet när verksamheten kunde anses fullfölja för det allmänna betydelsefulla syften givetvis borde undvikas. Det kunde sålunda stundom vara av vikt att ett företag icke förhindrades att arbeta med förhållandevis stort främmande kapital. I fråga om de flesta av bolagen torde vara ganska klart, att legala konsolideringsföreskrifter, bortsett från bestämmelserna om reservfond, icke vore behövliga. Den i lagförslaget upptagna dispensregeln innebär, att Kungl. Maj:t äger medgiva aktiebolag som avses i lagen undantag, helt eller delvis, från nya aktiebolagslagens bestämmelser i 72 §. I departementspromemorian uttalas vidare, att dispens enligt ifrågavarande stadgande i allmänhet syntes böra beviljas för viss begränsad tid.

Utöver vad som framgår av det anförda skulle enligt departementspromemorian icke påkallas några bolagsrättsliga särbestämmelser för hypoteksbolag.

Vad härefter angår frågan om anordnande av statlig tillsyn över hypoteksbolag har spørsmålet, vilka bolag som skulle omfattas av tillsynen, lösts på ett principiellt annorlunda sätt i departementspromemorian än enligt den av häradshövding Elliot verkställda utredningen. Det förslag som innefattades i sagda utredning innebar, att hypoteksbolag skulle stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, såframt Kungl. Maj:t meddelade förordnande därom, och utredningsmannen förordade, att av de nu existerande hypoteksbolagen Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag skulle underkastas statlig tillsyn.

I departementspromemorian framhålles, att i vissa yttranden över nyssnämnda utredning kommit till synes en något avvikande ståndpunkt i frågan om den statliga tillsynens omfattning. Sålunda hade bank- och fondinspektionen ansett möjligheten att anordna statlig tillsyn böra i lagen begränsas till sådana bolag, som enligt de av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningarna berättigats att upplåna medel mot obligationer. Å andra sidan hade i två yttranden — av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt Göteborgs intecknings garanti aktiebolag — förordats, att den statliga tillsynen gjordes obligatorisk för alla hypoteksbolag, möjligen med rätt för Kungl. Maj:t att på särskild framställning medgiva befrielse därifrån för viss tid. I departementspromemorian påpekas vidare, att det främsta skälet för införande — genom 1898 års lånebolagslag — av skyldighet för fastighetsbelåningsbolag att söka Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordningen var bolagens rätt att utgiva obligationer. Häre kunde visserligen anses ligga ett motiv för att begränsa jämväl den statliga tillsynen över hypoteksbolag till bolag som hade dylik rätt. Hypoteksbolagen finge emellertid numera anses i allmänhet driva en verksamhet av sådan natur, att anledning att lägga dem under statlig tillsyn kunde föreligga, oberoende av om de anskaffade för sin rörelse erforderliga medel genom utgivande av obligationer eller andra förskrivningar. Det erinrades jämväl, att på vissa håll ansetts angeläget att tillsynen skulle avse även företagens räntepolitik.

Enligt 5 § första stycket i det vid departementspromemorian fogade lagförslaget har den statliga tillsynen i princip gjorts obligatorisk för alla hypoteksbolag. Till detta huvudstadgande knytes en dispensregel av innehåll att Kungl. Maj:t äger medgiva befrielse från tillsynen, om så ur allmän och enskild synpunkt finnes utan olägenhet kunna ske. I promemorian framhålles, att dispensregeln vore avsedd att komma till användning främst i de fall, då en tillfredsställande kontroll över bolaget utövades av kommunala myndigheter eller där anordnandet av en dylik kontroll framstode som en närmast kommunal angelägenhet samt att med detta uttalande uppenbarligen åsyftades aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa.

I departementspromemorian anföres vidare:

Enligt utredningen rörande statlig tillsyn över hypoteksbolag förordades att tillsyn icke skulle ifrågakomma beträffande Skånska brands intecknings aktiebolag och Svenska hypotekskreditaktiebolaget, därvid dock beträffande det förstnämnda bolaget förutsattes att ur bolagsordningen skulle utgå bestämmelsen angående rätt för bolaget att utge obligationer. Båda dessa bolag äro dotterföretag till försäkringsbolag. Därest en tillsyn över dessa hypoteksbolag ur samhällelig synpunkt skulle anses önskvärd, torde det vara mest rationellt att densamma utövades av försäkringsinspektionen. Gällande lag om försäkringsrörelse lär dock endast i begränsad utsträckning giva stöd för anordnande av en dylik tillsyn. De nu ifrågavarande båda bolagen måste därför principiellt inbegripas under den statliga tillsynen enligt lagförslaget. Givet är emellertid att, såframt försäkringsinspektionen beredes tillfälle att öva nödig kontroll över bolagen, detta bör utgöra anledning till dispens från lagförslagets tillsynsbestämmelser.

I anslutning till den nu behandlade föreskriften om hypoteksbolagens ställande under tillsyn av bank- och fondinspektionen förordas enligt departementspromemorian en bestämmelse, att ledamot av eller annan befattningshavare hos inspektionen icke må deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid bolag över vilket inspektionen har att utöva tillsyn.

De närmare bestämmelserna angående den statliga tillsynen över hypoteksbolag, vilka upptagits i 6—14 §§, ha utformats på i stort sett samma sätt som motsvarande bestämmelser i lagen om bankrörelse angående den statliga tillsynen över bankerna (230 a § o. följ. §§). I lagförslagets 6 § angives bank- och fondinspektionens uppgift i främsta rummet vara att övervaka, att hypoteksbolagen i sin verksamhet ställa sig till efterrättelse de författningar, som ha avseende å hypoteksbolag, ävensom vederbörande bolagsordning. Härtill fogas ett undantagsstadgande, enligt vilket inspektionen icke är pliktig övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som avse enskild delägars rättigheter eller skyldigheter i förhållande till bolaget eller till annan delägare eller som angå bolagets inre förhållanden. Inspektionen har vidare enligt lagförslaget ålagts att jämväl i övrigt, såvitt angår förhållanden som kunna inverka på bolagets säkerhet, med uppmärksamhet följa dess verksamhet.

I 6 § tredje stycket har upptagits ett stadgande av innehåll att inspektionen, där så finnes erforderligt, äger utse en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper.

Av lagförslagets 7 § framgår, vilka befogenheter som tillkomma bank- och fondinspektionen vid fullgörande av dess tillsynsverksamhet. Där stadgas, att inspektionen äger förbjuda verkställighet av sådant beslut av styrelse eller bolagsstämma, som står i strid mot lag eller bolagsordningen, ävensom att inspektionen må kunna förelägga styrelsen dels att, för den händelse beslut av nämnda beskaftenhet gått i verkställighet, göra rättelse där så kan ske, dels ock att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller bolagsordningen. Inspektionen har vidare tillagts en rätt att, oavsett huruvida avvikelse skett från lag eller bolagsordning, meddela de erinringar i fråga om bolagets verksamhet som inspektionen kan finna påkallade. Slutligen äger inspektionen, om så finnes erforderligt, meddela närmare föreskrifter om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av dessa.

Beträffande lagförslagets övriga bestämmelser i fråga om den statliga tillsynen må följande nämnas. Enligt 8 § äger bank- och fondinspektionen påkalla att styrelsesammanträde eller bolagsstämma utlyses. Bolagsledningens uppgifter angivas i 9 §. Det åligger styrelsen bland annat att för inspektionen hålla för granskning tillgängliga bolagets kassa och övriga tillgångar samt räkenskapshandlingar, att å tider, som inspektionen bestämmer, upprätta och till inspektionen insända översikter över bolagets tillgångar och skulder jämte uppgift om villkoren för bolagets upplåning och utlåning, att jämväl i övrigt meddela inspektionen begärda upplysningar, att till inspektionen insända de årliga redovisningshandlingarna samt att, där inspektionen finner anledning till antagande att bolaget gjort sådana förluster att tio procent av aktiekapitalet förlorats, på inspektionens anmodan ofördröjligen

låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma. Den sistnämnda bestämmelsen har upptagits på föranledande av bank- och fondinspektionen. Det må framhållas att bolagsordningarna för vissa av hypoteksbolagen innehålla den i jämförelse med aktiebolagslagen skärpta regeln att likvidationsplikt skall inträda, om en tiondel av aktiekapitalet gått förlorat.

I lagförslaget 10 § ha upptagits bestämmelser om bank- och fondinspektionens befogenheter under bolagets likvidation ävensom rörande likvidatorernas skyldigheter. Enligt 11 § äger inspektionen vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt lagen förelägga vite samt fälla till sådant vite. 12 § innehåller stadgande om överklagande hos Konungen av bank- och fondinspektionens beslut. I paragrafen har föreslagits att beslut som överklagats ändock skall gå i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar. Bestämmelse om straff för styrelseledamot eller annan befattningshavare hos bolaget, vilken meddelar vissa oriktiga eller vilseledande uppgifter, har införts i 13 §.

Därest bank- och fondinspektionens verksamhetsområde utsträcker till att omfatta hypoteksbolag, har förutsatts att de bolag, vilka komme att innefattas under tillsynen, skulle förklaras skyldiga att bidra till de med inspektionsverksamheten förbundna kostnaderna. I promemorian föreslås, att det årliga bidraget skall utgå med en tusendels procent av sammanlagda beloppet av vederbörande bolags egna fonder och skulder. Därigenom skulle från de tre hypoteksbolag, som i första hand avses skola stå under tillsyn, med deras nuvarande omslutning inflyta tillhoppa för år omkring 2 400 kronor. I överensstämmelse härmed har utarbetats förslag till kungörelse rörande bidragsplikten, vilket nära ansluter sig till kungörelsen den 11 juni 1937 (nr 444) angående bankbolags bidrag till bestridande av kostnaden för bankinspektionen.

I övergångsbestämmelserna till lagförslaget har föreskrivits att genom nya lagen upphäves vad beträffande hypoteksbolag finnes stadgat i 1911 års lag. Den nya lagstiftningen har — enligt andra stycket av övergångsbestämmelserna — föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1946, dock med undantag för bestämmelserna i 2 och 4 §§, vilka föreslagits skola träda i kraft först den 1 januari 1948. I departementspromemorian framhålls, att sagda bestämmelser innebära avvikelser från nya aktiebolagslagen och icke kunna vinna tillämpning innan denna trätt i kraft. Vidare har bland övergångsbestämmelserna föreslagits stadganden av innebörd, att bestämmelserna om tvångsupplösning av hypoteksbolag (3 §) och statlig tillsyn (5—14 §§) skola gälla även befintliga hypoteksbolag samt att i avseende å lagens tillämplighet å hypoteksbolag, som bildats före den 1 januari 1948, i övrigt skola gälla motsvarande bestämmelser som i lagen den 14 september 1944 (nr 706) angående införande av nya lagen om aktiebolag finnas stadgade i fråga om nya aktiebolagslagens tillämplighet å äldre aktiebolag.

Slutligen har i övergångsbestämmelserna upptagits föreskrift, att där i lag eller författning förekommer hänvisning till vad särskilt är stadgat om aktie-

bolag, som ha till ändamål att driva lånerörelse, därunder skall inbegripas hypoteksbolag.

I departementspromemorian — liksom i den tidigare utredningen — har till diskussion upptagits spørgsmålet om vissa ändringar i eller tillägg till bolagsordningarna för hypoteksbolag. Sålunda förordas att i bolagsordningarna intagas föreskrifter, att minst en revisor skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor ävensom att varje obligation, som utgives av hypoteksbolag, skall vara egenhändigt undertecknad av minst en styrelseledamot. Enligt den tidigare utredningen hade vidare förordats, att i bolagsordningarna skulle intagas föreskrifter bland annat därom att bank- och fondinspektionen skulle meddela närmare bestämmelser om de åligganden, vilka skola ankomma på ombud som av länsstyrelse utses för förvaring av säkerhetshandlingar för bolagens obligationslån, samt att utgivna men icke utelöpande obligationer skulle förvaras på samma sätt som gällde angående förvaring av säkerhetshandlingar för obligationslån. Departementspromemorian intager i de sist omnämnda hänseendena en avvikande ståndpunkt. Skälen härtill framgå av följande uttalanden, i vilka jämväl beröres en av bank- och fondinspektionen i dess yttrande över häradshövding Elliots utredning gjord hemställan att inspektionen måtte äga utse ombuden.

Praktiska skäl talade visserligen för att ombuden böra utses av samma myndighet, som utövar den statliga tillsynen över bolagen, i synnerhet om på denna myndighet skall ankomma att utfärda instruktion för ombuden. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om ej ett sådant system kunde leda till ett mindre lämpligt sammanförande av ombudens speciella uppgifter med den egentliga tillsynsverksamheten. De för närvarande av länsstyrelserna utsedda ombuden hade främst till uppgift att vaka över säkerhetshandlingarna för obligationslån och de fyllde en betydelsefull funktion i syfte att pant rätt i dessa handlingar skall lagligen vara tillförsäkrad obligationsinnehavarna. Ombudens uppgifter vore sålunda av helt annan natur än revisorernas. Då det torde vara angeläget att icke försvaga ombudens karaktär av särskilt kontrollorgan i obligationsinnehavarnas intresse, syntes det vara att förorda att nuvarande ordning för deras utseende bibehölles. Vad därefter angick frågan vilken myndighet, som skulle utfärda instruktion för ombuden, torde övervägande skäl tala för att det borde vara samma myndighet som förordnar ombuden, d. v. s. länsstyrelserna. Det borde emellertid förutsättas att vid utarbetande av instruktioner samråd ägde rum med tillsynsmyndigheten.

Beträffande förvaringen av utgivna men icke utelöpande obligationer syntes tillfyllest att densamma skedde så att utsläppande av obligationer, för vilka täckning i pantsäkerhet ej funnes, förhindrades. Det borde i första hand ankomma på styrelsen och revisorerna att tillse att förvaringen ordnades på betryggande sätt.

Yttranden över departementspromemorian.

Yttranden över departementspromemorian och däri innefattade förslag ha efter remiss avgivits av *bank- och fondinspektionen, patent- och registreringsverket, försäkringsinspektionen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Mal-*

möhus län och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ävensom av de sju nu existerande *hypoteksbolagen* och *svenska bankföreningen*.

De i departementspromemorian framlagda förslagen ha i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga yttranden. *Bankföreningen* har därvid uttalat att den funne det välbetänkt att bryta ut lagbestämmelserna om hypoteksbolag från den nuvarande gemenskapen med bestämmelserna om pantaktiebolag i 1911 års lånebolagslag, särskilt som därigenom lagtekniskt möjliggjordes att sammanföra samtliga föreskrifter om hypoteksbolag till en enda författning. *Aktiebolaget Stockholms tomträttskassa* har särskilt framhållit att, med hänsyn till att enligt departementspromemorian förordats dispens för bolaget från nya aktiebolagslagens bestämmelser om skuldregleringsfond och från den statliga tillsynen, bolaget icke hade något att erinra mot de framlagda förslagen.

Beträffande de i lagförslaget upptagna bolagsrättsliga särbestämmelserna i 2—4 §§ uttalar *bank- och fondinspektionen*, att desamma syntes ändamålsenliga. Inspektionen tillägger, att i de fall, då enligt departementspromemorian de för aktiebolag i allmänhet gällande reglerna ansetts böra tillämpas, goda skäl anförts därför. *Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö* och *Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag* förorda i sina yttranden ändring av lagförslaget 4 § såtillvida, att ett generellt stadgande infördes om undantag från aktiebolagslagens bestämmelser rörande avsättning av medel i skuldregleringssyfte. Enahanda yrkande framställes av *aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa*, som därvid framhåller att hypoteksbolagen i sin rörelse måste arbeta med ett förhållandevis stort främmande kapital.

Bankföreningen har beträffande de bolagsrättsliga bestämmelserna i lagförslaget ifrågasatt, huruvida icke åt 2 § första stycket borde givas en sådan avfattning, att Kungl. Maj:t efter prövning av det underställda förslaget till bolagsordning skall meddela beslut, huruvida den föreslagna bolagsordningen med eller utan ändring må ligga till grund för bolagets verksamhet. Det syntes också föreligga skäl för att i lagrummet intaga bestämmelse om att medgivande härtill lämnades allenast för begränsad tidrymd.

Jag övergår härefter till en redogörelse för de erinringar som i yttrandena framställas mot departementspromemorians förslag, i vad detta angår den statliga tillsynen över hypoteksbolag. Det är huvudsakligen i två avseenden, som skiljaktiga meningar härutinnan kommit till synes i remissvaren, nämligen beträffande vilka bolag som böra omfattas av statlig tillsyn och beträffande sättet för utseende av de ombud som för vissa av bolagen skola finnas för att vaka över att vederbörlig säkerhet är ställd för bolagens obligationslån.

I fråga om den statliga tillsynens omfattning har *bank- och fondinspektionen* framställt erinran mot 5 § i lagförslaget, enligt vilket i princip alla hypoteksbolag skulle stå under offentlig tillsyn. Inspektionen hade i yttrande över häradshövding Elliots förslag hävdadt, att endast bolag med rätt att utgiva obligationer borde ställas under tillsyn.

Inspektionen anför vidare följande.

I departementspromemorian medges, att historiska skäl tala för en sådan begränsning, och såsom skäl för bestämmelsens utformning på sätt som skett anføres endast, att hypoteksbolagen numera finge anses i allmänhet driva en verksamhet av sådan natur, att anledning att lägga dem under offentlig tillsyn kunde föreligga, oberoende av om de anskaffa för sin rörelse erforderliga medel genom utgivande av obligationer eller andra förskrivningar. Inspektionen kan för sin del icke vitsorda, att fastighetsbelåning i och för sig är en sådan verksamhet som, därest den bedrivs av aktiebolag, behöver ställas under offentlig tillsyn. Först då med verksamheten förenas en upplåning i större skala av erforderligt kapital från en bredare allmänhet, som själv icke kan tillvarataga sina intressen, föreligger tillräcklig anledning för anordnandet av en sådan tillsyn. Då den offentliga tillsynen icke bör utsträckas längre än behovet påkallar, vidhåller inspektionen sin uppfattning om lämpligheten av en begränsning av bestämmelsens tillämplighetsområde till att avse endast bolag med rätt till obligationsutgivning. Inspektionen får emellertid medgiva, att med den möjlighet till dispens, som enligt förslaget finnes, resultatet i praktiken icke behöver bliva i stort sett annorlunda, om att bestämmelsen gives den mera vidsträckta avfattningen.

Försäkringsinspektionen — som funnit sig böra begränsa sitt utlåtande till att avse endast Skånska brands intecknings aktiebolag och Svenska hypotekskreditaktiebolaget, vilka båda bolag äro dotterföretag till försäkringsbolag — har uttalat, att det syntes lämpligt att i princip obligatorisk tillsyn över hypoteksbolagen införes liksom även att under vissa förutsättningar möjlighet till undantag från sådan tillsyn gives.

Efter en redogörelse för den verksamhet, som drives av nämnda båda bolag, anför försäkringsinspektionen vidare:

Med hänsyn till arten av dessa bolags verksamhet och särskilt den omständigheten, att bolagen icke bedriva upplåning från allmänheten mot obligationer, torde enligt inspektionens mening anledning att ställa bolagen under tillsyn knappast föreligga. Huruvida de framdeles på grund av ändring i verksamhetens art kunna behöva ställas under tillsyn, torde böra bedömas med hänsyn till då föreliggande omständigheter.

I motiven till lagförslaget har anförts, att, såframt inspektionen bereddes tillfälle att öva nödig kontroll över ifrågavarande två bolag, detta givetvis borde utgöra anledning till dispens från lagförslagets tillsynsbestämmelser. Med anledning härav vill inspektionen framhålla, att om med uttrycket »nödig kontroll» avses tillsyn i gängse bemärkelse, gällande lag om försäkringsrörelse icke torde giva tillräckligt stöd för anordnande av dylik tillsyn. Frågan om vilken myndighet det bör tillkomma att — därest så skulle anses påkallat — öva tillsyn över de nämnda bolagen bör enligt inspektionens mening ej ses ur synpunkten, huruvida de äro dotterbolag till försäkringsföretag, utan bör vara beroende på arten av deras rörelse och särskilt på, huruvida de bedriva upplåning från allmänheten mot obligationer. Härvid har inspektionen icke tagit ståndpunkt till frågan huruvida dotterbolag till försäkringsbolag överhuvud taget kan anses befogat driva rörelse av denna art.

Svenska hypotekskreditaktiebolaget hemställer i sitt yttrande, att lagförslagets 5 § ändras så, att det skall ankomma på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall huruvida hypoteksbolag skall stå under statlig tillsyn. Bolaget har härvid framhållit, att det icke upplånar medel hos allmänheten samt att

bolagets värdehandlingar, vilka av de två försäkringsföretag som äga bolaget användas för redovisning i försäkringsfonden, därigenom bliva underkastade kontroll av försäkringsinspektionen.

Aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa påpekar i sitt yttrande, att det är Göteborgs stad, som har intresse av att utöva och jämväl utövar kontroll över bolagets verksamhet. Bolaget anser att de speciella förhållanden, som föreligga beträffande såväl aktiebolaget Stockholms tomträttskassa som aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa, motivera att för dessa bolag i lagen stadgas undantag från regeln, att hypoteksbolag skola stå under statlig tillsyn. Det förefölle icke ändamålsenligt, att särskilt medgivande till befrielse från sådan tillsyn skulle behöva inhämtas.

Bankföreningen har anslutit sig till förslaget att inrätta en statlig tillsyn över hypoteksbolagens verksamhet med bank- och fondinspektionen som tillsynsmyndighet men förordar, i likhet med inspektionen, att tillsynen bör anordnas endast över sådana hypoteksbolag, som i den av Kungl. Maj:t godkända bolagsordningen berättigats att upplåna medel mot obligationer. Bankföreningen yttrar i detta sammanhang:

Det synes kunna sättas i fråga, huruvida det finnes anledning att låta huvudregeln, att hypoteksbolag skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, gälla andra bolag än sådana, som äga rätt att utgiva obligationer. Grunden för att ställa hypoteksbolagen under statlig tillsyn torde väl nämligen knappast kunna vara annan än den, att det är ett statligt intresse att den allmänhet som genom obligationsköp förser dessa i viss mån statligt oktrojerade kreditinrättningar med rörelsemedel erhåller största möjliga garanti för tryggheten av en sådan penningplacering, på samma sätt som insättarnas trygghet varit motivet för den offentliga tillsynen över banker och sparbanker. Något motsvarande intresse synes icke föreligga i fråga om sådana hypoteksbolag som upplåna sina rörelsemedel hos andra penninginrättningar eller hos försäkringsbolag. Och omvänt kan sägas, att om förslaget att i princip alla hypoteksbolag skola ställas under statlig tillsyn sammanhänger med att det anses erforderligt att ställa hypoteksbolagens hela verksamhet, alltså även utlåningsverksamheten, under statlig tillsyn — något som enligt bankföreningens mening icke är fallet — något utrymme för en dispensregel sådan som den föreslagna knappast kan föreligga; att anordna en dylik generell tillsyn för vissa bolag men icke för andra synes icke kunna ur saklig synpunkt försvaras.

Ur principiell synpunkt synes det riktigaste vara, att en föreskrift om ställande av obligationsutgivande hypoteksbolag under statlig tillsyn finge gälla samtliga sådana bolag utan undantag. Om en offentlig tillsyn anordnas, framstår det nämligen som i viss mån oegentligt, att tillsynsmyndigheten icke skall äga möjlighet till inspektion av alla kreditinrättningar av hithörande slag. Anses emellertid så starka skäl föreligga för att de bägge nuvarande tomträttskassorna i Stockholm och Göteborg såsom varande i realiteten kommunala organ skola kunna ställas utanför tillsynsregeln, lär det riktiga vara att, på sätt i departementspromemorian föreslagits, undantagen medgivnas av Kungl. Maj:t i dispensväg. Tänkbart är ju nämligen, att andra kommunala tomträttskassebolag kunna bildas, beträffande vilka undantag från den statliga tillsynen icke framstår så befogat som för de nu befintliga.

Som en fördel med det föreslagna dispensförfarandet i förhållande till det tidigare förordade systemet, att endast de bolag beträffande vilka Kungl.

Maj:t så förordnade skulle stå under statlig tillsyn, har i departementspromemorian framhållits, att frågan huruvida statlig tillsyn borde införas för visst bolag, sedan dispens beviljats, bleve föremål för prövning med vissa tidsintervaller. Detta har icke kommit till uttryck i den föreslagna lagtexten, i det att enligt 5 § dispens skall kunna lämnas icke endast för viss tid utan även tillsvidare. Bankföreningen vill emellertid icke sätta i fråga annat än att, därest dispens för visst hypoteksbolag överhuvud anses böra givas, förhållandena kunna vara sådana, att den under oförändrade förutsättningar lämpligen bör gälla på obestämd tid.

I yttrandena över departementspromemorian har särskild uppmärksamhet ägnats åt spörsmålet om utseendet av ombud för förvaring av säkerhetshandlingar för hypoteksbolagens obligationslån och i sammanhang härmed även berörts frågan om revisionen inom hypoteksbolagen. *Bank- och fondinspektionen* anför i dessa ämnen följande.

Då inspektionen förklarar sig beredd att omhänderhava tillsynen över hypoteksbolagen, har en förutsättning härför varit, att någon rutinemässig revision icke skall behöva utövas av inspektionen. En sådan revision skulle falla helt utanför ramen för inspektionens vanliga verksamhet och den skulle för övrigt icke med inspektionens nuvarande sammansättning kunna medhinnas. Inspektionen är därför tvungen att kräva, att vederbörande bolags kontrollorgan äro så organiserade, att i desamma ingår åtminstone någon revisionskunnig person, som åtnjuter inspektionens förtroende och intager ställningen såsom dess representant. Enklást låter detta ju sig anordnas genom att inspektionen, såsom i förslaget skett, medgives rätt att utse en revisor. Därest inspektionens tillsyn skall omfatta även ombudets pantvårdande verksamhet, finnes, såvitt inspektionen kan inse, icke något som helst skäl, varför icke jämväl ombudet skulle utses av inspektionen, som ju bär ansvaret för att han på ett tillfredsställande sätt sköter sina åligganden, och som är den enda myndighet, med vilken ombudet i sin pantvårdande verksamhet kommer i beröring. För inspektionen måste det, under angivna förutsättning, uppenbarligen vara av värde att även på denna post sitter en person, som åtnjuter inspektionens förtroende. Inspektionen kan icke underlåta att i detta sammanhang framhålla, att det bl. a. varit just i fråga om ombudets kvalifikationer, som det tidigare brustit. Berättigas inspektionen utse ombudet och anlitas för ändamålet en revisionskunnig person, skulle emellertid, såsom inspektionen i sitt tidigare yttrande framhållit, kravet på tillsättandet av särskild revisor kunna av inspektionen eftergivas. Genom en sådan förenkling, som icke torde medföra några vådor av den art i departementspromemorian antytts, skulle en i och för sig önskvärd minskning av bolagens kostnader för tillsynen kunna åstadkommas. Inspektionen vill därför i första hand hemställa, att frågan om ombuden och revisorerna löses på sätt inspektionen tidigare förordnat. Skulle det emellertid anses oundgängligt, att ombudens uppgifter begränsas till att avse allenast vården av obligationshavarnas säkerheter, får inspektionen hemställa, att ombudens tillsättande i allt fall anförtros åt inspektionen och att inspektionen härjämte, såsom föreslagits, berättigas utse särskild revisor, en rättighet som i så fall kommer att regelmässigt utnyttjas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län yttrar i förevarande fråga:

Länsstyrelsen anser det mindre lämpligt, att uppgiften att omhänderhava säkerhetshandlingarna åläggas samma person som uppgiften att vara bank-

och fondinspektionens revisor hos hypoteksbolag. Därest dessa båda uppgifter förenas hos en person, torde man kunna utgå från att uppdraget kommer att tilldelas en yrkesrevisor. Det är fara värt, att under sådana förhållanden de egentliga revisionsuppgifterna bliva huvudsaken, medan den viktiga säkerhetsförvaringen kommer att framstå såsom en underordnad detalj. Klart är vidare, att en auktoriserad revisor, även om han är väl insatt i gällande inteckningsbestämmelser, icke kan hava den ingående kunskap om dessa frågor som en jurist, vilken handlagt inteckningsärenden vid domstol och där-efter haft större praktik i fråga om exekutiva auktioner. Länsstyrelsen anser därför starka skäl tala för att en särskild person utses med uteslutande uppdrag att handhåva förvaringen av obligationssäkerheten. Det motiv, som bank- och fondinspektionen andragit för den motsatta ståndpunkten, nämligen att därigenom bolagens kostnader för den allmänna kontrollen skulle kunna minskas, anser länsstyrelsen icke bärande. Om någon kostnadsminskning verkligen skulle uppkomma till följd av den av inspektionen föreslagna anordningen, torde minskningen i varje fall bliva så ringa, att den icke kan tillerkännas avgörande betydelse i förevarande hänseende.

Därest man utgår från att ett särskilt ombud för säkerhetsförvaringen skall utses, återstår spørgsmålet, vilken myndighet lämpligen bör hava att förordna denna funktionär. För att särskilt markera den önskvärda skillnaden mellan revisorsuppgifterna och säkerhetsförvaringen anser länsstyrelsen önskvärt, att tillsättningen av ombudet icke överlämnas åt inspektionen. Närmast att handhåva tillsättningen synas länsstyrelserna vara, eftersom länsstyrelserna genom sitt sysslande med exekutiva auktioner bäst torde känna till vilka för säkerhetsförvaringen verkligt kompetenta personer, som finnas å den ort, där hypoteksbolaget driver sin rörelse.

Samma ståndpunkt intages av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. Länsstyrelsen uttalar, att enligt bank- och fondinspektionens i dess tidigare yttrande framförda förslag ombuden åtminstone faktiskt skulle erhålla en dubbelställning, nämligen dels som säkerhetsbevarare och dels som revisor. Länsstyrelsen förklarar sig till fullo instämma i vad i departementspromemorian anföres till stöd för ett bibehållande av den nuvarande ordningen för utseende av ombuden och framhåller tillika följande.

Olika fordringar måste ställas på vederbörande, allt efter det gäller ställning som ombud eller som revisor. För att ett ombud skall kunna på tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter måste fordras, att han är väl förtrogen med fastighetsbelåning och särskilt inteckningsförhållanden. Som regel bör till ombud endast förordnas lagfaren person. Gäller det åter ställning som revisor måste vikt i första hand tillmätas, att vederbörande besitter kunnighet och erfarenhet i bokförings- och revisionsarbete. Länsstyrelsen avstyrker sålunda bestämt inspektionens förslag i ifrågavarande hänseende.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag förordar likaledes departementspromemoriens ståndpunkt i det föreliggande spørgsmålet, ehuru detta enligt bolagets uttalande troligen komme att medföra någon kostnadsökning för bolagen.

Bankföreningen uttalar, att den omständigheten, att ombuden äro att betrakta som obligationsinnehavarnas särskilda kontrollorgan, synes tala för att de böra intaga en fristående ställning i förhållande till det statliga inspektionsorganet. Bankföreningen ansluter sig närmast till departements-

promemorians ståndpunkt i denna del och framhåller vidare, att det ombud, som enligt bolagsordningen för Inteckningsbanken aktiebolag skall finnas för förvaringen av säkerhetshandlingarna till bankens obligationslån, utses av överståthållarämbetet.

I några yttranden har berörts frågan om instruktioner för ombuden. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* har gentemot förslaget i departementspromemorian, att utfärdande av sådana instruktioner skulle ankomma på vederbörande länsstyrelse, invänt, att det syntes mindre rationellt, om inteckningsbolag framdeles komme att bildas mera allmänt i olika delar av landet, att flera lokala myndigheter skulle var och en å sin ort hava att utfärda instruktioner av praktiskt taget samma innehåll. En centralisering av denna uppgift torde därför vara att föredraga. Det syntes lämpligast att fastställandet av instruktion verkställdes av Kungl. Maj:t på samma sätt som skett beträffande allmänna ombud i sparbanker, stadshypoteksföreningar och bostadskreditföreningar.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter, att för vinnande av enhetlighet en normalinstruktion borde upprättas, innan länsstyrelserna utfärdade sina instruktioner.

I förevarande sammanhang må nämnas, att *överståthållarämbetet* i sitt yttrande framhållit angelägenheten av att föreskrift om den särskilda kontrollen över säkerhetshandlingarna för obligationslån alltid funnes intagen i vederbörande bolagsordning. Ämbetet anför härom:

I den offentliga tillsynen över hypoteksbolagens verksamhet ingår normalt som ett led, att ett ombud, som länsstyrelse förordnar, skall vaka över säkerhetshandlingarna för de obligationslån, som sådant bolag upptar för anskaffande av medel för rörelsen. Om åliggandet stadgas i bolagsordningarna, som av Kungl. Maj:t fastställas för bolagen. Anordningen, främst tillkommen i obligationsinnehavarnas intresse, är ägnad att skapa trygghet och lugn på kreditmarknaden. Kontrollanordningen, om än normalt vidtagen, är emellertid icke genomgående föreskriven. Sålunda gäller den exempelvis ej för aktiebolaget Stockholms tomträttskassa, kanske närmast beroende på ett förbiseende på sin tid vid utfärdandet av bolagsordningen för bolaget. Ämbetet vill gärna vitsorda, att bolagets verksamhet, enligt vad känt är, bedrives på ett förtjänstfullt sätt. Enstaka hypoteksbolag böra dock enligt ämbetets förmenande ej vara undantagna från den principiellt önskvärda kontrollanordningen. Ämbetet får därför hemställa, att vid förestående omprövning av bolagsordningen för detta och övriga hypoteksbolag föreskrift om kontrollanordningen gives.

Aktiebolaget Stockholms tomträttskassa har i sitt yttrande — med förmälan att bolagets styrelse beslutat föreslå bolagsstämman sådan ändring av bolagsordningen, att den komme i överensstämmelse med förslagen i departementspromemorian — förklarat att jämväl den ändringen av bolagsordningen skulle föreslås, att däri intoges bestämmelse om förvaring genom ett av Stockholms stads drätselnämnd utsett ombud av de inteckningar som skola utgöra säkerhet för stadens garanti för bolagets upplåning. Bolaget framhåller, att då staden på grund av borgen är betalningsansvarig för bolagets förbindelser, det icke ansetts föreligga ett allmänt intresse att kon-

trollföreskrifter lämnades för verksamheten, vilket i stället ansetts vara en stadens egen angelägenhet.

Mot vad i departementspromemorian yttras rörande förvaringen av utgivna men icke utelöpande obligationer framställas erinringar av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som härom anför:

Enligt den tidigare utredningen angående statlig tillsyn över hypoteksbolag föreslogs, att i bolagsordningarna skulle intagas föreskrift om att utgivna men icke utelöpande obligationer skulle förvaras på samma sätt som gäller förvaring av säkerhetshandlingar för obligationslån. I länsstyrelsens yttrande över nämnda utredning framfördes vissa erinringar i förevarande avseende och närmast med anledning härav har i departementspromemorian uttalats, att det syntes tillfyllest, att förvaringen av de obligationer, för vilka täckning i pantsäkerhet ej finnes, ordnades på sådant sätt, att utsläppande av samma obligationer förhindrades, samt att det i första hand borde ankomma på styrelsen och revisorerna att tillse att förvaringen ordnades på betryggande sätt.

Sådana slutsatser av länsstyrelsens nyssnämnda yttrande kan länsstyrelsen icke biträda. Erfarenheterna från Göteborgs hypotekskassa tala ej här för. Enligt länsstyrelsens mening böra uttryckliga föreskrifter meddelas i bolagsordningarna om på vilket sätt de utgivna men icke utelöpande obligationerna skola förvaras. Förvaringen av desamma bör anförtröas åt ombuden. Men det är icke nödvändigt och ej heller lämpligt att samma bestämmelser gälla i fråga om förvaringen av sagda obligationer som beträffande förvaringen av säkerheterna för de utelöpande obligationerna. I enlighet med vad länsstyrelsen framhållit i sitt tidigare yttrande torde det vara tillfyllest, att förvaringen sker under dubbla lås, till vilka nycklarna omhänderhas den ena av ombudet och den andra av en styrelseledamot eller en tjänsteman i bolaget.

Vissa anmärkningar framföras mot det i departementspromemorian intagna lagförslagets detaljbestämmelser om den statliga tillsynen över hypoteksbolag. *Bank- och fondinspektionen* yttrar beträffande bolagens bokföring följande.

I fråga om tillsynsmyndighetens befogenheter hemställde inspektionen i sitt tidigare yttrande om bemyndigande att lämna närmare föreskrifter om vederbörande bolags bokföring. Denna hemställan har ej beaktats i förslaget. Rätt att lämna anvisningar angående bokföringen tillkommer inspektionen enligt dess instruktion beträffande samtliga företag, som för närvarande äro underställda inspektionen, en rätt varav inspektionen i olika sammanhang begagnat sig. Även om, såsom framhållits i promemorian, den nya aktiebolagslagen innehåller utförliga bestämmelser i förevarande ämne, skulle dock, enligt vad erfarenheterna av inspektionens hittillsvarande tillsynsverksamhet utvisa, vara av värde, om motsvarande rätt tillkomme inspektionen beträffande de företag som nu avses skola ställas under inspektionens uppsikt.

Överståthållarämbetet har i fråga om verkan av bank- och fondinspektionens beslut gjort följande uttalande.

Enligt lagförslaget skall bank- och fondinspektionen äga vid meddelande av föreskrift eller förbud förelägga vite ävensom fälla till sådant vite. Generellt stadgas om inspektionens beslut, att de skola få överklagas hos Konungen inom den tid, som gäller för besvär över förvaltande myndigheters

och ämbetsverks beslut, ävensom att de skola gå i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar. I fråga om fällande till vite bryter förslaget mot regeln, att domstolars och myndigheters beslut om utdömande av vite ej är verkställbart utan att ha vunnit laga kraft. Endast om hovrätts beslut gäller enligt 6 § 1 stycket promulgationslagen till rättegångsbalken, att det må omedelbart verkställas genom utmätning. Utmätning kan förhindras blott genom att vitesbeloppet nedsättes hos Kungl. Maj:ts befallningshavande och bringas att gå åter genom företeende av bevis om sådan nedläggning. Emellertid får det utmätta ej säljas, förrän laga kraft åkommit beslutet, utan att vid särskilda omständigheter Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnar lov därtill. Enligt ämbetets förmenande saknas bärande skäl för att åt bank- och fondinspektionens här avsedda beslut inrymma annan verkan än den, som är det normala för sådana beslut av organ i första instans.

Beträffande departementspromemorians förslag i fråga om hypoteksbolagens bidragsskyldighet till den statliga tillsynsverkssamheten yttrar bank- och fondinspektionen, att med en tillämpning av de i förslaget till kungörelse om bidragen stadgade grunderna skulle från de tre bolag, som i första hand avses skola stå under tillsyn, vid nuvarande omslutning inflyta tillhoppa för år omkring 2 400 kronor. Även om det vore svårt att på förhand bilda sig en säker uppfattning om tillsynsverkssamhetens omfattning, funne inspektionen dock redan nu beloppet väl ringa och det förefölle sannolikt att bidragsskyldigheten efter någon tids erfarenhet finge ökas.

Bank- och fondinspektionen har slutligen förklarat sig instämma med uttalandet i departementspromemorian att efter genomförande av den ifrågasatta lagstiftningen ärenden angående hypoteksbolagen torde böra hos Kungl. Maj:t handläggas i finansdepartementet i stället för handelsdepartementet.

I övrigt har i yttrandena över departementspromemorian icke framställts annan erinran än att patent- och registreringsverket förordar en förenklad avfattning av lagförslagets övergångsbestämmelser. Härom yttrar verket följande.

I övergångsbestämmelserna, andra stycket första punkten, föreslås det stadgande, att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1946, dock att 2 och 4 §§ skola träda i kraft först den 1 januari 1948. Härav och av 1 § i den föreslagna lagen — i vilken paragraf stadgas vad som skall gälla om hypoteksaktiebolag — torde med tydlighet framgå, att vad som föreskrives i 3 samt 5—14 §§ skall tillämpas jämväl å hypoteksaktiebolag, som bildats före den 1 juli 1946, samt att vad som föreskrives i 4 § skall tillämpas jämväl å hypoteksaktiebolag, som bildats före den 1 januari 1948. Andra punkten i nämnda stycke synes därför såsom överflödigt och i viss mån vilseledande böra utgå.

Enligt 1 § lagförslaget skall i fråga om hypoteksaktiebolag — såsom huvudregel — gälla vad i lag i allmänhet är föreskrivet angående aktiebolag. Därmed torde avses ej blott 1910 års aktiebolagslag för tiden till och med 1947 års utgång och 1944 års aktiebolagslag för tiden därefter utan jämväl promulgationslagen till sistnämnda lag. På den grund synes tredje punkten i andra stycket vara överflödigt och alltså böra utgå.

Departementschefen.

Aktiebolag som utan att driva bankrörelse ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt kunna redan enligt nuvarande lagstiftning sägas i viss mån vara underkastade en statlig kontroll, enär i den för bolagen gällande lagen av den 22 juni 1911 förutsattes att bolagsordningarna bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning och stadfästelse. Särskilda föreskrifter som gå ut på en fortlöpande kontroll finnas dock endast för sådana hypoteksbolag som för anskaffande av medel till sin verksamhet äro berättigade att utgiva obligationer. Bolagsordningarna för dessa bolag, med undantag för tomträttskassorna, innehålla bestämmelser om förordnande av särskilt ombud för kontroll över förvaringen av inteckningar som skola utgöra säkerhet för utelöpande obligationer. Ombuden skola utses av vederbörande länsstyrelse.

De nu berörda särskilda kontrollföreskrifterna för hypoteksbolagen ha visat sig vara otillräckliga. På grund härav och med hänsyn till de betydande intressen som här äro i fråga, särskilt beträffande de obligationsutgivande bolagen, synes det påkallat, att från det allmännas sida åtgärder vidtagas i ändamål att skapa garantier för att en mera effektiv kontroll kommer till stånd.

Det allmännas ingripande synes kunna givas den formen att möjlighet beredes att ställa hypoteksbolagen under tillsyn av statlig myndighet. De verkställda utredningarna ha anvisat denna väg och såsom tillsynsmyndighet föreslagit bank- och fondinspektionen. Häremot ha invändningar icke rests i de avgivna remissvaren och den föreslagna myndigheten synes lämplig.

Den först verkställda utredningen i ämnet utmynnade i förslag om tillägg till 1911 års lag, enligt vilket Kungl. Maj:t skulle äga förordna om tillsyn över hypoteksbolag, samt till en kungörelse med närmare bestämmelser rörande tillsynens utövande m. m. Departementspromemorian har däremot utgått från att hypoteksbolagen borde utbrytas ur 1911 års lag och att bestämmelserna i fråga borde införas i en särskild lag. Det i enlighet härmed upprättade lagförslaget innefattar såväl erforderliga bolagsrättsliga bestämmelser som föreskrifter angående statlig tillsyn över hypoteksbolagen. Det i promemorian föreslagna förfaringssättet har motiverats med att hypoteksbolagen och pantlånebolagen vore så ölikartade att de icke borde vara föremål för gemensam reglering samt har därjämte betingats av en önskan att samtidigt med införande av nya regler om tillsyn över hypoteksbolag kunna beakta stadgandena i den nya aktiebolagslagen. Vad sålunda förordats synes medföra påtagliga fördelar, om ock vissa svårigheter bliva följderna av att den nya aktiebolagslagen träder i kraft först den 1 januari 1948.

Beträffande de särskilda bestämmelserna i förslaget, som enligt 1 § utgår från att för hypoteksbolagen skola gälla den allmänna aktiebolagslagstiftningens bestämmelser såvitt ej annorlunda stadgas i förslaget, vill jag framhålla följande.

Bankföreningen har ifrågasatt, att 2 § i lagförslaget borde kompletteras

med bestämmelser om att Kungl. Maj:t efter prövning av förslag till bolagsordning skall meddela beslut, huruvida bolagsordningen med eller utan ändring må ligga till grund för bolagets verksamhet, och att beslutet skall gälla allenast viss begränsad tid. En viss komplettering av förslaget på denna punkt torde vara önskvärd. Jag har funnit det lämpligt, att skillnad göres mellan frågan, huruvida verksamhetens bedrivande på grundval av den godkända bolagsordningen bör tidsbegränsas, och frågan om övriga bestämmelser för bolagets verksamhet. Därest Kungl. Maj:t finner att tillägg till eller ändringar i den underställda bolagsordningen behöva göras, bör tillses, att de avsedda bestämmelserna inflyta direkt i bolagsordningen. Tidsbegränsningen bör däremot ej införas i bolagsordningen utan intagas i Kungl. Maj:ts beslut. Härigenom vinnes bl. a. den fördelen, att tiden för bolagets verksamhet kan av Kungl. Maj:t utsträckas utan att det behöver ske i form av ändring i bolagsordningen. I enlighet härmed har i 2 § införts stadgande därom att Kungl. Maj:t i samband med godkännande av förslag till bolagsordning äger föreskriva, att bolaget ej utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t må driva verksamheten längre än viss tid. Sistnämnda bestämmelse har föranlett jämkad lydelse även av föreskriften i 3 § om tvångslikvidation för den händelse ett bolag fortsätter verksamheten efter utgången av tid, för vilken Kungl. Maj:t lämnat medgivande till verksamhetens utövande. I denna paragraf torde också böra vidtagas en saklig ändring. För det fall att hypoteksbolag driver sin verksamhet i strid mot lag eller bestämmelse i bolagsordningen och fråga ej är om överskridande av den stadgade tidsgränsen, har jag ansett det böra föreskrivas, att Kungl. Maj:t, innan förordnande om likvidation meddelas, skall giva bolaget tillfälle att inom viss tid vidtaga åtgärder för rättelse. Endast om rättelse ej sker, bör förordnande om likvidation få meddelas.

Vad i förslaget föreskrives rörande Kungl. Maj:ts prövning och godkännande av bolagsordningen för ett under bildning varande hypoteksbolag bör självfallet i tillämpliga delar iakttagas för den händelse ett redan registrerat aktiebolag beslutat sådan ändring av sin bolagsordning att bolagets verksamhet skall omfatta idkande av belåning av fast egendom eller tomträtt.

Beträffande 4 § i lagförslaget har i några yttranden uttalats, att lagen borde stadga generellt undantag från nya aktiebolagslagens särskilda regler om avsättning av medel i skuldregleringssyfte, enär det icke vore lämpligt eller erforderligt att tvinga hypoteksbolagen till en sådan fondering som nämnda regler förutsätta. Nya aktiebolagslagen bygger i detta hänseende på den principen att, genomsnittligt sett, aktiebolag icke böra arbeta med större främmande kapital än det egna kapitalet. Härifrån gäller dock det betydelsefulla undantaget att vid beräkningen av bolagets skulder skall bortses från gäld för vilken lämnats viss inteckningssäkerhet. Den angivna principen torde för de nu bestående hypoteksbolagens del icke behöva upprätthållas, även om olägenheterna av dess tillämpning i avsevärd mån skulle mildras genom nyssnämnda undantag. Jag vill bland annat erinra om att bolagsordningarna i allmänhet innehålla särskilda bestämmelser om begränsning av bolagens upplåningsrätt, och denna form för kontroll av rörelsens omslutning

torde för ifrågavarande bolag vara mera ändamålsenlig. Emellertid synes det icke föreligga tillräcklig anledning att i lagen helt avskära möjligheten att låta hypoteksbolag vara helt eller delvis underkastade den nya aktiebolagslagens regler om skuldregleringsfond. Det föreslagna stadgandet, som ger Kungl. Maj:t rätt att dispensera från reglerna i fråga, torde vara att föredraga framför en direkt undantagsbestämmelse i lagen.

Vad härefter angår den statliga tillsynen över hypoteksbolagen har i departementspromemorian föreslagits, att i princip alla hypoteksbolag skulle vara underkastade sådan tillsyn, med rätt även i detta fall för Kungl. Maj:t att göra undantag. Bank- och fondinspektionen samt bankföreningen ha däremot förordat, att möjligheten att anordna sådan tillsyn borde inskränkas till att avse bolag med obligationsutgivningsrätt. Det är riktigt, att sådana bolag främst åsyftas med kontrollen. Behov kan dock uppkomma att införa tillsyn över hypoteksbolag som icke utgiva obligationer. Jag anser därför övervägande skäl tala för att godtaga den i promemorian förordade principen, som upptagits under 5 § i lagförslaget.

De närmare bestämmelser, som i lagförslaget upptagits om den statliga tillsynen, ansluta sig i huvudsak till motsvarande föreskrifter i banklagen. Bestämmelserna synas i stort sett lämpliga. Vissa smärre ändringar torde dock böra vidtagas. Sålunda har jag, med beaktande av bank- och fondinspektionens erinran, ansett att i 7 § bör åt tillsynsmyndigheten inrymmas befogenhet att meddela bolaget anvisningar i fråga om bokföringen. Vad överståthållarämbetet anfört beträffande verkställbarheten av beslut om fällande till vite har icke synts påkalla ändring av 12 § i förslaget, vilken avfattats i överensstämmelse med motsvarande föreskrift i banklagen.

Departementspromemorian förslag om skyldighet för hypoteksbolag att bidra till kostnaden för den statliga tillsynen torde kunna godtagas.

Det nya tillsynsförfarandet synes böra genomföras utan dröjsmål. Lagen föreslås därför skola träda i kraft den 1 juli 1946. De stadganden som direkt grunda sig på föreskrifter i den nya aktiebolagslagen kunna dock uppenbarligen ej vinna tillämpning förrän den 1 januari 1948. Föreskrift härom har intagits i övergångsbestämmelserna till lagförslaget.

Övergångsbestämmelserna ha synts kunna väsentligt förenklas. I anledning av patent- och registreringsverkets anmärkning ha såsom obehövliga uteslutits dels föreskriften, att 3 § och tillsynsreglerna skola äga tillämpning jämväl å hypoteksbolag som bildats före den 1 juli 1946, dels ock föreskriften rörande tillämpning å hypoteksbolag, som bildats före den 1 januari 1948, av bestämmelserna i lagen angående införande av nya lagen om aktiebolag. De uteslutna föreskrifterna torde icke utsäga annat än sådant som gäller utan särskilt stadgande. I stället har i övergångsbestämmelserna intagits en regel av innebörd, att där hypoteksbolag bildats eller beslut om ändring i bolagsordningen fattats före sistnämnda dag, 1911 års lag skall äga tillämpning med avseende å stadfästelse av bolagsordningen eller ändringen. Detta innebär, att 1911 års lag skall tillämpas och stadfästelse äga rum innan registreringsansökan får mottagas. Jag vill erinra, att enligt 4 § 1 mom. pro-

mulgationslagen till nya aktiebolagslagen gäller att aktiebolag, som bildats innan nya lagen trätt i kraft, må registreras i enlighet med bestämmelserna i äldre lag, dock att ansökan om bolagets registrering skall hava inkommit till registreringsmyndigheten inom ett år efter lagens ikraftträdande, vid äventyr att eljest frågan om bolagets registrering är förfallen. Därest ansökan om registrering av hypoteksbolag som bildats före nya aktiebolagslagens ikraftträdande inkommer mer än ett år därefter, är frågan om registrering av bolaget förfallen, även om Kungl. Maj:t meddelat stadfästelse å bolagsordningen. 6 mom. i sagda paragraf innehåller vidare föreskrift, att äldre lag skall tillämpas i fråga om registrering av bolagsstämmobeslut som fattats före nya lagens ikraftträdande.

Även den i det remitterade förslaget upptagna bestämmelsen för det fall att i lag eller författning förekommer hänvisning till vad om lånebolag är stadgat torde kunna utgå som obehövlig.

Jag övergår här efter till frågan, vilken myndighet som bör utse ombud för förvaring av säkerhetshandlingar för hypoteksbolagens obligationslån. Sådana ombud utses som förut nämnts för närvarande i regel av vederbörande länsstyrelse. Bank- och fondinspektionen har nu uttalat, att ombuden lämpligen borde utses av inspektionen. De praktiska skäl som anförts för denna ståndpunkt synas bärande. Det måste vara en fördel, att ombuden förordnas av samma myndighet som eljest utövar det allmännas tillsyn över bolaget. Med den sålunda förordade anordningen skulle på inspektionen jämväl ankomma att utfärda instruktioner för ombuden. Den nya ordningen för tillsättandet av ombuden bör genomföras genom ändringar i bolagsordningarna. Sådana ändringar kunna förutsättas utan dröjsmål bli vidtagna på frivillighetens väg.

För att kontrollen över säkerhetshandlingarna skall bli fullt betryggande kan ifrågasättas, att två personer böra utses att gemensamt utöva densamma. Den ene bör i så fall ha ingående kunskap rörande inteckningsförhållanden och den andre bör lämpligen vara erfaren i bokförings- och revisionsarbete. Den senare kan, om inspektionen skulle finna erforderligt att utse särskild revisor i bolaget, förordnas att samtidigt fylla denna funktion.

I detta sammanhang vill jag uttala, att de speciella förhållanden, som beträffande aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa torde föranleda att dessa bolag kunna erhålla dispens från den statliga tillsynen, jämväl synas tala för att ombud för förvaring av säkerhetshandlingar för bolagens upplåning icke nödvändigt behöver utses av statlig myndighet.

I departementspromemorian förordas, att i bolagsordningarna för hypoteksbolagen borde intagas föreskrifter att obligationer som bolagen utgiva skulle vara egenhändigt undertecknade av minst en styrelseledamot ävensom att minst en revisor skulle vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. Jag förutsätter, att även dessa ändringar vidtagas på frivillighetens väg. Vidare torde i bolagsordningarna och instruktionerna för ombuden böra

upptagas regler i syfte att skapa säkerhet för en betryggande förvaring av utgivna men icke utelöpande obligationer.

Under de verkställda utredningarna har uppmärksamats att Inteckningsbanken aktiebolag jämte bankrörelse driver hypoteksrörelse av samma natur som de obligationsutgivande hypoteksbolagen men att bank- och fondinspektionen hittills icke utövat särskild tillsyn över bolagets hypoteksrörelse. En sådan tillsyn bör uppenbarligen numera komma till stånd, i huvudsaklig överensstämmelse med de för hypoteksbolagen föreslagna anordningarna. I vad angår den direkta statliga tillsynen lärers densamma kunna genomföras med stöd av banklagens föreskrifter.

Bestämmelserna angående den statliga tillsynen medföra, att vissa handlingar rörande de ifrågavarande bolagen komma att samlas hos tillsynsmyndigheten. I 18 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar stadgas visst sekretesskydd beträffande bl. a. handlingar som inkommit till eller upprättats hos tillsynsmyndighet över banker, sparbanker, andra penninginrättningar eller försäkringsanstalter. I vad handlingarna röra enskildas förhållanden till dylik inrättning må de nämligen icke utlämnas tidigare än tjugu år efter handlingens datum, såframt ej vederbörande tillsynsmyndighet för fullgörande av sin uppgift så prövar nödigt. Samma skydd bör uppenbarligen gälla även i fråga om handlingar rörande hypoteksbolag. Den nuvarande avfattningen av nyssnämnda lagrum lär ledas till detta resultat, då hypoteksbolagen måste inbegripas under uttrycket »andra penninginrättningar».

Efter genomförande av den nya lagstiftningen synes, såsom i departementspromemorian framhålles, ändamålsenligt att stadgan angående statsdepartementen ändras så att ärenden som röra hypoteksbolag komma att hänföras under finansdepartementet i stället för handelsdepartementet.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om hypoteksaktiebolag*.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Åke Mossler.

¹ Denna bilaga, vilken frånsett vissa jämkningar av redaktionell natur är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 4 mars 1946.

Närvarande:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 23 februari 1946 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 februari 1946, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om hypoteksaktiebolag*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Erik Hagbergh.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 4 mars 1946 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 8 februari 1946 remitterade förslaget till *lag om hypoteksaktiebolag*.

Med förmälan att förslaget av lagrådet lämnats utan erinran hemställer föredraganden, att förslaget efter vissa jämkningar av redaktionell natur måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Thore Wisén.

P. M.

angående ändrad lagstiftning rörande aktiebolag som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt (hypoteksbolag).

Inledning.

För aktiebolag av vissa särskilda typer ha sedan länge i vårt land gällt speciella lagbestämmelser, i stället för eller vid sidan av den allmänna aktiebolagslagstiftningen. Så är förhållandet med bland annat bankaktiebolag och andra aktiebolag, som ha till ändamål att driva lånerörelse.

Genom *lag den 27 maj 1898*, innefattande särskilda bestämmelser om vissa aktiebolag som driva lånerörelse, meddelades föreskrift om skyldighet för sådana aktiebolag att söka Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordningen. Stadgandet hade avseende å alla aktiebolag, som hade till ändamål att driva lånerörelse, men å vilka den för bankaktiebolag gällande lagstiftningen icke ägde tillämpning. Enär bankaktiebolagen redan voro underkastade skyldighet i sagda hänseende, kommo samtliga aktiebolag med ändamål att driva lånerörelse att lyda under lagstiftning byggd på sanktionssystem.

1898 års lag ersattes sedermera med *lagen den 22 juni 1911* (nr 53 s. 2) om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse. Den nya lagen erhöll sådan avfattning, att den blev tillämplig endast å aktiebolag som uteslutande hade till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse (1 §). För dessa bolag stadgades förbud mot att driva inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänneligen begagnades (4 §).

Med den inskränkning av kretsen aktiebolag, fallande under omförmälda lagstiftning, som sålunda ägde rum, blev följden att för aktiebolag, som vid sidan av fastighetsbelåning eller pantlånerörelse bedrev annan rörelse, icke gällde andra bestämmelser än de som avse aktiebolag i allmänhet. Detta befanns mindre tillfredsställande. Genom *lag den 4 april 1930* (nr 60) vidtogs därför den ändring i lagens 1 § att ordet »uteslutande» utgick, varjämte en avgränsning av lagens tillämpningsområde i förhållande till banklagen skedde på det sätt, att lagen angavs skola avse ifrågavarande bolag, såframt i deras verksamhet icke tillika inginge bankrörelse. Med denna begränsning i lagens tillämpningsområde slopades stadgandet i 4 §. Samtidigt utsträcktes tillämpningsområdet att omfatta även aktiebolag, som idka belåning av tomträtt.¹

Enligt den nuvarande lydelsen av 1 § lagen den 22 juni 1911 skola i fråga om aktiebolag, som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt eller att driva pantlånerörelse, men i vilkas verksamhet bankrörelse icke ingår, de angående aktiebolag enligt lag i allmänhet gällande stadganden lända till efterrättelse, såvitt de ej strida mot övriga föreskrifter i 1911 års lag.

¹ Ang. 1930 års lagändring, se prop. 1930 nr 7 och N. J. A. 1930 II sid. 556 ff.

Dessa föreskrifter innefattas i 2 och 3 §§. I 2 § stadgas att å bolagsordning för aktiebolag, som avses i lagen, skall sökas Kungl. Maj:ts stadfästelse. Kungl. Maj:t prövar bolagsordningens överensstämmelse med 1911 års lag samt lag och författningar i övrigt, så ock huruvida därutöver med avseende på vidden och beskaffenheten av bolagets rörelse särskilda bestämmelser må erfordras. Å ändring i bolagsordning skall ock sökas Kungl. Maj:ts stadfästelse.

Enligt 3 § skall, om Kungl. Maj:t finner skäl att meddela den sökta stadfästelsen, registrering ske enligt vad i lagen om aktiebolag är stadgat. Ansökning om bolagets registrering må av registreringsmyndigheten ej upptagas, där ej Kungl. Maj:ts beslut om stadfästelse å bolagsordningen ingives. Ej heller må ändring av bolagsordningen registreras, med mindre den styrkes vara stadfäst av Kungl. Maj:t.

Lagen den 22 juni 1911 omfattar, såsom av det sagda framgår, två olika grupper av aktiebolag, dels bolag som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, dels ock bolag som ha till ändamål att driva pantlånerörelse, allt under förutsättning att i bolagens verksamhet icke ingår bankrörelse. Av den förra gruppen, som här benämnes hypoteksbolagen, finnas för närvarande sju bolag, nämligen Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö, Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska brands intecknings aktiebolag, Svenska hypotekskreditaktiebolaget, aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa. Den senare gruppen aktiebolag lydande under 1911 års lag består av egentliga pantlånebolag, som finnas till ett antal av omkring tjugu i Stockholm, Göteborg, Malmö och ett tiotal andra städer, samt några aktiebolag i Stockholm med huvudsakligt ändamål att driva handel med automobiler eller att idka express- och åkerirörelse m. m., vilka inneha tillstånd att bedriva pantlånerörelse med motorfordon eller med konstföremål, möbler m. m.

Den nya aktiebolagslagen av den 14 september 1944 (nr 705), vilken träder i kraft den 1 januari 1948, medför att ändringar bliva erforderliga i annan associationslagstiftning. Under förarbetena till nämnda lag framhölls sålunda att den nya lagens system i fråga om aktiebolags bildande, med en förberedande granskning och godkännande genom registreringsmyndigheten av handlingarna rörande bolagsbildningen (de s. k. stiftelsehandlingarna), påkallade särbestämmelser för vissa slag av aktiebolag, som regleras av speciell lagstiftning. Vidare uppmärksammades frågan om tillämpningen å de särskilda typerna av aktiebolag av föreskrifterna i allmänna aktiebolagslagen rörande skyldighet att av vinstmedel verkställa avsättningar till s. k. skuldregleringsfond. De avvikande stadganden, som i detta hänseende syntes erforderliga, ansågos böra meddelas i vederbörande speciallagstiftning.

Även i övrigt måste naturligen övervägas, huruvida den nya aktiebolagslagens i åtskilliga avseenden skärpta bestämmelser böra gälla för aktiebolag som regleras av särskild lagstiftning.

De nu berörda frågorna ha upptagits till behandling inom justitiedepartementet och resultatet härav har avsetts skola framläggas i ett sammanhang å sådan tid, att erforderliga ändringar i den speciella aktiebolagslagstiftningen kunna träda i tillämpning den 1 januari 1948. Emellertid har det visat sig lämpligt att till omedelbart övervägande upptaga spörsmålet om sådana ändringar i den särskilda lagstiftningen för vissa aktiebolag som driva lånerörelse, vilka kunna påkallas av den nya aktiebolagslagen, enär även i annat sammanhang fråga uppstått om ändring i sagda lagstiftning. Inom handelsdepartementet har nämligen genom särskild utredningsman verkställts en

utredning rörande behovet av statlig tillsyn över aktiebolag, som ha till ändamål att bedriva fastighetsbelåning, och därmed likartade bolag och i en den 7 mars 1945 avgiven promemoria har utredningsmannen föreslagit bland annat att till lagen den 22 juni 1911 skulle göras ett tillägg, varigenom skulle möjliggöras att ställa bolag, som har till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, under tillsyn av bank- och fondinspektionen, ävensom att i anslutning härtill skulle i särskild kungörelse meddelas närmare bestämmelser angående tillsynen. En redogörelse för ifrågavarande utredning jämte däröver avgivna yttranden finnes intagen här nedan. Ärendet har av handelsdepartementet överlämnats till justitiedepartementet.

Nyssnämnda utredning berör endast den ena gruppen av de bolag, som omfattas av 1911 års lag, hypoteksbolagen. Vad beträffar den andra gruppen av bolag lydande under 1911 års lag, nämligen *pantlånebolagen*, må här erinras om följande. Den 8 mars 1943 framlade socialstyrelsen utredning och förslag rörande åtgärder för borttagande eller minskande av pantlånerörelsens sociala nackdelar, innefattande förslag till ny förordning angående idkande av pantlånerörelse, avsedd att ersätta den nu gällande förordningen av den 28 maj 1918. I utredningen förordades bland annat införande av en fortlöpande tillsyn över företag, som driva pantlåneverksamhet, samt en begränsning av rätten för pantlåneaktiebolag att utdela å rörelsen uppkommen vinst. Socialstyrelsens förslag har ej föranlett lagstiftningsåtgärd. Avsikten lär emellertid vara att med pantlånerörelsen sammanhängande spörsmål skola upptagas till behandling så snart en för närvarande inom handelsdepartementet pågående utredning för revision av förordningen angående handel med vissa begagnade föremål m. m. slutförts.

Då det sålunda kan antagas att inom en nära framtid blir aktuellt att för pantlånebolagen överväga införande av nya lagbestämmelser, utöver de lagändringar som må föranledas av nya aktiebolagslagen, har det synts ändamålsenligt att tillsvidare låta med berörda fråga anstå. Det må emellertid nämnas, att en förberedande undersökning angående de nu existerande pantlånebolagen visat, att det knappast torde bliva erforderligt med några särbestämmelser för dessa bolag i förhållande till den nya aktiebolagslagen, bortsett från de föreskrifter som påkallas av den nya ordningen för aktiebolags bildande.

Med hänsyn till vad ovan anförts och då flera skäl synas tala för att de speciella lagbestämmelser, vilka böra gälla för de två sinsemellan väsentligt olikartade typerna av aktiebolag som lyda under 1911 års lag, upptagas i två skilda lagar, har i den nu föreliggande promemorian behandlats allenast den ena gruppen av lånebolag, nämligen hypoteksbolagen. Efter en redogörelse för nu bestående hypoteksbolags bolagsordningar och verksamhet upptages till diskussion frågan om erforderliga bolagsrättsliga särbestämmelser för sådana bolag. Därefter redogöres för den förut omförmälda utredningen angående statlig tillsyn över hypoteksbolag och yttranden däröver. Promemorian utmynnar i ett lagförslag däri sammanförts de speciella stadganden som synas påkallade för ifrågavarande slag av aktiebolag.

Hypoteksbolagens bolagsordningar och verksamhet.

Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordningar för hypoteksbolag meddelas numera regelmässigt för viss tid, i allmänhet för en tidrymd av tio år. Tidigare plägade dylik begränsning ej ske. Sålunda har stadfästelse utan tidsbegränsning meddelats, den 25 september 1908 för aktiebolaget Stockholms

tomträttskassa, den 7 november 1913 för aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa och den 12 oktober 1928 för Svenska hypotekskreditaktiebolaget. För de övriga nu befintliga hypoteksbolagen ha bolagsordningarna stadfästs, för Göteborgs intecknings garanti aktiebolag till och med utgången av 1951, för Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag till och med utgången av 1945 samt för Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Skånska brands intecknings aktiebolag till och med utgången av 1953; därest bolaget önskar fortsätta sin rörelse efter den fastställda tidens utgång, åligger det bolaget att viss tid dessförinnan hos Kungl. Maj:t anmäla bolagsordningen till förnyad prövning och stadfästelse. För vartdera av sistnämnda två bolag har i samband med stadfästelsen föreskrivits att bolaget skall vara skyldigt att underkasta sig de ändrade bestämmelser rörande aktiebolag av här förevarande slag, som må komma att meddelas.

Storleken av de olika bolagens aktiekapital och reservfond m. m. samt omslutningen enligt senaste balansräkningar framgå av följande tablå.

Tablå ang. hypoteksbolagens omslutning i miljoner kronor enligt balansräkningar (skuldsidan) pr ^{31/12} 1944.

	Göteborgs int. gar.	Skånska intekn.	Hälsingborgs int. gar.	Skånska brand	Svenska hyp. kred.	Sthlms tomtr. k.	Göteborgs tomtr. k.
Aktiekapital	5.00	1.50	0.70	1.10	0.70	6.50	0.50
Garantifond	—	—	0.70 ¹	—	—	—	—
Reservfond	6.00	2.40	0.55	0.45	0.07	1.70	0.10
Dispositionsfond ..	—	0.35	0.10	0.10	0.03	0.40	—
Delcrederefond	—	—	—	—	—	—	0.03
Avskrivn.-fond	—	—	—	—	—	—	0.01
Andra fonder	—	—	—	—	—	0.65	—
Skattereserver o. d.	0.47	0.32	0.09	0.02	0.03	0.15	—
Förlagslån	—	5.50	1.80	—	—	1.80	—
Obligationslån	55.85	16.27	6.69	—	—	26.70	0.88
Reverslån	119.43	12.89	—	4.43	—	150.94	1.03
Egna lån	—	—	—	—	17.23	—	—
Lån i bank	—	—	—	—	—	8.80	—
Skuldräntor	0.80	0.20	0.06	—	—	0.90	0.02
Diverse kreditorer .	0.52	0.30	3.44	—	0.34	0.07	—
Vinstmedel o. d. ...	0.54	0.39	0.08	0.03	0.07	0.58	0.03
Summa milj. kr.	188.61	40.12	13.91	6.13	18.47	199.19	2.60

För samtliga bolagen sammanfaller räkenskapsåret med kalenderåret. Bolagsordningarna innehålla bestämmelser om minimibelopp och maximibelopp för aktiekapitalet. Minimi- och maximikapitalen utgöra, i Göteborgs intecknings garanti aktiebolag 2,5 och 7,5 milj. kr., i Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö 1,5 och 4,5 milj. kr., i Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag 0,7 och 2 milj. kr., i Skånska brands intecknings aktiebolag 0,5 och 1,5 milj. kr., i Svenska hypotekskreditaktiebolaget 0,5 och 1,5 milj. kr., i aktiebolaget Stockholms tomträttskassa 3 och 9 milj. kr. samt i aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa 0,5 och 1,5 milj. kr.

Beträffande vart och ett av hypoteksbolagen lämnas i det följande en redogörelse för bolagsordningarnas grundläggande föreskrifter och för bolagens verksamhet.

¹ Garantifonden bildas genom att till ytterligare säkerhet för fullgörande av bolagets förbindelser för varje aktie av dess ägare lämnas en skriftlig förbindelse å samma belopp som aktiens nominella belopp. Fonden motsvaras av tillgångspost i balansräkningen å fondens belopp.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag. Bolagets huvudsakliga ändamål är att inom visst verksamhetsområde, omfattande Göteborgs och Bohus, Hallands, Älvsborgs och Skaraborgs län, lämna och förmedla län mot inteckning i fast egendom eller tomträtt inom områdets städer och andra orter, för vilka fastställd byggnadsordning är gällande, med undantag för de fall då åbyggnaderna utgöras av industrifastigheter. Härför erforderliga medel skola enligt bolagsordningen upplånas genom utgivande av räntebärande, till innehavaren ställda obligationer eller av andra förskrivningar. Bolagets upplåning må icke vid något tillfälle uppgå till högre belopp än att aktiekapitalet och reservfonden sammanlagt motsvara minst en tjugondel därav. Av årsvinsten skall till reservfond årligen avsättas minst tio procent, till dess fonden uppgår till tjugofem procent av aktiekapitalet.

För de av bolaget utgivna obligationerna skall säkerhet ställas i regel medelst pant av intecknade skuldebrev, vilka belånats av bolaget, till förmånsrätten liggande inom vissa gränser av såväl taxeringsvärdet för den fasta egendomen eller tomträtten som ett av bolagets styrelse uppskattat värde å egendomen. Dessa gränser äro fastställda till fem eller sex tiondelar av nämnda värden, dock beträffande obligation med villkor om uppsägningsrätt för både bolaget och innehavaren två tredjedelar av värdena, där skuldebrevet är intecknat i fast egendom.

Även för s. k. reverslån skall ställas säkerhet men kraven å pantens beskaffenhet äro icke lika stränga som i fråga om obligationslånen. Till säkerhet för reverslån skola pantförskrivas inteckningar, vilka till förmånsrätten få ligga upp till tre fjärdedelar av förut angivna värden. Såsom pant godkännes jämväl fordran på grund av utlämnat byggnadskreditiv försett med säkerhet, som av bolagets styrelse funnits vara fullt betryggande, eller ock fordringsbevis hos riksbanken eller annan bank, vars bolagsordning blivit fastställd av Kungl. Maj:t. För fyllande av tillfälligt lånebehov må bolaget begagna kredit i räkning.

Bolagets styrelse skall enligt bolagsordningen bestå av minst fem högst nio ledamöter. Styrelsen utser inom eller utom sig en verkställande direktör och, där så finnes behöfligt, annan direktör. Av bolagets revisorer, som skola vara minst två och högst fyra, skall enligt bolagsordningen minst en hava erhållit auktorisation såsom revisor.

Bolagsordningen innehåller vidare närmare föreskrifter rörande förvaringen av de säkerhetshandlingar, vilka utgöra pant för obligationsinnehavares fordran. Berörda säkerhetshandlingar skola överlämnas till ett av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förordnat ombud för att, avskilda från bolagets övriga säkerhetshandlingar, förvaras i brandfria kassaskåp under olika lås. Av nycklarna till låsen skall en innehavas av ombudet. Kassaskåpen skola vara inrymda i särskilt för ändamålet åt ombudet upplåtet förvaringsrum, till vilket ombudet ensam skall inneha nyckel.

I bolagsordningen finnas därjämte beträffande ombudet vissa bestämmelser av instruktörisk karaktär. Ombudet är sålunda pliktigt tillse, att den obligationsinnehavarna tillkommande pantsäkerheten icke förminskas. Anser ombudet förhållande föreligga, varigenom obligationsinnehavares rätt och säkerhet kunna bli lidande, skall ombudet därom underrätta länsstyrelsen, som har att inhämta yttrande från bolagets styrelse och, om omständigheterna därtill föranleda, göra anmälan hos Kungl. Maj:t i ämnet; finnes på grund av dylik anmälan eller eljest så erforderligt, kån Kungl. Maj:t för framtiden återkalla det bolaget lämnade medgivandet att utfärda obligationer. Ombudet har även att utöva tillsyn däröver att bolagets upplåning mot obligationer eller eljest icke vid något tillfälle i förhållande till bolagets aktiekapital och reservfond uppgår till högre belopp än som är medgivet enligt bolagsordningen. För utövande av denna tillsyn äger ombudet när som helst till-

gång till bolagets räkenskaper och handlingar, varjämte ombudet äger att av bolagets styrelse och revisorer erhålla de upplysningar, som äro erforderliga för ändamålet.

Exemplar av de årligen avgivna styrelse- och revisionsberättelserna, ävensom av det vid ordinarie bolagsstämma förda protokollet skola av styrelsen ofördröjligen överlämnas till handelsdepartementet och det av länsstyrelsen utsedda ombudet. Chefen för handelsdepartementet eller ombud, som av honom förordnas, äger när som helst tillgång till bolagets räkenskaper och handlingar.

Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö. Bolagsordningen innehåller i stort sett samma bestämmelser som återfinnas i bolagsordningen för Göteborgs intecknings garanti aktiebolag. Bolagets ändamål är angivet på enahanda sätt — verksamhetsområdet utgöres av Skåne — likaså sättet för medelsanskaffningen. Upplåningsrätten är något mera begränsad, nämligen till tolv gånger bolagets aktiekapital och reservfond. Avsättningen till reservfond är fastställd till minst tjugu procent av årsbehållningen, till dess fonden uppgår till femtio procent av aktiekapitalet.

Kraven på den pantsäkerhet, som skall ställas för bolagets obligationslån och s. k. reverslån, äro desamma som i fråga om Göteborgsbolaget, dock att för fall, då sistnämnda bolag tillämpar en värdegräns av två tredjedelar, beträffande Malmöbolaget gäller en gräns av sju tiondelar.

Bolagets styrelse skall enligt bolagsordningen bestå av minst fem högst sju ledamöter. Styrelsen utser inom eller utom sig verkställande direktör. Tre revisorer skola finnas, av vilka minst en skall hava erhållit auktorisation såsom revisor.

Bolagsordningen innehåller vidare bestämmelser angående förvaring genom ombud, som förordnas av länsstyrelsen i Malmöhus län, av säkerhetshandlingar för obligationslån, angående ombudets skyldigheter samt om insändande av styrelseberättelse m. m. och rätten att taga del av räkenskapshandlingar i överensstämmelse med vad ovan anförts rörande Göteborgsbolaget. Härutöver gäller för Malmöbolaget, att styrelsen skall genom åtminstone två ledamöter i närvaro av minst en av revisorerna minst två gånger om året inventera bolagets samtliga säkerhetshandlingar ävensom att det av länsstyrelsen utsedda ombudet när som helst äger tillgång till bolagets räkenskaper och handlingar.

Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag. Bolagets verksamhet har enligt bolagsordningen till föremål bland annat att förmedla och utlämna lån mot inteckning i fast egendom inom Skånes och Hallands städer ävensom köpingar och andra orter, där ordningsstadgan för rikets städer samt brand- och byggnadsstadgornas bestämmelser för städer äro gällande, samt att utöva därmed förenlig verksamhet. För anskaffande av medel till utlåningsverksamheten äger bolaget utfärda obligationer, vilka skola vara ställda till innehavaren och löpa med ränta. Därjämte må bolaget för fyllande av tillfälligt lånebehov begagna kredit i checkräkning och upptaga lån på kort tid. Av bolaget utfärdade utelöpande obligationer må uppgå till ett sammanlagt belopp högst motsvarande tjugu gånger det inbetalda aktiekapitalet. Av årsbehållningen skall till reservfonden avsättas minst tjugu procent, till dess fonden uppgår till femtio procent av aktiekapitalet.

För de av bolaget utgivna obligationerna skall ställas pant av intecknade skuldebrev, gällande inom sju tiondelar (beträffande uppsägbara obligationer) resp. hälften (beträffande icke uppsägbara obligationer) av såväl den intecknade fastighetens taxeringsvärde som ett av bolagets styrelse uppskattat värde å fastigheten.

Bolagets styrelse skall bestå av minst fem högst sju ledamöter. Styrelsen utser inom eller utom sig verkställande direktör. Antalet revisorer skall vara två.

I öfrigt innehåller bolagsordningen bestämmelser om förvaring av inteckningar, som utgöra säkerhet för obligationslån, genom ett av länsstyrelsen i Malmöhus län utsett ombud, om inventering av säkerhetshandlingar samt om insändande av styrelseberättelse m. m. och rätten att taga del av räkenskapshandlingar i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för Göteborgs intecknings garanti aktiebolag och Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö. Däremot saknas de beträffande dessa bolag för ombudet givna instruktoriska föreskrifterna.

Skånska brands intecknings aktiebolag. Bolagets verksamhet har enligt bolagsordningen till föremål att förmedla, utlämna eller garantera lån mot inteckning i företrädesvis sådan fast egendom, vilken är brandförsäkrad i Skånska brandförsäkringsinrättningen. Bolaget äger anskaffa medel för rörelsens behov genom belåning av inteckningar antingen mot obligationer eller i annan ordning. Sådan belåning må högst ske till ett belopp motsvarande tjugu gånger bolagets inbetalda aktiekapital. Dessutom äger bolaget för fyllande av tillfälligt lånebehov begagna kassakreditiv och kredit i räkning ävensom upptaga lån på kort tid. Avsättning till reservfond må icke upphöra, förrän fonden uppgår till ett belopp motsvarande tjugufem procent av det inbetalda aktiekapitalet.

Bolagets styrelse skall bestå av tre ledamöter. Antalet revisorer är två.

För obligationer, som bolaget utfärdar, skall ställas pant av intecknade skuldebrev av i bolagsordningen närmare angiven beskaffenhet. I fråga om säkerhetshandlingarnas förvaring och inventering av desamma samt angående rätten att taga del av räkenskapshandlingar givas i bolagsordningen samma bestämmelser som beträffande Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag. Förevarande bolag har icke begagnat sig av rätten att utgiva obligationer, i följd varav något ombud för förvaring av säkerhetshandlingar icke utsetts.¹

Svenska hypotekskreditaktiebolaget. Bolagets verksamhet har till föremål att lämna lån mot säkerhet av inteckningar i jordbruksfastigheter och bostadsfastigheter. Bolaget må även driva härmed sammanhängande rörelse Enligt bolagsordningen äger bolaget icke utfärda obligationer.¹

Styrelsen består av minst fem och högst nio ledamöter. Antalet revisorer är två eller tre.

Aktiebolaget Stockholms tomträttskassa. Bolagets ändamål är att mot säkerhet av inteckning i tomträtter utlåna penningar för att befrämja uppförandet av bostäder på Stockholms stad tillhörig mark. Bolaget äger upplåna penningar mot tryckta, räntebärande obligationer eller andra skuldförbindelser, vilkas inlösen till kapital och ränta garanteras av Stockholms stad, intill högst tjugu gånger sammanlagda beloppet av inbetalat aktiekapital, reservfond och av Stockholms stad till bolaget lämnat förlagslån. För förlagslånen skall gälla det villkor att staden äger påfordra återbetalning endast i samband med bolagets upplösning och då endast sedan aktieägarna ur bolagets tillgångar erhållit aktiernas nominella värden. Bolaget må ej upptaga dylika förlagslån till sammanlagt högre belopp än det, vartill inbetalade aktiekapitalet uppgår vid tiden för lånets upptagande.

Till säkerhet för bolagets upplåning skola ligga inteckningar i tomträtter med tillhörande färdiga byggnader, vilka inteckningar ej må överstiga åttio

¹ Jfr nedan sid. 22 23 och 28.

procent av byggnadernas värden, bestämda i den ordning Stockholms stad föreskriver, eller ock räntebärande depositionsbevis som av staden godkännas.

Bolagets styrelse består av fem ledamöter. Antalet revisorer är tre. Så länge Stockholms stads garanti för bolagets skuldförbindelser varar, skola Stockholms stadsfullmäktige och Stockholms stads fastighetsnämnd utse vardera en styrelseledamot samt Stockholms stadsfullmäktige en revisor. Under samma förutsättning erfordras stadsfullmäktiges godkännande för giltighet av beslut om vissa bolagsordningsändringar.

Enligt beslut av stadsfullmäktige äger Stockholms stads drätselnämnd teckna borgen å bolagets lån intill visst belopp under ovan angivet villkor beträffande pantsäkerheten och under iakttagande i övrigt av följande.

De tomträttsinteckningar, som skola utgöra säkerhet för av staden garanterade obligationer, skola såsom pant innehavas av staden och för sådant ändamål, avskilda från bolagets övriga värdehandlingar, förvaras under särskilda lås med olika nycklar, av vilka en innehaves av ett för bevakande av stadens rätt av drätselnämndens första avdelning utsett ombud, vilket i denna egenskap skall vaka över, att inteckningssäkerheten icke genom någon bolagets åtgärd eller underlåtenhet inskränkes eller upphäves samt att inteckningarna alltid fullt motsvara utelöpande obligationers sammanlagda kapitalbelopp.

I den mån bolagets kapitalfordran på grund av ineliggande inteckningar understiger utelöpande obligationers kapitalbelopp, skola i stället pantsättas och på sätt nyss är sagt förvaras räntebärande depositionsbevis, som av drätselnämndens första avdelning godkännas.

Vad sålunda gäller i fråga om obligationer tillämpas även beträffande bolagets av staden garanterade reverslån. Bolagets upplåning sker numera övervägande i form av dylika lån. Vid tecknande av garanti för nya lån erhåller drätselnämnden fullmakt från bolaget att lyfta lånesumman, vilken gottgöres en för bolaget hos drätselnämnden upplagd löpande räkning. Från denna räkning sker utanordning till bolaget endast i mån av rekvisitioner, å vilka det av drätselnämnden utsedda ombudet tecknat intyg om att säkerhet för beloppet finnes deponerad.

I ett av Stockholms stads kammarkontor upprättat, av drätselnämnden godkänt tjänstememorial lämnas närmare instruktioner angående vad ombudet vid sin kontroll har att iakttaga.

Aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa. Bolagets ändamål är enligt den av Kungl. Maj:t stadfästa bolagsordningen att mot säkerhet av inteckningar i tomträtter och fastigheter utlåna penningar för att befrämja uppförandet av bostäder på Göteborgs stad tillhörig mark. Bolaget äger rätt att intill tjugo gånger inbetalda aktiekapitalets belopp upplåna penningar mot tryckta räntebärande obligationer, vilkas inlösen till kapital och ränta garanteras av staden. Till säkerhet för obligationslån skola ligga inteckningar i tomträtter med tillhörande färdiga byggnader eller inteckningar i bebyggda fastigheter eller inteckningar av båda dessa slag, vilka inteckningar ej må överstiga åttio procent av byggnadernas värden, bestämda i den ordning staden föreskriver, eller ock räntebärande depositionsbevis som av staden godkännas.

Bolagets styrelse består av fem ledamöter. Antalet revisorer är tre. Så länge Göteborgs stads omförmälda garanti varar, skall Göteborgs stadsfullmäktige utse en styrelseledamot och en revisor. Under samma förutsättning erfordras stadsfullmäktiges godkännande för giltighet av beslut om vissa bolagsordningsändringar.

Beslut om ändring av bolagsordningen i vissa hänseenden föreligger enligt uppgift men har ej ännu underställts Kungl. Maj:ts prövning. Ändringen innebär bland annat att bolaget skulle äga upplåna penningar, intill förut fastställd gräns, ej blott mot obligationer utan även mot andra skuldförbindelser, vilkas inlösen garanteras av Göteborgs stad. Bolagets medelsanskaffning torde ock under senare åren ha skett, förutom genom upptagande av obligationslån, jämväl genom upptagande av lån hos sparbanker och andra inrättningar, allt mot säkerhet av stadens borgen.

Till säkerhet för stadens garanti överlämnas de omslagsreverser jämte in-tecknade skuldebrev, som bolaget mottagit från sina låntagare, till staden. Bolagets bokföring och kassarörelse ombestyttes av Göteborgs drätselkammare. Utbetalningar verkställas genom stadskassan efter granskning av stadsrevisorskontoret.

Bolagsrättsliga särbestämmelser för hypoteksbolag.

Såsom tidigare antytts innehåller den nya aktiebolagslagen i åtskilliga avseenden skärpta bestämmelser i jämförelse med 1910 års aktiebolagslag. Även om de överväganden, som föranlett dessa skärpta bestämmelser, i stort sett måste anses äga sitt berättigande jämväl beträffande aktiebolag, som helt eller delvis regleras av lagstiftning vid sidan av den allmänna aktiebolagslagen, kan det ju tänkas att på enstaka punkter de nya aktiebolagsrättsliga stadgandena icke lämpa sig för eller äro behövliga för vissa speciella typer av aktiebolag.

En betydelsefull olikhet mellan 1910 års aktiebolagslag och den nya aktiebolagslagen föreligger i fråga om reglerna för *aktiebolags bildande*. Enligt 1910 års lag äger registreringsmyndighetens granskning av bildningsproceduren rum först vid ansökningen om bolagets registrering, efter det beslut å konstituerande stämma fattats om bolagets bildande och viss del av aktiekapitalet inbetalats. Den nya aktiebolagslagen utgår däremot från att registreringsmyndigheten skall verkställa en förberedande granskning och godkänna de s. k. stiftelsehandlingarna, däribland stiftelseurkund och förslag till bolagsordning, redan på ett förberedande stadium innan aktieteckning verkställts och konstituerande stämma hålles (aktiebolagslagen 14 o. följande §§). Genom de nya bestämmelserna äsyftas bland annat att förbättra publiciteten beträffande bildandet av aktiebolag, särskilt för det fall att bolag bildas med tillskott av annan egendom än penningar (apportegendom).

Vad angår hypoteksbolagen gäller enligt lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, att aktiebolagslagens regler angående bolagsbildning skola lända till efterrättelse. Den stadfästelse av Kungl. Maj:t å bolagsordningen för sådant bolag, som kräves enligt 1911 års lag (2 §), meddelas efter det bolagsordningen antagits av bolaget i samband med beslutet om dess bildande. Och sagda lag innehåller endast den särbestämmelsen i förhållande till den allmänna aktiebolagslagen att bolaget må registreras först sedan Kungl. Maj:ts beslut om stadfästelse föreligger (3 §).

Under förarbetena till nya aktiebolagslagen uppmärksammades spørsmålet, huru proceduren för den förberedande granskningen av bolagsbildningen borde anordnas beträffande bolag, vilkas bolagsordningar skola stadfästas av Kungl. Maj:t. Lagberedningen yttrade härom i förslaget till lag om aktiebolag följande.¹

Med den av lagberedningen föreslagna ordningen för bolagsbildning — förberedande granskning och godkännande av stiftelsehandlingarna, däribland förslag till bolagsordning — synes det icke möjligt, att med meddelande av stadfästelse å bo-

¹ SOU 1941: 9 sid. 96—97.

lagsordning anstår till dess bolagets bildande beslutits å konstituerande stämman. Härigenom skulle genomförandet av ändringar i bolagsordningen som kunde påkallas av Kungl. Maj:t i hög grad försvåras. Det synes ej heller lämpligt, att Kungl. Maj:ts prövning skall äga rum först sedan registreringsmyndigheten lämnat godkännande av stiftelsehandlingarna, bland annat med hänsyn därtill att konstituerande stämman skall hållas inom viss tid räknat från det sådant godkännande meddelades (aktiebolagslagen 10 § första stycket 4) och det följaktligen är av vikt att bolagsbildningen därefter icke uppehålls av ytterligare förberedande åtgärder.

Lagberedningen föreslår därför *dels* att i aktiebolagslagen intages ett stadgande att då, enligt vad i lag eller författning är särskilt stadgat i fråga om aktiebolag som driver verksamhet av visst slag, Konungens godkännande av bolagsordningen erfordras, godkännande av stiftelsehandlingar ej må meddelas av registreringsmyndigheten innan Konungens godkännande givits, *dels ock* att i 1911 års lag vidtagas ändringar av den innebörd, att, såframt registreringsmyndigheten icke finner hinder möta mot godkännande av stiftelsehandlingar för ifrågavarande slag av bolag, registreringsmyndigheten skall, innan godkännande meddelas, med eget yttrande underställa förslaget till bolagsordning Konungens prövning. När underställning sålunda sker, bör registreringsmyndigheten hava under hand undanröjt de hinder som kunna från dess sida möta mot godkännande av stiftelsehandlingarna och yttrandet synes böra innehålla uttalande härom. Registreringsmyndigheten bör uppenbarligen äga utan underställning vägra godkännande av stiftelsehandlingar. Sedan Konungens godkännande meddelats, skall registreringsmyndigheten hava att meddela godkännande enligt aktiebolagslagen.

Den bestämmelse rörande förfarandet vid bildandet av aktiebolag av vissa särskilda slag, som lagberedningen ifrågasatt borde upptagas i den allmänna aktiebolagslagen, utgick ur den slutligen antagna lagen. Departementschefen yttrade härom i propositionen till 1944 års riksdag, under hänvisning till ett uttalande av lagrådet, att regleringen av nämnda förfarande borde lämnas i vederbörande speciallagsiftning.¹

Av det anförda lär framgå att ett tillämpande å hypoteksbolagen, vilkas bolagsordningar skola prövas av Kungl. Maj:t, av den nya aktiebolagslagens regler beträffande bolagsbildningen, förutsätter vissa kompletterande föreskrifter i den särskilda lagstiftningen för dessa bolag. Sådana föreskrifter hava, i anslutning till lagberedningens ovannämnda uttalande, upptagits i det vid denna promemoria fogade förslaget till lag om aktiebolag som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, på sätt nedan närmare utvecklas vid 2 § i lagförslaget. Här skall endast påpekas, att då fråga ej längre blir om Kungl. Maj:ts stadfästelse å en av bolaget antagen bolagsordning utan om en prövning av ett av bolagets stiftare upprättat förslag till bolagsordning, ordet stadfästelse icke bibehållits i lagtexten.

Den nya aktiebolagslagen innehåller i fråga om *aktiebolagens konsolidering* viktiga nyheter. Sålunda föreskrives i nya lagen att årlig avsättning till reservfond med tio procent av årsvinsten skall äga rum till dess reservfonden uppgår till tjugu procent — för närvarande tio procent — av aktiekapitalet (71 §). Vidare har upptagits en helt ny regel av innebörd, att samma årliga avsättning till reservfonden eller en s. k. skuldregleringsfond skall fortsätta i bolag med viss relativt stark skuldsättning, nämligen i bolag vars skulder enligt balansräkningen överstiga summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfonden (72 §). För bolag med dylik skuldsättning skall även gälla den begränsningen i rätten att utdela vinst, att utdelningen icke

¹ Prop. 1944 nr 5 sid. 131—132 och 228.

får överstiga fem procent av bolagets behållna förmögenhet, med mindre ett lika stort belopp som det vilket därutöver utdelas avsättes till reservfonden eller skuldregleringsfonden.

Syftet med de nämnda bestämmelserna är att befrämja aktiebolagens utveckling och styrka. Detta är, såsom framhölls under förarbetena till nya aktiebolagslagen, ej endast av betydelse för de av aktiebolagen närmast intresserade utan utgör en viktig samhällelig angelägenhet. En reservering av vinstmedel ställd i förhållande till bolagets aktiekapital kan icke anses tillfyllest. Hänsyn bör ock tagas till bolagets skuldsättning, enär ett bolag kan arbeta med ett i förhållande till aktiekapitalet mycket stort upplånat kapital.¹

En konsolidering bör i och för sig vara eftersträfvansvärd för samtliga aktiebolag, oavsett den speciella karaktär bolaget har på grund av sin verksamhet eller eljest. Den skärpning av den allmänna skyldigheten att göra avsättningar till *reservfond*, som innefattas i den nya aktiebolagslagen, synes därför skola avse alla typer av aktiebolag. Vad de nu bestående sju hypoteksbolagen beträffar, blir denna skärpning utan nämnvärd betydelse, då dessa bolag, dock med ett undantag, redan ha reservfonder som uppgå till — i regel betydligt överstiga — tjugoprocent av aktiekapitalet.² Det kan erinras, att enligt bolagsordningen för två av dessa bolag — Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag — avsättningarna till reservfond skola fortgå till dess fonden uppgår till femtio procent av aktiekapitalet.

Förhållandet är annorlunda när det gäller tillämpningen av de särskilda reglerna angående avsättning till *skuldregleringsfond* på de speciella lagen av aktiebolag. För detta spörsmål är till en början av vikt att närmare behandla grunden till dessa regler.

I motiveringen till förslaget till ny aktiebolagslag framhöll *lagberedningen*,³ att en disproportion mellan ett aktiebolags eget kapital och dess skuldsättning kan uppkomma, som erfarenhetsmässigt kan leda till vissa faror för aktieägarna, bolagets borgenärer och det allmänna. Lagberedningen förordade införande av en sådan regel, som åsyftade att åstadkomma en viss relation mellan bolagets eget kapital och bolagets skulder samt yttrade härom bland annat följande.

Det är visserligen sant, att frågan, i vilken utsträckning skuldsättning kan från företagsekonomisk synpunkt anses tillätlig, är beroende ej blott av förhållandet mellan bolagets eget kapital och dess skuldsättning utan även av beskaffenheten av bolagets tillgångar. Skuldsättningen bör naturligtvis särskilt begränsas i bolag, vars tillgångar äro till sitt värde särskilt obeständiga, beroende av konjunkturer eller av företagets egen möjlighet att själv utnyttja dem i en vinstgivande rörelse. Men såsom en genomsnittsregel uppställes från företagsekonomisk synpunkt tämligen allmänt den grundsatsen, att ett bolag ej bör arbeta med mindre eget kapital än som motsvarar *hälften* av dess omslutning. En sådan regel är enkel, och lagberedningen anser den väl ägnad att läggas till grund för en lagbestämmelse.

Lagberedningen förmälde, att beträffande de fall, då den ifrågasatta regelns fulla tillämpning med hänsyn till beskaffenheten av bolagets tillgångar och arten av dess skuldsättning icke syntes erforderlig — det påpekades sålunda att för aktiebolag, vilkas tillgångar huvudsakligen bestode av värdebeständig egendom, främst andra fastigheter än fabriksfastigheter, skuldsättning på längre sikt, grundad på beläning av sådan egendom, vore ekonomiskt väl försvarlig, även om den överstege bolagets eget kapital — olägenheterna

¹ Jfr första särskilda utskottets utl. 1944 nr 1 sid. 34—35.

² Jfr tablå ovan sid. 4.

³ SOU 1941:9 sid. 272 ff.

väsentligen torde undvikas genom att vid skuldernas beräkning vissa undantag medgäves för långfristig gäld med viss säkerhet. Beredningen föreslog, att vid tillämpningen av reglerna om skuldregleringsfond och om utdelningsbegränsning bland bolagets skulder ej skulle inräknas långfristig gäld, för vilken av bolaget lämnats säkerhet av inteckning inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet för jordbruksfastighet eller för annan fastighet i stad, köping eller municipalsambälle, å vilken fastighet finnes uppförd byggnad huvudsakligen innehållande lägenheter för uthyrning till bostads-, butiks- eller kontorsändamål. Undantagsbestämmelserna skulle äga tillämpning jämväl ifall bolag, som lämnat långfristiga lån mot säkerhet som nu nämnts, använde säkerheten för rebeblåning vid långfristig skuldsättning.

I vissa yttranden över lagberedningens förslag framställdes erinringar mot bestämmelserna om avsättning av medel till skuldregleringsfond.¹

Det anfördes sålunda, att det i förslaget angivna förhållandet mellan eget och främmande kapital visserligen inom flertalet branscher och bolag måste betraktas såsom företagsekonomiskt sunt och önskvärt men att bestämmelserna likväl för vissa slag av företag kunde synas väl hårda. Vidare påpekades, att ett bolags behov av att arbeta med främmande kapital i första hand vore beroende av dess verksamhet.

Ett antal av de nu förevarande hypoteksbolagen hemställde i ett uttalande, att vid ett lagfästande av de föreslagna reglerna rörande skuldregleringsfond hypoteksbolagen i princip måtte bli undantagna från reglernas tillämpning ävensom att de av lagberedningen förordade undantagsbestämmelserna för visst slags gäld kompletterades så att dels inteckning i tomträtt likställdes med inteckning i fast egendom, dels inteckning i »egna hem» likställdes med inteckning i fastighet eller tomträtt avsedd till uthyrning. Härom anfördes följande.

Undantagsbestämmelserna avse endast gäld, säkrad genom inteckning i fast egendom av visst angivet slag, och gäller alltså icke i fråga om byggnad, uppförd på tomträttsmark, även om byggnaden i övrigt uppfyllde de kvalifikationer, som i lagförslaget angivas. Man torde därför kunna förutsätta att en sådan lagbestämmelse skulle komma att bli ett väsentligt hinder för exploateringen av mark upplåten med tomträtt och sålunda motverka en jordupplåtelseform, som eljest av sociala skäl anses vara önskvärd och dessutom alltmåra tillämpas främst i huvudstaden, men jämväl i andra kommuner.

Enligt 1911 års lag skall Kungl. Maj:t vid stadfästelse å bolagsordning pröva, huruvida »med avseende på vidden och beskaffenheten av bolagets rörelse» särskilda bestämmelser äro erforderliga. Grundvalen för detta stadgande är historiskt bebyggad. Samtliga intekningsbolag och tomträttskassor ha alltifrån sin tillkomst haft bestämmelser i sina bolagsordningar, vilka reglerat bolagets såväl upplåning som utlåning. Genom att upplåningen praktiskt taget undantagslöst satts i relation till bolagens aktiekapital och reservfonder har en reglering av bolagens skuldsättning åvägabragts. Kungl. Maj:t har möjlighet att vid bolagsordningarnas fastställande (och vid deras prövning vid ansökan om förlängd oktroj) tillse att bolagsordningarna tillföras bestämmelser, som tvinga hypoteksbolagen att iakttaga behörig konsolidering. I bolagsordningarna ha också som regel stadgats längre gående avsättningar till reservfonder än vad som kräves enligt den allmänna aktiebolagslagen.

Hypoteksbolagen träda visserligen i kreditförhållande till ett stort klientel, men kreditförhållandet är av speciellt slag (obligationer och reverser med särskilt angiven säkerhet) baserat på ett borgenärsförhållande till ett likaledes stort klientel, och alls icke jämförligt med det kreditförhållande vari ett vanligt aktiebolag kan

¹ Prop. 1944 nr 5 sid. 270 ff.

träda och vars risker för borgenärerna lagberedningens förslag avser att minska. Just med hänsyn till detta speciella kreditförhållande kan Kungl. Maj:t med stöd av 1911 års lag verkställa en prövning, huruvida dessa särskilda bestämmelser för rörelsen äro erforderliga. Att därvid i första hand frågor sammanhängande med bolagets upplåning (skuldsättningen) och dennas relation till fonderna (konsolideringen) bli prövade, torde vara ostridigt. Det är därför principiellt oriktigt att lånebolag av den typ inteckningsbolagen och tomträttskassorna representera skola falla under förslaget. I praktiken skulle detsamma ej heller föra till önskvärda resultat. Särskilt för tomträttskassorna skulle det medföra ytterst svåra konsekvenser, då ju tomträttsinteckning icke medtagits i undantagsbestämmelserna.

Formuleringen av sagda bestämmelser innebär att hypoteksbolagen icke skulle kunna rebelåna inteckningar, graverande egna hem, utan att skuldregleringsfond avsättes, motsvarande ifrågavarande upplåning. En lånerörelse, vilken avser stöd åt en verksamhet som skapar bostäder av den ur sociala, hygieniska och ekonomiska synpunkter mest önskvärda bostadstypen — egnahem — måste anses vara den, som staten mest bör stödja. Hypoteksbolagen bedriva en avsevärd kreditgivning för egnahemsbebyggelse, vilken kreditgivning skulle betydligt försvåras eller rent av omöjliggöras, därest de av lagberedningen förordade bestämmelserna skulle i oförändrat skick tillämpas å företagen.

Bank- och fondinspektionen¹ förklarade i sitt yttrande över lagberedningens förslag, att inspektionen delade de i nyssnämnda uttalande framförda betänkligheterna. Inspektionen förmenade, att hypoteksbolagen borde undantagas från tillämpningen av ifrågavarande regler. Då det emellertid kunde visa sig, att även för andra aktiebolag än vissa av inspektionen särskilt omnämnda slag de av lagberedningen föreslagna reglerna bleve onödigt stränga, ifrågasatte inspektionen, huruvida icke möjlighet att dispensera från de legala reglerna borde stadgas, så att, där särskilda skäl det föranledde, bolag skulle kunna helt undantagas från reglernas tillämpning eller ock annan proportion mellan eget kapital och skulder kunna bestämmas.

I propositionen till 1944 års riksdag med förslag till ny aktiebolagslag yttrade departementschefen,² att det icke vore avsett att reglerna i allmänna aktiebolagslagen rörande avsättning till skuldregleringsfond skulle äga tillämpning på vissa speciella slag av aktiebolag samt att erforderliga avvikan- de stadganden borde meddelas i vederbörande speciallagstiftning.

Den slutliga lydelsen av nya aktiebolagslagens regler i förevarande ämne (72 § 2 mom.) innebär på några punkter en uppmjukning i jämförelse med lagberedningens förslag. Sålunda har åt Kungl. Maj:t inrymmts befogenhet att i administrativ ordning utfärda föreskrifter, varigenom visst slags egendom förklaras erbjuda lika säkerhet som de fastigheter vilka nämnts i lagberedningens förslag. Även här kvarstår dock kravet att fråga skall vara om gäld, för vilken lämnats säkerhet av inteckning inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet för egendomen.³

När det gäller att taga ställning till spörsmålet om tillämpningen på hypoteksbolagen av legala konsolideringsregler bör givetvis beaktas den speciella karaktären av bolagens verksamhet. Bolagens ändamål är att idka belåning av mera värdebeständig egendom och för detta ändamål kräves tillgång på avsevärt kapital. Ett uppsamlande av mycket stort eget kapital leder emellertid ofta till en fördyring av verksamheten, vilket i synnerhet när verksamheten kan anses fullfölja för det allmänna betydelsefulla syften givetvis

¹ Prop. 1944 nr 5 sid. 273.

² Prop. sid. 280.

³ Ordet »långfristig» i lagberedningens förslag har uteslutits.

bör undvikas. Det kan sålunda stundom vara av vikt att ett företag icke förhindras att arbeta med förhållandevis stort främmande kapital.

Att frågan, i vilken utsträckning skuldsättning från företagsekonomisk synpunkt kan anses tillätlig, i viss mån måste anses beroende av arten av den bedrivna rörelsen, betonades av bank- och fondinspektionen i dess yttrande över lagberedningens förslag till ny aktiebolagslag. Inspektionen erinrade, att redan nu funnes fall, där särskilt ur sistnämnda synpunkt en reglering skett i lag eller annorledes från det allmännas sida. Bestämmelser i dylikt hänseende vore sålunda givna i lagen om bankrörelse.¹ Försäkringsaktiebolagen hade ofta med tillsynsmyndighetens medgivande en betydande omslutning samtidigt som det egna kapitalet vore relativt obetydligt. Beträffande andra fondkommissionärer än bankaktiebolag hade bank- och fondinspektionen sökt upprätthålla den regeln, att företagens skuldsättning icke linge överstiga ett belopp motsvarande fem gånger det egna kapitalet. Inspektionen påpekade jämväl, att i bolagsordningar, som fastställts för hypoteksbolag, föreskrifter lämnats om begränsning av upplåningen i förhållande till det egna kapitalet.²

Sägda begränsning kan sägas i sig innefatta ett visst tvång till konsolidering. I den mån härigenom en begränsning sker av sådan skuldsättning, som enligt nya aktiebolagslagen icke tages i beräkning vid tillämpning av föreskrifterna om avsättning till skuldregleringsfond, saknar aktiebolagslagen motsvarighet därtill. Ett hypoteksbolag, vars skuldsättning helt vore täckt av inteckningar i sådan fast egendom som avses i aktiebolagslagen 72 § 2 mom. inom sextio procent av taxeringsvärdet, skulle sålunda icke alls drabbas av nämnda föreskrifter. Vad åter angår sådan skuldsättning, som enligt aktiebolagslagen skall beaktas vid beräkningen av avsättning i skuldregleringssyfte, leder aktiebolagslagens stadganden till att avsättningar måste ske till reservfonden eller skuldregleringsfond, så snart skuldsättningen överstiger det egna, bundna kapitalet d. v. s. aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfond. Detta resultat framstår som betydligt strängare än vad som följer av bestämmelserna i de nu bestående hypoteksbolagens bolagsordningar enligt vilka bolagets upplåning icke må överstiga tjugu resp. tolv gånger aktiekapitalet och reservfonden. En direkt jämförelse i nämnda avseende kan dock icke ske utan ett närmare skärskådande av bolagets kreditgivning och beskaffenheten av de säkerheter som bolaget använder för sin medelsanskaffning. Endast under förutsättning att vederbörande bolag i fråga om samtliga belåningsobjekt stode som kreditgivare beträffande såväl primär- som sekundärkrediten och intill en fix gräns, exempelvis sjuttio procent, av taxeringsvärdena samt att bolagen använde sig av de fastighetsinteckningar, bolagen sålunda erhöles, såsom säkerhet för sin medelsanskaffning, bleve en dylik jämförelse möjlig. Även under denna förutsättning skulle, med angivna gräns satt till 70 %, aktiebolagslagens stadganden innebära ett starkare beskärande av bolagens rätt till upplåning utan ett uppbringande av det egna kapitalet. Av skuldsättningen skulle nämligen en sjundedel vara av beskaffenhet att tagas i beräkning vid tillämpningen av bestämmelserna om skuldregleringsfond, d. v. s. upplåningen bleve begränsad till sju gånger aktiekapitalet och reservfonden. Förändrades i detta exempel den övre gränsen för inteckningsbelåningen till två tredjedelar av fastighetstaxeringsvärdena, bleve upplåningen begränsad till tio gånger det egna, bundna kapitalet.³

¹ Lagen om bankrörelse 49 §.

² Jfr ovan sid. 5 ff.

³ Antages i ett bolag aktiekapitalet och reservfonden tillsammans utgöra 2 milj. kr., skulle bolaget, utan att vara pliktigt göra avsättning i skuldregleringssyfte, kunna upptaga lån mot säkerhet av fastighetsinteckningar upp till två tredjedelar av taxeringsvärdena till belopp av 20 milj. kr. Enär taxeringsvärdena nämligen vore 30 milj. kr., motsvarade 60 procent härav eller 18 milj. kr. sådan skuldsättning som icke behövde tagas i beräkning vid tillämpningen av bestämmelserna om skuldregleringsfond.

Två av hypoteksbolagen, aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa ha till huvudsakligt ändamål att utlåna medel mot säkerhet av inteckning i tomrätter; inteckningarna utnyttjas av bolagen som säkerheter vid bolagens upplåning. Därest överhuvud skall ifrågasättas att å hypoteksbolagen tillämpa aktiebolagslagens föreskrifter om avsättning till skuldregleringsfond, synes oeftergivligt att tomträttsinteckningar jämföras med inteckningar i sådan fast egendom som nämnes i aktiebolagslagen 72 § 2 mom. (jordbruksfastighet samt fastighet i stad, köping eller municipalsamhälle, å vilken finnes uppförd byggnad huvudsakligen innehållande lägenheter för uthyrning till bostads-, butiks- eller kontorsändamål). Detta kan emellertid ske på grund av det i sagda lagrum intagna stadgandet att vid tillämpning av föreskrifterna om skuldregleringsfond bland skulderna ej skall inräknas gäld, för vilken bolaget lämnat säkerhet av inteckning inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet för »annan egendom, vilken enligt bestämmelse som meddelas av Konungen må anses erbjuda motsvarande säkerhet». Stadgandet torde jämväl kunna användas i fråga om s. k. egna hem. Även inteckningar i egna hem utnyttjas såsom objekt vid rebelåning.

Jämväl med en sådan tillämpning av nyssberörda stadgande skulle ett genomförande av aktiebolagslagens förevarande bestämmelser bereda stora svårigheter för tomträttskassorna. Det synes nämligen icke tillfyllest — i varje fall ej beträffande *aktiebolaget Stockholms tomträttskassa* — att från reglerna om avsättning i skuldregleringssyfte undantaga inteckningar i tomrätter intill sextio procent av dessas taxeringsvärden. Nämnda bolag skall enligt bolagsordningen till säkerhet för sin upplåning i regel pantförskriva inteckningar i tomrätter med tillhörande färdiga byggnader till förmånsrätten liggande inom åttio procent av byggnadernas värden, bestämda i den ordning Stockholms stad föreskriver. För närvarande torde visserligen bolaget icke ha belånat tomrätter till genomsnittligt mer än omkring sjuttio procent av taxeringsvärdena men ett mycket betydande belopp av bolagets skulder lär dock vara säkrat med inteckningar i förmånsrättsläge efter sextio procent av värdena. Enligt bolagets balansräkning per den 31 december 1944 uppgingo av bolaget utlämnade bundna lån och amorteringslån till sammanlagt omkring 195,5 milj. kr. Därest de av bolaget mot obligationer och reverser upptagna lånen å omkring 180 milj. kr. antagas vara till en tiondel täckta av inteckningar i angivna sämre förmånsrättsläge, skulle redan på grund härav den nya aktiebolagslagens regler föranleda att bolagets egna kapital borde uppbringas till omkring 18 milj. kr. eller mer än dubbla summan av bolagets nuvarande aktiekapital och reservfond. Härtill kommer att bolaget under normala förhållanden bedriver en ganska omfattande byggnadskreditrörelse, d. v. s. utlåning i samband med uppförande av nybyggnader. Byggnadskreditiven pläga utnyttjas för rebelåning. Ur säkerhetssynpunkt torde denna rörelse icke nämnvärt skilja sig från belåning av inteckningar i byggnader med åsatta taxeringsvärden.

Belysande för aktiebolaget Stockholms tomträttskassas kreditgivning är följande uttalande i styrelsens förvaltningsberättelse för år 1943.

Bolagets nytulåning visar i jämförelse med tidigare år en mycket stark ökning. Detta beror främst på den omfattande byggnadsverksamheten, men även därpå, att bolaget måst höja sin lånegräns. Under år 1942 utlämnade bolaget krediter i hyreshus endast som bottenlån inom 60 % av värdet. I och med att Stockholms stad upphörde med sin sekundära kreditgivning i hyreshusen, till förmånsrättsläget liggande mellan 55 och 90 % av värdet, och de lånesökande i stället hänvisas till de statliga tertiärkrediterna, liggande till förmånsrätten mellan 70 och 90 % av värdet, har bolaget med sina bottenkrediter måst gå upp till 70 %, vilket sker genom

bottenlån intill 60 % med 10 års bindning samt sekundärlån intill 70 % med 20 eller 30 års amortering. Då värdena samtidigt på grund av den fortgående stegringen i byggnadskostnaderna höjas, komma bolagets krediter att alltmera närma sig riskzonen. Styrelsen har därför numera beslutat vissa skärpningar i villkoren för toppkrediterna, men vill framförallt understryka vikten av att största möjliga avsättning av årets vinst sker för stärkande av bolagets fonder.

Bolaget har genom sistberörda uttalande understrukit vikten av en önskvärd konsolidering. Av det ovan anförda lärers dock framgå att en tvångsvis genomförd konsolidering i överensstämmelse med aktiebolagslagens principer skulle för bolaget medföra betydande svårigheter. Den skulle tvinga bolaget till avsättningar som torde äventyra bolagets bostadssociala uppgift att befordra tomträttsinstitutets användning, bland annat genom att hålla utlåningsräntan å lägsta möjliga nivå. Då å andra sidan bolagsordningen innehåller föreskrifter, varigenom bolagets upplåning begränsas i förhållande till storleken av det egna kapitalet, däri inberäknat av Stockholms stad till bolaget lämnat förlagslån, synes bolaget böra undantagas från tillämpningen av aktiebolagslagens ifrågavarande bestämmelser. Detta synes så mycket mera påkallat som bolagets upplåning sker mot stadens garanti och bolaget i viss mån kan sägas utgöra ett stadens organ.

De skäl, som i fråga om aktiebolaget Stockholms tomträttskassa påkalla undantag från stadgandena om skuldregleringsfond, torde i princip äga tillämpning även på *aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa*. Detta bolags skuldsättning lärers dock — såsom ovanintagna tablå utvisar — för närvarande icke vara av den storleksordning att undantag torde vara erforderligt, såframt vid tillämpning av nämnda stadganden finge bortses från gäld för vilken lämnats säkerhet av inteckning i tomträtter upp till sextio procent av taxeringsvärdena. Av bolagets verkliga skulder — cirka 1,95 milj. kr. — torde nämligen ej större belopp än vad som täckes av aktiekapitalet och reservfonden — 0,6 milj. kr. — avse gäld som icke är sålunda säkerställd.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, *Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö* och *Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag* intaga i förevarande avseende en liknande ställning. De utlämna lån mot säkerhet av fastighetsinteckningar, förstnämnda bolag även mot tomträttsinteckningar. För utlåningsverksamheten erforderliga medel upplånas i regel mot obligationer eller reverser och för denna upplåning skola pantförskrivas intecknade skuldebrev, vilka belånats av bolaget, till förmånsrätten liggande inom viss gräns av såväl egendomens taxeringsvärde som ett av bolagets styrelse uppskattat värde. Sagda gräns varierar mellan femtio och sjuttiofem procent. Rebelåning sker, förutom av inteckningar, jämväl av fordringar på grund av utlämnade byggnadskreditiv. Upplåningen mot obligationer och i förekommande fall reverser må enligt bolagsordningarna icke överstiga för Göteborgs intecknings garanti aktiebolag tjugu och för Skånska inteckningsaktiebolaget tolv gånger aktiekapitalet och reservfonden samt för Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag tjugu gånger aktiekapitalet.¹

Av Göteborgs intecknings garanti aktiebolags redovisningshandlingar för år 1944 framgår följande (jfr tablå ovan s. 4).

¹ Hypoteksrörelse av samma art som de tre ifrågavarande bolagen drives av Inteckningsbanken aktiebolag. Upplåningen i hypoteksrörelsen må sammanlagt uppgå till tio gånger beloppet av bolagets grundfond och reservfond, för närvarande tillhoppa 35 milj. kr., dock högst till 275 milj. kr. (jfr nedan sid. 20 not 2).

Det må erinras att enligt kungl. förordn. den 3 augusti 1929 om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar (§ 3) sammanlagda beloppet av kassans utelöpande obligationer icke må uppgå till mera än tio gånger beloppet av grundfonden. Enahanda regel uppställes i kungl. förordn. den 16 maj 1890 angående Sveriges allmänna hypoteksbank (§ 5).

Bolagets omslutning utgör 188,6 milj. kr. Det egna bundna kapitalet (aktiekapitalet och reservfonden) uppgår till 11 milj. kr. De verkliga skulderna utgöra omkring 177 milj. kr., därav obligationslån och reverslån cirka 175,3 milj. kr. Bland bolagets tillgångar finnas lån mot säkerhet av fastighetsinteckningar å 185,2 milj. kr. Inteckningarna ha pantförskrivits för vissa av bolagets skulder. Av fastighetslånen å 185,2 milj. kr. avser ett belopp å 9,4 milj. kr. lån mot byggnadskreditiv. Av resterande 175,8 milj. kr. belöper omkring 20 milj. kr. å lån i villafastigheter eller egna hem. Enligt bolagsordningen gäller vid bestämmande av rebelåningsgränserna det lägsta av taxeringsvärdet och ett av bolagets styrelse vid besiktning åsatt värde. I förhållande till det ifrågavarande lägsta värdet ligga av teckningslånen å 175,8 milj. kr. ett belopp av 152,8 milj. kr. inom och återstående 23 milj. kr. över sextio procent av värdet.

Även om antagas kan, att en ej obetydlig del av sistnämnda belopp täckes av teckningar liggande inom sextio procent av taxeringsvärdet, lär det vara uppenbart att, i synnerhet om hänsyn tages till byggnadskreditivrörelsen, av bolagets skulder ett så avsevärt belopp skulle enligt aktiebolagslagens föreskrifter tagas i beräkning vid bestämmande av avsättningen till skuldregleringsfond, att sådan avsättning skulle få ske i mycket stor omfattning, sannolikt till lika högt belopp som bolagets aktiekapital och reservfond. Undantag från dessa föreskrifter lär förty vara påkallat för Göteborgs tecknings garanti aktiebolag.

Vad nu sagts gäller även Skånska teckningsaktiebolaget i Malmö. Bolagets skulder utgöras huvudsakligen av dels förlagslån å 5,5 milj. kr. dels ock obligations- och reverslån å tillhoppa omkring 29 milj. kr. För lånen ha pantförskrivits fastighetsinteckningar till belopp av cirka 34,7 milj. kr. Aktiekapitalet och reservfonden uppgå till 3,9 milj. kr.

Hälsingborgs tecknings garanti aktiebolag har aktiekapital och reservfond å tillhoppa 1,25 milj. kr. Skulderna uppgå till 11,8 milj. kr. Fastighetsinteckningar och obligationer till ett bokfört belopp av 11,2 milj. kr. ha ställts såsom säkerhet för bolagets egna obligationer och andra lån. Sannolikt skulle ett tillämpande å bolaget av aktiebolagslagens föreskrifter om avsättning till skuldregleringsfond medföra liknande olägenheter som för de tidigare berörda teckningsbolagen.

Den verksamhet, som drives av *Skånska brands tecknings aktiebolag*, skiljer sig avsevärt från de ovan behandlade teckningsbolagens verksamhet, vilket torde sammanhånga med att bolaget är dotterföretag till en försäkringsinrättning. Enligt bolagsordningen äger bolaget att genom rebelåning av teckningar anskaffa medel för sin utlåningsverksamhet mot obligationer eller i annan ordning. Sådan belåning må ske till belopp högst motsvarande tjugu gånger bolagets inbetalda aktiekapital. För fyllande av tillfälligt länbehov kan bolaget upptaga lån på kort tid. Visst krav uppställles på teckningssäkerheten för bolagets obligationslån. Emellertid har bolaget icke begagnat sig av obligationsutgivningsrätten. Upplåningen sker i stället hos banker eller liknande institutioner mot säkerhet av teckningar eller borgen. De av bolaget utlämnade lånen utgöras till stor del av byggnadskreditiv. För rebelåning torde därför bolaget icke i större utsträckning kunna utnyttja sådana teckningar som omnämnas i aktiebolagslagen 72 § 2 mom. Bolagets aktiekapital är 1,10 milj. kr. och reservfonden uppgår till 0,45 milj. kr. De verkliga skulderna utgöra cirka 4,4 milj. kr. Undantag från bestämmelserna om skuldregleringsfond torde vara önskvärt.

För ett av de befintliga hypoteksbolagen, *Svenska hypotekskreditaktiebolaget*, uppställas i bolagsordningen icke några villkor vare sig angående upplåningens storlek eller säkerställandet av densamma. Bolagets aktieka-

pital och reservfond uppgå till 0,77 milj. kr. samt skulderna till omkring 17,5 milj. kr. Häremot svarar på tillgångssidan utlämnade lån till belopp av omkring 18 milj. kr. Enligt vad som inhämtats torde som säkerhet för lånen tjäna fastighetsinteckningar inom i regel sjuttio procent av taxeringsvärdena. En tillämpning på detta bolag av aktiebolagslagens stadganden angående skuldregleringsfond torde visserligen medföra vissa olägenheter för bolaget men då konsolideringsföreskrifter helt saknas i bolagsordningen, torde icke utan vidare kunna anses naturligt att bolaget undantages från dessa stadganden. Ett skäl för sådant undantag synes dock vara att bolaget är dotterföretag till två försäkringsaktiebolag, vilka ställa erforderliga medel för utlåningsverksamheten till förfogande mot rebelåning av inteckningar, och att bolaget sålunda för medelsanskaffningen icke torde vända sig till utomstående.

Av vad ovan anförts rörande de nu befintliga hypoteksbolagens verksamhet lär framgå, att aktiebolagslagens stadganden rörande avsättningar av medel i skuldregleringssyfte i allmänhet icke kunna oförändrade tillämpas på bolagen. För de flesta av bolagen torde vara ganska klart, att legala konsolideringsföreskrifter, bortsett från bestämmelserna om reservfond, icke äro behöfliga, med hänsyn främst till den speciella karaktären av bolagens rörelse och till att Kungl. Maj:t i samband med fastställandet av bolagsordningarna tillsett att vissa villkor uppställas i ändamål att trygga bolagens stabilitet. Det kunde på grund härav ifrågasättas, att i den särskilda lagstiftningen för hypoteksbolagen borde intagas ett generellt stadgande om undantag från aktiebolagslagens ifrågavarande bestämmelser. Ett sådant förfarande synes dock knappast lämpligt. Nya bolag av den förevarande typen kunna bildas, för vilka undantag från bestämmelserna icke äro påkallade. Och även beträffande de bestående bolagen torde åtminstone i något fall böra krävas närmare utredning och motivering innan ett undantag medges. Jämväl i övrigt synas skäl tala för att icke lagfästa ett direkt undantag för hypoteksbolagen utan låta det bli beroende av Kungl. Maj:ts bestämmande, i förekommande fall i samband med prövningen av bolagsordningarna, huruvida vederbörande bolag bör falla under aktiebolagslagens stränga konsolideringsregler eller icke, tilläventyrs om dessa regler böra komma till användning i viss jämkad form, exempelvis med annan proportion mellan eget och främmande kapital än som åsyftas i sagda regler. Med detta tillvägagångssätt vunnas, att den betydelsefulla frågan om hypoteksbolagens konsolidering bleve föremål för särskild uppmärksamhet vid de tillfällen då bolagsordningarna skola hos Kungl. Maj:t anmälas till förnyad prövning. På grund av det anförda har i det vid denna promemoria fogade lagförslaget, 4 §, upptagits en dispensregel, av innebörd att Kungl. Maj:t äger medgiva aktiebolag som avses i lagen undantag, helt eller delvis, från aktiebolagslagens ifrågavarande bestämmelser. Att stadgandet utformas såsom en dispensregel synes så mycket mera påkallat, som jämlikt aktiebolagslagen 72 § 2 mom. Kungl. Maj:t äger viss befogenhet förordna därom att till skulder, som ej skola tagas i beräkning vid tillämpning av bestämmelserna rörande skuldregleringsfond, skola hänföras vissa skulder utöver de i lagrummet direkt angivna.

1944 års aktiebolagslag innehåller, förutom i nu avhandlade ämnen, åtskilliga andra betydelsefulla nyheter. Vad bolagets *förvaltande organ* angår gäller enligt nya lagen, att varje bolag, vars aktiekapital eller maximikapital överstiger 500 000 kr., skall äga en styrelse med minst tre ledamöter (77 §). Består styrelsen av tre eller flera ledamöter, skall alltid finnas en verkstäl-

lande direktör: denne skall handhava den löpande förvaltningen av bolagets angelägenheter, medan ledningen och förvaltningen i övrigt skall tillkomma styrelsen (78 och 81 §§).

För att möjliggöra ökad kontroll över styrelsens och verkställande direktörs förvaltning har i nya lagen upptagits omarbetade regler rörande *styrelsens och verkställande direktörs årsredovisning*. Då en viss specificering i fråga om ett bolags tillgångar och skulder är det praktiskt taget enda medlet att vinna en upplysande och klar redovisning för bolagets ställning och rörelsens resultat, ha i lagen intagits specificeringsregler, vilka ansluta sig till ett balansräkningsschema (101 §). Även i fråga om vinst- och förlusträkningen ha upptagits regler i anslutning till ett schema för dess upprättande (102 §). Lagens schema för uppställning av balansräkning samt vinst- och förlusträkning är icke avsett att vara uttömmande; i såväl 101 som 102 § stadgas nämligen, att »ytterligare fördelning i poster skall äga rum, där det med hänsyn till bolagets förhållanden må anses påkallat jämlikt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased». Beträffande förvaltningsberättelsens innehåll givas mera utförliga föreskrifter (103 §). Vidare innehåller nya lagen vissa ändrade regler rörande värderingen av tillgångar, avskrivning därå m. m. (100 §). Skilda regler uppställas för anläggningstillgångar och omsättningstillgångar.

De nu berörda bestämmelserna i nya aktiebolagslagen torde böra vinna tillämpning jämväl på hypoteksbolagen. Det förtjänar emellertid anmärkas, att i några yttranden över lagberedningens förslag till ny aktiebolagslag erinringar framställdes mot bland annat reglerna rörande uppskrivning av anläggningstillgång (100 § 1 och 2 mom.) och uppdelningen av vissa tillgångar i anläggningstillgångar och omsättningstillgångar.¹ Delvis åsyftades med dessa erinringar aktiebolag som stå under offentlig kontroll (försäkringsbolag, bankbolag), varför här må påpekas att enligt det nu föreliggande lagförslaget visserligen avses att införa en statlig tillsyn över hypoteksbolag men icke generellt för alla dessa bolag. Vad angår uppdelningen i anläggnings- och omsättningstillgångar kan nämnas, att departementschefen i 1944 års proposition framhöll, att gränsen mellan de olika slagen av tillgångar i vissa fall kunde vara svår att draga men att i sådana fall främst vore av vikt att tillse, att tillgångarnas upptagande såsom anläggningstillgångar och omsättningstillgångar ej ändrades allt eftersom det passade bolagsledningen med hänsyn till de skilda värderingsprinciperna.²

Den nya aktiebolagslagen giver i åtskilliga hänseenden särskilda regler för moder- och dotterbolag (*koncernbolag*),³ bland annat rörande redovisningen i koncerner (104 §). Av de bestående hypoteksbolagen torde några vara dotterföretag till andra aktiebolag. I den mån koncernförhållandet berör bolag, som icke falla under den allmänna aktiebolagslagstiftningen, gälla emellertid för detsamma ej denna lagstiftnings koncernbestämmelser.

Önskemålet om en förbättrad *revision* tillgodoses i nya aktiebolagslagen genom bestämmelser, som avse att stärka revisorernas ställning i förhållande till styrelsen, samt föreskrifter som främst beträffande revisorerna i större aktiebolag uppställa krav på styrkt utbildning och erfarenhet i revisionsverksamhet. Minst två revisorer skola utses i aktiebolag, vars aktiekapital eller maximikapital överstiger 500 000 kr. (105 §). Uppgår detta till 2 milj. kr. eller däröver eller äro bolagets aktier eller av bolaget utgivna obligationer föremål för notering å fondbörs inom riket, skall minst en av revisorerna vara av handelskammare auktoriserad revisor (107 § 1 mom.). Det förra

¹ Prop. 1944 nr 5 sid. 307 ff.

² Prop. sid. 310.

³ Jfr aktiebolagslagen 221 §.

stadgandet blir tillämpligt på samtliga nu existerande hypoteksbolag, det senare på fyra av dem.¹

Den reglering aktiebolagslagen innehåller i övriga ovan icke berörda ämnen läser utan vidare böra gälla för hypoteksbolagen.

Särskild utredning angående statlig tillsyn över hypoteksbolagen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1943 tillkallade chefen för handelsdepartementet den 9 juli samma år häradshövdingen K n u t E l l i o t att verkställa utredning rörande behovet av statlig tillsyn över aktiebolag, som ha till ändamål att bedriva fastighetsbelåning, och därmed likartade bolag samt avgiva de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Den 7 mars 1945 avgav utredningsmannen en *promemoria* i ämnet *jämte förslag* dels till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, dels ock till kungörelse om tillsyn över vissa aktiebolag, som idka belåning av fast egendom eller tomträtt.

Författningsförslagen äro fogade vid denna *promemoria* såsom *Bilaga*.

Den ifrågavarande utredningen hade föranletts av en *hemställan* den 15 maj 1943 av dåvarande bankspektören S. J. L i n d e b e r g till chefen för handelsdepartementet. I denna *hemställan* framhölls, med utgångspunkt från vissa missförhållanden som uppdagats beträffande det då existerande aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa, att den kontroll, som man genom 1911 års lag velat erhålla å aktiebolag, med ändamål uteslutande att idka fastighetsbelåning, visat sig fullständigt illusorisk i de fall då bolagsordningen icke efterlevts. Då dessa bolag fått rätt att emittera obligationslån, vilka godtagits för placering av omyndigas medel utan särskilt tillstånd, syntes det vara ett intresse av vikt, att bolagen underkastades offentlig tillsyn i likhet med bankaktiebolag, sparbanker och försäkringsbolag samt att det torde ligga närmast till hands, att tillsynen anförtröddes åt sparbanksinspektionen. Vidare kunde ifrågasättas, om ej i detta sammanhang borde övervägas, huruvida icke jämväl tomträttskassorna skulle läggas under statlig tillsyn. Samtidigt kunde möjligen en översyn av bestämmelserna om förvaring av säkerhetshandlingar och om revision inom hypoteksinstitutionerna anses påkallad.

I förenämnda *promemoria* den 7 mars 1945 redogör utredningsmannen till en början för den verksamhet, som jämlikt av Kungl. Maj:t stadfästa bolagsordningar drives av de nu befintliga sju hypoteksbolagen, Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö, Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska brands intecknings aktiebolag, Svenska hypotekskreditaktiebolaget, aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa. Utredningsmannen påpekar, att hypoteksrörelse av samma natur som drives av omnämnda inteckningsbolag ingår i ändamålet för ett nu ej nämnt bolag, Inteckningsbanken aktiebolag, men att då detta bolags verksamhet omfattar även bankrörelse, 1911 års lag icke är å detsamma tillämplig.²

¹ Jfr ovan sid. 4.

² I fråga om Inteckningsbanken aktiebolags hypoteksrörelse, vilken innefattar att lämna lån mot säkerhet av inteckning i fast egendom och tomträtt inom Stockholms stad ävensom att anskaffa medel till sådan utlåning, äro i bolagsordningen meddelade bestämmelser av i stort sett samma innehåll som de vilka gälla för Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag. För medelsanskaffningen äger bolaget upptaga lån mot obligationer, för vilka skall ställas pant av inteckning i fast egendom eller tomträtt. Medel må därjämte anskaffas genom reverslån mot dylik säkerhet. De inteckningar, vilka ställas såsom säkerhet för bolagets obligationer, skola överlämnas till ett av överståthållarämbetet förordnat ombud.

Utredningsmannen anför härefter:

Redan den omständigheten, att ett företag medgivits tillstånd av Kungl Maj:t att upplåna penningar av allmänheten och sålunda blivit så att säga statligt auktoriserat, motiverar, att särskilda åtgärder vidtagas från statens sida i syfte att säkerställa, att den penningutlånande allmänhetens intressen vederbörligen tillvaratas. I överensstämmelse med dylika synpunkter äro banker och sparbanker underkastade statlig tillsyn genom respektive bank- och fondinspektionen samt sparbanksinspektionen. Från och med den 1 juli 1936 ha under bank- och fondinspektionens tillsyn lagts även jordbrukets kreditkassor.

Behovet av särskilda kontrollföreskrifter beträffande bolag, som ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt enligt 1911 års lag, är icke heller förbisett. Beträffande samtliga de bolag av detta slag, vilka äga att för anskaffande av medel för verksamhetens bedrivande utgiva obligationer, är i de av Kungl. Maj:t stadfästade bolagsordningarna stadgat, att in-teckningar, som skola läggas såsom säkerhet för utelöpande obligationer, skola förvaras av ett av länsstyrelsen utsett ombud, vilket skall utöva viss tillsyn över den del av verksamheten, som gäller obligationsutgivningen. Ehuru bestämmelserna om nämnda ombud närmast tillkommit i syfte att skapa erforderliga förutsättningar för laga pantsättning av de in-teckningar, vilka skola utgöra säkerhet för obligationerna, äro bolagen sålunda redan nu föremål för ett slags statlig kontroll. Tillika är i allmänhet föreskrivet, att såväl nämnda ombud som chefen för handelsdepartementet skall äga tillgång till vederbörande bolags räkenskaper och handlingar. Förutom den kontroll, som utövas av länsstyrelsens ombud, äro ifrågavarande bolag underkastade revision i vanlig ordning.

Kontrollföreskrifterna synas i och för sig vara i stort sett betryggande. Då de icke alltid haft åsyftat resultat, beror detta därpå, att de blivit i större eller mindre grad eftersatta. En särskild anledning för staten att tillse att alla rimliga kontrollanordningar vidtagas och anstalter träffas till säkerställande av att kontrollföreskrifterna samvetsgrant efterlevas är, att enligt Kungl. Maj:ts förordning den 21 november 1924 (nr 474) med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel omyndig tillhörande penningmedel må utan särskilt samtycke av överförmyndaren placeras i obligationer, som utfärdats av bolag, varom här är fråga. Dylika obligationer äro alltså i angivna hänseende jämställda med obligationer, som utfärdats eller garanterats av staten.

Det ingripande, som kan vara påkallat från statens sida, bör närmast syfta till att skapa garantier för att den kontroll, som de berörda bolagen skola underkastas enligt respektive bolagsordningar, verkligen kommer till utförande. Statens tillsyn torde dock ej böra begränsas till att övervaka de kontrollerande ombudens och revisorernas verksamhet. En mera direkt kontroll torde tillika böra företagas. Bankinspektören Lindebergs undersökning av aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa visar vidare, att jämväl företagets räntepolitik lämnat åtskilligt övrigt att önska. Kommer en statlig tillsyn till stånd, torde denna lämpligen böra avse alla förhållanden, som kunna inverka på företagets soliditet och likviditet.

Beträffande spørsmålet, *åt vilken myndighet den statliga tillsynen borde anförtros*, framhåller utredningsmannen, att det icke rimligen kunde ifrågakomma att tillskapa en särskild tillsynsmyndighet. Det bleve uppenbarligen nödvändigt att anlita bank- och fondinspektionen eller sparbanksinspektionen. Utredningsmannen förordar bank- och fondinspektionen, närmast av det skälet att In-teckningsbanken aktiebolag stode under tillsyn av denna myndighet. I detta sammanhang uttalar utredningsmannen, att särskild föreskrift i syfte att bringa den av sagda bolag drivna hypoteksrörelsen under bank- och fondinspektionens tillsyn icke syntes erforderlig, enär dylik tillsyn torde kunna och även böra utövas redan på grund av den allmänna övervakningsplikt i

fråga om bankbolags verksamhet som åvilar inspektionen, samt att bank- och fondinspektionen sålunda redan i ett fall vore tillsynsmyndighet i fråga om sådan hypoteksrörelse, som de under 1911 års lag lydande bolagen bedriva.

För sin ståndpunkt beträffande valet av tillsynsmyndighet åberopar utredningsmannen vidare, att bank- och fondinspektionen plägar av Kungl. Maj:t anlitas såsom remissinstans, då bestämmelserna i hypoteksbolagens ordningar varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, samt att inspektionen bland annat i samband därmed torde ha fått en viss inblick i det sätt, på vilket bolagen bedriva sin verksamhet. Ytterligare framhålles, att bank- och fondinspektionens inspektioner bruka återkomma oftare än sparbanksinspektionens, ävensom att den verksamhet, förevarande bolag bedriva, vore bland annat i så måtto mera likartad affärsbankernas än sparbankernas, att bolagens utlåning i ej ringa utsträckning skedde genom lämnande av byggnadskreditiv.

Utredningsmannen behandlar spörsmålet om *behovet av statlig tillsyn med hänsyn till olikheter i sättet för hypoteksbolagens medelsanskaffning*. Härutinnan påpekas, att av de sju ifrågavarande bolagen allenast ett, Svenska hypotekskreditaktiebolaget, icke tillerkänts befogenhet att utfärda obligationer. I förevarande ämne anför utredningsmannen följande.

Medel för Svenska hypotekskreditaktiebolagets utlåning anskaffas genom att hos bolaget belånade inteckningar återbelånas hos Brand- och livförsäkringsaktiebolaget Svea samt Livförsäkringsaktiebolaget Thule. Någon upplåning hos allmänheten förekommer icke. Vad beträffar Skånska brands intecknings aktiebolag har detta bolag icke begagnat sig av den bolaget enligt bolagsordningen tillkommande obligationsutgivningsrätten. Medel för dess utlåning anskaffas genom korta lån. Upplåningen sker uteslutande hos banker eller liknande institutioner, därvid som säkerhet ställas hos bolaget belånade inteckningar eller borgen, vilken säkerhet överlämnas till långivarna. De av bolaget utlämnade lånen utgöras av byggnadskreditiv, vilka i regel inlösas så snart fastigheterna färdigbyggts och belåning på längre sikt kunnat ordnas hos sparbanker eller annorledes. Beträffande aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa ha dessa bolag visserligen upptagit obligationslån. Ifrågavarande lån garanteras emellertid i enlighet med föreskrift i vederbörande bolagsordning av respektive Stockholms stad och Göteborgs stad. Även då medel anskaffas annorledes än genom utfärdande av obligationer, är vederbörande stad garant för att bolaget fullgör sina förpliktelser mot långivarna. Tomträttskassorna äro att anse allenast såsom organ för respektive städer i deras arbete att främja uppförandet av bostäder å städerna tillhörig mark. De återstående tre bolagen, Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag, bilda i jämförelse med övriga här nämnda bolag en grupp för sig. De ha icke något sådant speciellt syfte som exempelvis tomträttskassorna, och deras medelsanskaffning sker uteslutande genom upptagande av lån från allmänheten mot obligationer eller andra förbindelser mot säkerhet i de hos bolagen belånade inteckningarna.

Vid avgörandet av spörsmålet om statlig tillsyn torde de olikheter, som sålunda utmärka de särskilda bolagen, böra tillmätas avgörande betydelse. Behovet av sådan tillsyn blir uppenbarligen olika, beroende på det sätt på vilket medelsanskaffningen anordnas. Sker denna i den form, som tillämpas av Svenska hypotekskreditaktiebolaget, synes någon anledning för del allmänna att ingripa med särskilda kontrollåtgärder knappast föreligga. Ifrågavarande bolag torde närmast vara att betrakta såsom ett organ för placering av vissa försäkringsinrättnings medel. Efter som medelsanskaffningen sker genom att de skuldebrev och säkerhetshandlingar, mot vilka bolaget utlämnat lån, återbelånas hos nämnda försäkringsinrättningar, komma handlingarna att bli föremål för kontroll av försäkringsinspektionen. Angående förvaring av dessa handlingar stadgas i 217 § lagen den 25 maj 1917 om

försäkringsrörelse, däri bland annat sägs att handlingar skola hållas under minst två särskilda lås med olika nycklar, av vilka den ena innehaves av ett av försäkringsinspektionen förordnat ombud. Då försäkringsinrättningarna jämväl i övrigt stå under försäkringsinspektionens kontroll, torde särskild statlig tillsyn över Svenska hypotekskreditaktiebolaget ej erfordras. Allmänhetens intressen torde, såvitt angår detta bolag, ändock bli på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda.

Frågan huruvida Skånska brands intecknings aktiebolag bör ställas under statlig tillsyn eller icke är mera tveksam. Bolaget äger, såsom nämnts, befogenhet att anskaffa medel för rörelsens behov genom bland annat belåning av inteckningar mot obligationer men har icke använt sig av denna rätt. Då bolaget ej heller eljest verkställer upplåning från allmänheten, torde staten knappast för närvarande ha anledning att vidtaga särskilda kontrollåtgärder med avseende å bolagets förvaltning. Emellertid är det formellt sett ej något som hindrar, att bolaget när som helst begagnar sig av obligationsutgivningsrätten. En förutsättning för att bolaget skall kunna fritagas från statskontroll torde därför böra vara, att bolaget icke vidare medges utöva nämnda rätt och att bolagsordningens nuvarande bestämmelser i ämnet sålunda utgå. Bolagets ledning har under hand förklarat sig villig medverka till erforderliga åtgärder i detta syfte. Vidtagas nu avsedda ändringar i bolagsordningen, torde bolaget därefter i upplåningshänseende bli ungefärligen likställt med Svenska hypotekskreditaktiebolaget.

Vad angår aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa kan visserligen rent formellt sett statlig tillsyn vara motiverad. Ur saklig synpunkt torde något behov härav likväl icke finnas. Städernas garanti för att bolagen vederbörligen fullgöra sina förpliktelser måste anses fylla alla rimliga säkerhetskrav. Såsom upplåningen i dessa bolag ordnas är det närmast respektive städer, som ha intresse av att kontrollen blir tillfredsställande. Brister något häri, är det staden, som blir lidande. Det förefaller emellertid som om de berörda städerna sörjt för att bolagens upplåning och verksamhet i övrigt skola bli föremål för en betryggande kontroll.

De enda för närvarande existerande bolag, som skulle behöva underkastas särskild statlig tillsyn, äro alltså Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag.

I anslutning till vad sålunda anförts föreslår utredningsmannen, att till de nuvarande bestämmelserna i 1911 års lag fogas ett tillägg i syfte att möjliggöra, att tillsyn över sistnämnda tre bolag utövas av bank- och fondinspektionen. Att i lagen uppräknade sagda bolag finge av bland annat praktiska skäl anses uteslutet; nya företag, likartade med de ifrågavarande, kunde tillkomma framdeles. Ej heller låte det sig lämpligen göra att i lagen på annat sätt direkt utmärka, å vilka bolag tillsynsbestämmelserna skulle tillämpas. Frågan syntes bäst kunna lösas så, att spørsmålet huruvida ett bolag, som idkar belåning av fast egendom eller tomträtt, skulle stå under tillsyn eller icke, gjordes beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t finge härigenom möjlighet att, om t. ex. ett bolag sådant som Svenska hypotekskreditaktiebolaget eller Skånska brands intecknings aktiebolag skulle lägga om det sätt, på vilket bolagets upplåning för närvarande bedreves, förklara bolaget vara underkastat tillsynsbestämmelserna.

Utredningsmannen anför vidare.

Vidgas bank- och fondinspektionens verksamhetsområde i enlighet med vad här föreslås, är det naturligt, att de bolag, vilka innefattas under inspektionens tillsyn, förklaras *skyldiga att bidra till de med inspektionsverksamheten förbundna kostnaderna*. Beträffande bankernas motsvarande bidragsskyldighet gäller för närvarande enligt 239 § lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, att till bestridande av kost-

naden för bank- och fondinspektionens organisation och verksamhet skall av varje bankbolag erläggas ett årligt bidrag, som utgår efter visst för samtliga bankbolag, över vilka inspektionen har att utöva tillsyn, lika förhållande till sammanlagda beloppet av bankbolags egna fonder vid utgången av nästföregående kalenderår, dock att bidraget icke får överstiga två hundra delar procent av detta belopp. Det synes lämpligt, att de nu ifrågakvarande bolagens bidragsplikt bestämmes enligt enahanda grunder.

Beträffande den tillsyn, som bankerna äro skyldiga underkasta sig, samt bank- och fondinspektionens åliggande i fråga om denna tillsyn finnas närmare, tämligen ingående bestämmelser meddelade i banklagen. Likartade bestämmelser torde böra gälla angående tillsynen över bolag under 1911 års lag. Emellertid synes det ej nödvändigt, att dessa bestämmelser intagas i lagen. Denna, som för närvarande endast innehåller tre korta paragrafer, skulle därigenom bli ganska oformlig. I stället torde böra förfaras så att i lagen allenast gives ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga, samt att dessa föreskrifter sedermera utfärdas i en särskild författning. På Kungl. Maj:t torde jämväl böra ankomma att fastställa storleken av det bidrag, som för varje år skall erläggas, ävensom att meddela bestämmelser angående den ordning, i vilken erläggandet av bidragen skall ske.

De stadganden, som enligt utredningsmannens förslag skola intagas i 1911 års lånebolagslag, ha sammanförts under en ny paragraf, 4 §, och de bestämmelser, som Kungl. Maj:t skulle ha att utfärda med stöd av sagda paragraf, föreslås skola meddelas i form av en kungörelse om tillsyn över vissa aktiebolag, som idka belåning av fast egendom eller tomträtt.

Angående *författningsförslagets innehåll* hänvisas till härvid fogad *Bilaga*.

Enligt övergångsbestämmelserna till lagförslaget skall detta äga tillämpning jämväl å redan bildade bolag. Föreskrifterna i förslaget till kungörelse äro i allmänhet hämtade från banklagen eller lagen om sparbanker.

Nyssnämnda förslag 10 § innehåller närmare bestämmelser om bolagens bidrag till bank- och fondinspektionens organisation och verksamhet. Dessa äro i tillämpliga delar likalydande med föreskrifterna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 juni 1937 (nr 444) angående bankbolags bidrag till bestridande av kostnaden för bankinspektionen. I överensstämmelse med vad i nämnda kungörelse stadgas har storleken av det årliga bidraget bestämts till en hundra delar procent av sammanlagda beloppet av vederbörande bolags egna fonder vid utgången av nästföregående kalenderår. Utredningsmannen framhåller, att då nämnda fondmedel vid de tre bolag, det för närvarande gällde att ställa under tillsyn, enligt senaste förvaltningsberättelser tillhopa utgjorde i runt tal 17 milj. kr., med tillämpning av en dylik procentsats skulle inflyta omkring 1 700 kr. om året.

Utredningsmannen har slutligen till behandling upptagit frågan om lämpligheten av de bestämmelser, vilka gälla *revision* av bolagens räkenskaper och *förvaring av säkerhetshandlingar för bolagens obligationslån*, ävensom vissa härmed sammanhängande spörsmål. Efter en undersökning angående behovet av ytterligare eller skärpta bestämmelser i nämnda hänseenden, vilken undersökning begränsats till att avse Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag och för vilken undersökning närmare redogöres nedan, har utredningsmannen föreslagit, att i *bolagsordningarna* för bolag, vilka anses böra innefattas under förordnande om statlig tillsyn, borde *intagas föreskrift* därom att närmare bestämmelser om de åligganden, vilka skola ankomma på av länsstyrelsen förordnat ombud, skola meddelas av bank- och fondinspektio-

nen, att varje obligation, som av bolaget utgives, skall vara egenhändigt under-tecknad av minst en styrelseledamot, att obligation ej må säljas eller belå-nas utan att den är försedd med av ombudet egenhändigt undertecknad för-säkran därom att ombudet till förvaring mottagit mot obligationen svarande pantsäkerhet, att utgivna men icke utelöpande obligationer skola förvaras på samma sätt som gäller angående förvaring av säkerhetshandlingar för obligationslån, att minst en revisor skall vara auktoriserad, samt att en re-visor skall utses av bank- och fondinspektionen, som jämväl skall bestämma den ersättning, denne för uppdraget skall äga uppbära av bolaget.

Yttranden över utredningsmannens förslag ha efter remiss avgivits av bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Malmöhus län — efter hörande av Skånes handelskammare — länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Göteborgs intecknings garanti aktiebolag och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag. Därjämte ha Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Skånska brands intecknings aktiebolag — vilka beretts tillfälle att yttra sig — i avgivna skrivelser utta-lat, det förra bolaget att utredningen icke föranledde något yttrande från bolagets sida och det senare bolaget att det ej önskade begagna sig av möj-ligheten att avgiva yttrande.

I de avgivna yttrandena har utredningsmannens förslag i huvudsak till-styrkts eller lämnats utan erinran. Dock har i två yttranden förordats att den statliga tillsynen i princip gjordes obligatorisk för samtliga hypoteks-bolag. *Överståthållarämbetet* uttalar, att ämbetet finner förslaget väl ägnat att fylla avsett syfte. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* tillstyrker att förslaget lägges till grund för lagstiftning. *Skånes handelskammare* finner sig icke ha något att erinra mot förslaget, ur de synpunkter handelskammaren har att företräda. *Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag*, som i tidigare skrivelse till utredningsmannen uttalat att bolaget ställde sig förstående till förslaget om statlig tillsyn, har förklarat sig ej ha något ytterligare att tilläg-ga i ärendet.

Bank- och fondinspektionen anför följande.

Frågan om statlig tillsyn över vissa bolag av nu ifrågavarande slag har diskute-rats vid olika tillfällen, ej minst från bolagens egen sida. Det har då alltid rört sig om sådana bolag, som varit berättigade att anskaffa medel för sin utlåningsverk-samhet genom utgivande av räntebärande, till innehavaren ställda obligationer. Då sådan rätt tillförsäkrats bolagen i deras av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordning-ar, har staten ansetts bära ett visst ansvar för att de för obligationsutgivningsrätten fastställda reglerna iakttagas och den allmänna kontrollen inom bolagen fungerar på tillfredsställande sätt. Att det understundom brustit härutinnan har visats genom de missförhållanden, som för några år sedan uppdagades inom aktiebolaget Göte-borgs hypotekskassa och som aktualiserade frågan om tillsyns anordnande. Såsom utredningsmannen framhållit har det i fråga om nämnda bolag mindre varit kon-trollföreskrifterna, som varit otillfredsställande, än den inre kontrollen över deras efterlevnad, som eftersatts.

I likhet med utredningsmannen finner inspektionen det påkallat, att möjlighet tillskapas för en statlig tillsyn över vissa fastighetsbelåningsbolag. Inspektionen förmenar emellertid, att anledning icke förefinnes att anordna tillsyn över andra dylika bolag än sådana, som i av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningar berätti-gats att upplåna medel mot obligationer. Vidare bör det, såsom av utredningsman-nen föreslagits, överlämnas åt Kungl. Maj:t att avgöra, beträffande vilka dylika bolag tillsyn bör insättas.

Den inre kontrollen inom de ifrågavarande bolagen bygger för närvarande på

dels de »allmänna» ombuden och dels revisorerna. Denna anordning bibehålles enligt utredningsmannens förslag och häremot kan enligt inspektionens mening icke någon erinran resas. Inspektionen vill emellertid framhålla angelägenheten av att ombudens och revisorernas uppgifter klart avgränsas från varandra. Den offentliga tillsynen torde böra i första hand avse nämnda kontrollorgans verksamhet och därvid böra ändamålsenliga och tydliga föreskrifter rörande ombudens och revisorernas uppgifter meddelas. I första hand bör tillsynen inriktas på dessa föreskrifters efterlevnad. I likhet med utredningsmannen finner emellertid inspektionen, att tillsynen icke bör begränsas här till, utan att den bör omfatta även andra förhållanden av beskaffenhet att kunna inverka på bolagens soliditet och likviditet.

Vad gäller frågan å vilka nuvarande bolag av förevarande slag tillsynen bör inriktas, är till en början att framhålla att de båda tomträttskassorna snarast äro att betrakta såsom vederbörande kommuners egna organ, och då kommunerna i sista hand äro ansvariga för kassornas förbindelser, torde ej för dessa företag någon statlig tillsyn vara erforderlig. Återstå följaktligen för närvarande tre företag, som skulle behöva ställas under tillsyn av inspektionen, nämligen Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hålsingborgs intecknings garanti aktiebolag.

Under hänvisning till att enligt inspektionens förmenande offentlig tillsyn behövde anordnas endast i fråga om de bolag, som upplåna medel genom att utgiva till innehavaren ställda obligationer, hemställer inspektionen att 4 § första stycket av det föreslagna tillägget till 1911 års lag jämkades så att den angivna begränsningen komme till uttryck i själva lagtexten.

Sparbanksinspektionen tillstyrker utredningsmannens förslag, dock framställas erinringar, på sätt nedan närmare utvecklas, beträffande dels spörsmålet angående panträtten för obligationsinnehavare i de handlingar som utgöra säkerhet för bolagens obligationslån, dels ock inventeringsskyldigheten med avseende å bolagens säkerhetshandlingar. Inspektionen framhåller, att anledningen till att falsarierna i aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa förblevo oupptäckta under många år var den, att en verklig inventering, d. v. s. kontroll av att mot tillgångsposterna i bolagets böcker svarande värdehandlingar förefunnos, aldrig kom till stånd, samt att eftersom det var detta förhållande som aktualiserade frågan om statlig tillsyn över bolag av ifrågavarande typ, genom denna tillsyn borde skapas garantier för att effektiv inventering komme att äga rum. Det syntes sparbanksinspektionen som om denna sida av saken icke blivit tillräckligt beaktad av utredningsmannen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttrar:

De av utredningsmannen framförda synpunkterna, att ifrågavarande bolag av Kungl. Maj:t medgivits att upplåna penningar av allmänheten samt att visst säkerhetsvärde så att säga tillerkänts deras obligationer, synas icke kunna anföras som motiv för annat än att tillräcklig kontroll anordnas över att fullgod säkerhet lämnas för upplåningen. I den mån denna sker genom utgivande av obligationer, antingen dessa försäljas direkt till allmänheten eller läggas som säkerhet för av bolagen upptagna reverslån, bör sörjas för effektiv kontroll av att fullgod täckning för obligationerna alltid finns. De nu anförda synpunkterna motivera sålunda väl enligt länsstyrelsens mening en statlig tillsyn över bolagen i den mån de tillerkänts rätt att utgiva obligationer.

Utredningsmannen vill emellertid gå längre och införa fullständig kontroll över bolagens verksamhet, därvid han som skäl åberopat att i visst fall anmärkningar kunnat göras mot företagets räntepolitik. Här till vill länsstyrelsen anmärka, att även om ett företag skulle föra en mindre god räntepolitik, denna dock näppeligen kan skada dess långivares, d. v. s. framförallt obligationsinnehavarnas, intressen,

därest betryggande säkerhet ställts för upplåningen. Emellertid är att märka att betydande kapital samlats hos flera av de ifrågavarande bolagen. En osund räntepolitik från deras sida kan därför i deras verksamhetsorter lätt få icke önskvärda verkningar på kapitalmarknaden beträffande fastighetsbelåningen. Med hänsyn här- till vill länsstyrelsen icke motsätta sig den av utredningsmannen föreslagna tillsynen över bolagens hela verksamhet.

Länsstyrelsen framhåller, att de nu anförda synpunkterna synts motivera att antingen samtliga ifrågavarande bolag eller samtliga av dem som med- givits att utgiva obligationer underkastas statlig tillsyn, men att utrednings- mannen vid utformandet av sitt förslag icke velat gå så långt utan av olika skäl föreslagit, att det för ett vart av bolagen skulle bli beroende av beslut av Kungl. Maj:t, huruvida sådan tillsyn skulle förekomma. Här om anför länsstyrelsen:

Rent principiellt synes en sådan bestämmelse icke riktig och även mot lämplig- heten i övrigt av densamma ställer sig länsstyrelsen synnerligen tveksam. Särskilt gäller detta de obligationsutgivande bolagen. Genom aktieöverlåtelse kunna intres- senterna i ett bolag växla, och efter en sådan överlåtelse kunna kanske de omstän- digheter, som motiverat befrielsen, helt försvinna. Visserligen kan Kungl. Maj:t in- gripa med ett förordnande om tillsyn, men om ingen fäster Kungl. Maj:ts uppmärk- samhet å saken kan ett ingripande dröja. Anses ändock att den statliga tillsynen i vissa fall kan undvaras, böra bestämmelserna härom lämpligare utformas på sådant sätt, att den statliga tillsynen i princip göres obligatorisk men att Kungl. Maj:t på särskild framställning medgiver befrielse därifrån för viss tid. Genom en sådan be- stämmelse vinnes, att, därest befrielse meddelats, frågan om dess fortbestånd auto- matiskt efter viss tid blir underkastad förnyad prövning.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag yttrar:

Det förhållandet, att ett företag lånar upp pengar från allmänheten, behöver i och för sig icke föranleda, att det skall ställas under offentlig tillsyn. I så fall skulle nämligen varje företag, som anskaffar medel genom utgivande av obligationer, stäl- las under tillsyn. Avgörande för frågan, huruvida ett företag som driver lånerörel- se skall stå under statlig tillsyn eller ej, har hittills varit huruvida företaget äger för anskaffande av medel driva inlåning på räkning från allmänheten. För hypoteks- bolagen är karakteristiskt, att de ha till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt. Denna definition, som återfinnes i 1911 års lag, tager alltså icke fasta på att medel för rörelsen upplånas och sättet härför utan på det förhållandet att utlåning mot säkerhet i fastighet eller tomträtt bedrives yrkesmässigt. Hypo- teksbolagen äga icke bedriva inlåning på räkning från allmänheten. Överhuvud taget äga hypoteksbolagen icke upplåna medel utan att ställa särskild säkerhet. Beteck- nande för hypoteksbolagens rörelse är sålunda, att de till långivarnas säkerhet ånyo utsätta de panter, som de erhållit från sina låntagare. För skapande av denna pant- rätt har krävts särskilda anordningar.

Med det anförda har bolaget velat klargöra, att det icke varit av samma skäl, som å ena sidan banker, sparbanker och jordbrukskreditkassor ställts under tillsyn och å andra sidan hypoteksbolagen kommit att stå under visst överinseende från det allmännas sida. Härav följer också, att då hypoteksbolagen nu skola ställas un- der offentlig tillsyn, man icke kan betrakta frågan ur samma synpunkter, som gälla beträffande bankerna och de med dem likställda företagen. Dessa principiella saker böra enligt bolagets åsikt vara utslagsgivande för svaret på frågan, huruvida stat- lig tillsyn över hypoteksbolag erfordras eller icke samt, om denna fråga besvaras jakande, för tillsynens faktiska åvägbringande.

Bolaget ingår härefter på en kritik av utredningsmannens förslag att det skall ankomma på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, huruvida ett hypoteksbolag skall stå under tillsyn, samt att från tillsyn skulle vara frigtagna dels de två hypoteksbolag, vilka ägas av försäkringsföretag, dels ock de av städerna Stockholm och Göteborg ägda tomträttskassorna. Härom anföres följande.

I fråga om Svenska hypotekskreditaktiebolaget synes utredningsmannen vara av den uppfattningen, att detta bolags rörelse skulle genom återbelåning av säkerheterna hos försäkringsföretagen komma under tillsyn av försäkringsinspektionen. Detta är uppenbart icke riktigt. I den mån — och detta utgör begränsningen — rebelieåning sker av säkerheter, vilka kunna godkännas för placering av livförsäkringstagares medel, äger det emellertid sin riktighet att bestämmelsen i 217 § lagen om försäkringsrörelse måste träda i tillämpning. Beträffande den del av ifrågavarande bolags utlåning, som icke är av denna art, är uttalandet felaktigt. I fråga om Skånska brands intecknings aktiebolag kan över huvud icke sägas, att dess rörelse kommer under tillsyn av försäkringsinspektionen. Bolagets syfte är sannolikt ej heller det av utredningsmannen uppgivna, att vara organ för placering av moderbolagets medel. Dess huvuduppgift torde snarare vara att genom belåning av fastigheter stimulera ägarna av desamma att teckna försäkringarna i moderbolaget. Härigenom avses alltså att stärka moderbolaget i konkurrensen på försäkringsmarknaden gentemot de stora försäkringskoncerner, som disponera betydande kapital för utlåning, härrörande från livförsäkringsrörelse. Om något bedömande från försäkringsinspektionens sida av dessa båda företags räntepolitik eller övriga förhållanden, ägnade att inverka på deras likviditet eller soliditet, kan säkerligen ej bliva tal.

I fråga om de båda tomträttskassorna anföres såsom motiv för dessas befrielse från tillsynen att städerna i fråga garantera deras förbindelser (på upplåningssidan) och att städerna synas hava sört för betryggande kontroll. Oavsett detta synes av såväl formella som sakliga skäl mindre tilltalande att, därest möjligheter för en offentlig tillsyn tillskapas, kreditbolag av den storleksordning, som det här är eller kan väntas bliva fråga om, ställas utanför densamma.

Därest statsmakterna besluta om inrättande av offentlig tillsyn över hypoteksbolag, böra alltså enligt bolagets åsikt samtliga hypoteksbolag underkastas tillsyn. Skulle det likväl befinnas önskvärt att kunna undantaga visst hypoteksbolag från tillsyn, anse vi att detta lämpligast ordnas genom ett dispensförfarande. Därmed undvikes bland annat svårigheten för Kungl. Maj:t att uppmärksamma de förändringar, som tid efter annan kunna verkställas av en företagsledning i fråga om rörelsen inom ramen för bolagsordningen liksom förändringar i äganderätten till ett hypoteksbolags aktier. Dispens från tillsyn kan nämligen då av Kungl. Maj:t lämpligen lämnas för viss tid liksom nu såsom regel tidsbegränsning sker vid stadfästelse av hypoteksbolags bolagsordning.

Beträffande frågan om *valet av tillsynsmyndighet* förklarar *bank- och fondinspektionen*, att inspektionen med sin nuvarande organisation visserligen icke kunde utöva en så ingående tillsynsverksamhet, att den omfattade även inventeringar hos bolagen, men att detta ej heller torde vara erforderligt, utan att det syntes tillfyllest, att tillsynsmyndigheten kontrollerade att inventering ägde rum och verkställdes på rätt sätt. Om tillsynsverksamheten begränsades till de tre av utredningsmannen föreslagna bolagen, torde densamma kunna ombesörjas utan ökning av inspektionens nuvarande personal, därvid inspektionen emellertid förutsatte att för tillsynen allt efter omständigheterna kunde anlitas personal från någon av inspektionens nuvarande tre byråer.

Bank- och fondinspektionen framhåller, med anledning av utredningsmannens uttalande rörande Inteckningsbanken aktiebolag, att inspektionen hittills icke utövat särskild tillsyn över bolagets hypoteksrorelse. Vid undersökningarna hos bolaget kontrollerades visserligen till vilket belopp obligationer utfärdats, men de mot obligationerna svarande inteckningarna hade icke granskats. Det av överståthållarämbetet förordnade ombudets uppgift, att inteckningar funnits till föreskrivet belopp och av föreskriven beskaffenhet, hade godtagits. Om en ändring därutinnan ansåges önskvärd, torde särskild föreskrift härom böra meddelas, när 1911 års lag icke vore tillämplig å detta bolag.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag yttrar i förevarande ämne bland annat följande.

Bolaget önskar starkt understryka de skäl, som enligt utredningsmannens åsikt tala för att tillsynen uppdrages åt bank- och fondinspektionen, och fäster uppmärksamheten på att sparbanksinspektionens inspektioner av underlydande kreditorgan, vilka äro förbundna med en verklig inventering av värdehandlingar, återkomma med längre intervaller än bankinspektionens »bankundersökningar». Tidsintervallerna äro för närvarande med hänsyn till det omfattande arbete en sådan med inventering förbunden inspektion innebär, i synnerhet vid större företag, ända upp till sex å sju år.

Att övervakningen över bolag, som driva belåning av fast egendom eller tomt-rätt, uppdrages åt bankinspektionen är betydelsefullt framför allt ur den synpunkten, att därmed det kontrollsystem, som nu gäller för affärsbankerna, torde komma att träda i tillämpning. Detta system, som bland annat innebär att den centrala tillsynsmyndigheten hos varje företag tillsätter en revisor — såsom regel auktoriserad — bör skapa bättre garantier för det allmänna och torde för hypoteksbolagen innebära fördelar i det praktiska arbetet. Därvid torde emellertid en klarare gränsdragning än vad utredningsmannen tänkt sig böra göras mellan de uppgifter, som skola åligga det av länsstyrelsen förordnade ombudet och dem, som skola åvila den av tillsynsmyndigheten tillsatte revisorn. Bland de kontrolluppgifter, som utredningsmannen föreslagit skola åvila ombudet, finnas nämligen sådana, som äro av rent revisionsteknisk art. Dylika uppgifter böra överflyttas på revisorn även av den anledningen, att ombudets tid ej torde förslå till att utföra dem.

Vad angår *skyldigheten för de bolag, som ställas under tillsyn, att bidraga till kostnaderna* härför, påpekar bank- och fondinspektionen, att efter den av utredningsmannen föreslagna grunden för bidragsplikten, 0,01 procent av bolagens egna fonder, de ifrågavarande tre hypoteksbolagen för år 1945 icke skulle ha behövt erlägga mer än tillhoppa 1 712 kronor. Detta belopp syntes allt för lågt och skulle ej på långt när täcka de verkliga kostnaderna för tillsynen. Inspektionen ville föreslå, att bidraget bestämdes till 0,002 procent av bolagens omslutning (de egna fondernas och skuldernas sammanlagda belopp), vilket med nuvarande siffror skulle innebära en höjning av bidraget till cirka 4 500 kronor. Därest inspektionens förslag härutinnan godtoges, erfordrades en omarbetning av lagförslagets 4 § andra stycket ävensom av 10 § i förslaget till kungörelse.

I fråga om utredningsmannens förslag, att de *speciella tillsynsbestämmelserna* skulle meddelas i en *särskild kungörelse*, har bank- och fondinspektionen förklarat sig icke vilja bestrida att detta förfarande vore förenat med vissa fördelar. Sålunda underlättades därigenom ändringar av bestämmelserna, vilket kunde vara av värde med hänsyn till att erfarenheter från tillsynsverksamhet på ifrågavarande område saknades. Mot bestämmelsernas införande i 1911 års lag talade även att de bleve tillämpliga endast beträff-

fande en mindre del av de bolag, som avsåges i lagen. Inspektionen ifrågasatte dock huruvida icke bestämmelserna delvis vore av den innebörd, att de borde meddelas först efter riksdagens hörande.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag yttrar i nyssberörda fråga:

Utredningsmannen har motiverat förslaget att upptaga de närmare bestämmelserna om den offentliga tillsynen i en särskild kungörelse med att 1911 års lag skulle bliva ganska oformlig, därest sagda bestämmelser infördes i densamma. Då det emellertid är känt, att 1911 års lag ändock måste omarbetas och utökas i anledning av nya aktiebolagslagen, synes det naturligt, att förstnämnda lag tillföres fullständiga bestämmelser om den offentliga tillsyn, som skall äga rum. Något hinder härför torde icke föreligga, därest man följer den av bolaget uttalade åsikten, att samtliga hypoteksbolag i princip skola underkastas statlig tillsyn. Härigenom skulle för hypoteksbolagens del skapas en lagstiftning av enahanda art, som den för banker och sparbanker gällande. Mest ändamålsenligt synes vara, att 1911 års lag helt omredigeras och att detta sker i ett sammanhang såväl i anledning av nya aktiebolagslagens stadganden som i anledning av förslaget om offentlig tillsyn över hypoteksbolagen. Sker detta, kunna en del av de stadganden, som enligt utredningsmannens förslag skola inflyta i bolagsordningarna, lämpligare tillföras lagen. Härvid kan även ifrågasättas, huruvida anledning numera finnes att 1911 års lag eller den lag, som kan komma i dess ställe, skall gälla jämväl för pantlånebolagen. I fråga om dessa senare bolags rörelse göra sig huvudsakligen gällande synpunkter av social karaktär, som knappast äga tillämplighet i fråga om hypoteksbolagen.

Beträffande *innehållet av förslaget till kungörelse* ha vissa erinringar gjorts av *bank- och fondinspektionen*. Inspektionen framhåller att, därest inspektionen bleve tillsynsmyndighet, det vore önskvärt, att bestämmelser, som behandlas även i banklagen, utformades på i huvudsak samma sätt som i nämnda lag. Särskilt betydelsefullt vore att inspektionen, i likhet med vad som gäller tillsynen över bankerna, berättigades att meddela föreläggande för bolags styrelse att göra rättelse i anmärkta hänseenden eller att fullgöra vad styrelsen enligt föreskrift i författning eller bolagsordning åligger. I överensstämmelse härmed finge inspektionen föreslå, *dels* att ur 2 § av förslaget till kungörelse utginge vad i första stycket stadgades om övervakning av att bolaget ställde sig till efterrättelse »de föreskrifter, som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordning blivit av bolagsstämma eller styrelse meddelade» ävensom de två sista leden av andra stycket, *dels* ock att i 3 § första stycket efter bestämmelsen rörande inspektionens meddelande av förbud mot verkställighet av beslut, som står i strid med gällande författning eller bolagsordning, måtte tilläggas följande.

Inspektionen må ock kunna förelägga styrelsen att, i händelse beslut av nyss omförmälda beskaffenhet gått i verkställighet, göra rättelse, där så kan ske, så ock att fullgöra vad styrelsen enligt författning eller bolagsordningen åligger. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av inspektionen meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

I fråga om 5 § förslaget till kungörelse yttrar bank- och fondinspektionen:

Skyldighet att hålla kassa och övriga tillgångar samt bokföring m. m. tillgängliga för granskning torde böra åläggas styrelsen gentemot förutom bank- och fondinspektionen även där anställd tjänsteman, som av inspektionen förordnats företaga dylik granskning. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning beträffande skyldigheten att lämna upplysningar. Paragrafens avfattning torde böra jämkas i över-

ensstämmelse härmed. Vidare vill inspektionen ifrågasätta, huruvida icke denna paragraf bör kompletteras med en bestämmelse, enligt vilken styrelsen ålägges att, där inspektionen finner anledning till antagande att bolaget gjort sådana förluster att tio procent av aktiekapitalet förlorats, på inspektionens anmodan ofördröjligen låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma. Motsvarighet härtill finnes i 234 § banklagen.

Det i 9 § av förslaget till kungörelse stadgade förbudet för ledamot av bank- och fondinspektionen att deltaga i styrelsen eller vara anställd vid bolag, över vilket inspektionen har att utöva tillsyn, bör enligt inspektionens yttrande utsträckas att avse även annan befattningshavare hos inspektionen än ledamot, i likhet med vad nu gäller i fråga om bankerna.

Såsom tidigare nämnts har utredningsmannen till särskild behandling upptagit frågan om lämpligheten av de bestämmelser, vilka gälla *revision* av hypoteksbolagens räkenskaper och *förvaring av säkerhetshandlingar*, samt vissa härmed sammanhängande spörsmål, ävensom föreslagit, att i *bolagsordningarna* för de bolag, vilka anses böra innefattas under förordnande om statlig tillsyn, borde *intagas vissa föreskrifter* i avseende å de av länsstyrelse förordnade ombuden, obligationers undertecknande och förseende med försäkran, förvaring av utgivna men icke utelöpande obligationer samt revisionen.

Utredningsmannen uttalar, att samma skäl, som föranlett att bank- och fondinspektionens tillsyn ansetts för närvarande behöva omfatta allenast Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag, synts medföra att en undersökning angående behovet av ytterligare eller skärpta bestämmelser i nu förevarande hänseenden kunde begränsas till dessa tre bolag. Utredningsmannen anför vidare:

Vad angår *förvaringen av säkerhetshandlingar* är det naturligtvis av vikt, att denna är ordnad på sådant sätt, att handlingar, vilka utgöra säkerhet för vederbörande bolags obligationer och andra förbindelser, ej kunna åtkommas av obehöriga, samt att panträtt i dessa handlingar lagligen tillförsäkras obligationsinnehavarna. Härutinnan gäller vid samtliga ifrågavarande tre bolag, att intecknade skuldebrev av i bolagsordningarna närmare angiven beskaffenhet, till kapitalet fullt motsvarande utelöpande obligationer, skola såsom pant för obligationsinnehavarnas fordran förvaras av det av länsstyrelsen utsedda ombudet i brandfria kassaskåp, vilka skola vara inrymda i ett särskilt för ändamålet åt ombudet upplåtet förvaringsrum, till vilket ombudet, som är att anse såsom tredje man, vilken innehar det pantsatta godset för obligationsinnehavarnas räkning, ensam innehar nyckeln. Kassaskåpet skall vara försett med flera lås, två enligt bolagsordningen för Hälsingborgsbolaget och tre enligt bolagsordningarna för de båda andra bolagen. Av nycklarna till dessa lås skall en omhänderhavas av ombudet.

Ifrågavarande bestämmelser synas tillfredsställande i och för sig. Iakttagas desamma, torde de villkor uppfyllas, vilka enligt lagen den 27 mars 1936 om pantsättning av lös egendom som innehaves av tredje man fordras för att obligationsinnehavarna skola äga rätt att ur säkerhetshandlingarna njuta betalning såsom om de själva haft panten i händer. En förutsättning för att bestämmelserna skola medföra avsedd trygghet är emellertid naturligtvis tillika, att ej något brister i ombudets kontroll över att föreskrivna säkerhetshandlingar alltid finnas i vederbörligt förvar. I bolagsordningarna för Göteborgs- och Malmöbolagen äro intagna vissa närmare föreskrifter om vad ombudet i kontrollhänseende har att iakttaga. Där stadgas sålunda, att ombudet skall tillse, att den obligationsinnehavarna tillkommande pantsäkerheten icke genom någon bolagets åtgärd eller underlåtenhet upphäves eller in-

skränktes utan att de pantsatta skuldebrev, vilka utbyten eller förändringar med dem än må ske, alltid till belopp och i värde motsvara vederbörande utelöpande obligationers sammanlagda kapitalbelopp, ävensom att ombudet skall utöva tillsyn därå, att bolagets upplåning mot obligationer eller eljest icke vid något tillfälle överskrider tillåtet maximum. Dylikt stadgande finnes ej i bolagsordningen för Hälsingborgsbolaget. Det kunde synas naturligt, att alla tre bolagsordningarna vore likalydande i förevarande hänseende. Emellertid må erinras, att bestämmelser av samma innebörd som de i bolagsordningarna för Göteborgs- och Malmöbolagen intagna funnos i bolagsordningen för aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa, utan att fördenskull kontrollen där blev vad den borde vara. Även om dylika bestämmelser införas i bolagsordningen för Hälsingborgsbolaget, är detta alltså ej någon garanti för en effektiv kontroll. Lämpligare synes vara, att detaljerade föreskrifter om vad ombuden skola iakttaga meddelas i form av en *särskild instruktion för ombuden* i viss överensstämmelse med vad som skett i fråga om de allmänna ombud, vilka ha att övervaka sparbankernas verksamhet. De för dessa sistnämnda gällande instruktionsbestämmelserna ha utfärdats av Kungl. Maj:t (Sv. förf.-saml. 40/1930). Emellertid är att märka, att de för sparbankerna förordnade allmänna ombuden ha en betydligt vidsträcktare uppgift än de ombud, det nu gäller, nämligen att utöva en allmän tillsyn över sparbankernas förvaltning och det sätt, på vilket rörelsen bedrivs. Erforderlig instruktion för de ombud, vilka omhänderha säkerhetshandlingarna för här ifrågavarande bolag, torde med fördel kunna meddelas av bank- och fondinspektionen, som tillika har att tillse, att ombuden ställa sig de utfärdade föreskrifterna till efterrättelse. Utredningsmannen föreslår alltså, att i bolagsordningarna intages stadgande därom, att närmare bestämmelser om de av länsstyrelserna utsedda ombudens åligganden skola meddelas av bank- och fondinspektionen.

Vid instruktionsföreskrifternas utformande torde de erfarenheter, som undersökningen av aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa givit, böra beaktas. Sålunda torde bland annat böra tillses att ombuden skaffa sig säker kännedom om värdet av de obligationer, som vid varje särskild tidpunkt äro utelöpande. Att härutinnan, på sätt skett vid sistnämnda bolag, lita uteslutande till obestyrkta uppgifter av bolagets tjänstemän är givetvis otillräckligt. I samband härmed måste kontrolleras att nytryckta obligationer icke utlämnas utan att bokföras eller utan att föreskriven säkerhet till deras fulla värde finnes ävensom att inlösta obligationer icke ånyo utlämnas vid sidan av bokföringen. Vidare måste för ombuden framhållas nödvändigheten av att de uppmärksamma de ändringar i in-teckningssäkerheten, som kunna föranledas genom ändringar i taxeringsvärdena eller genom uppkomsten av ägarehypotek.

Till underlättande av kontrollen över utelöpande obligationer torde böra stadgas, att alla *emitterade men icke utelöpande obligationer skola förvaras på samma sätt som gäller angående förvaring av bolagens säkerhetshandlingar*. Ett dylikt förfarande tillämpas enligt uppgift redan nu vid i varje fall Göteborgsbolaget. Stadgande av angivna innebörd bör inflyta i bolagsordningen. I syfte att kontrollera obligationsutgivningen tillämpas enligt uppgift vid samtliga de ifrågavarande tre bolagen, att varje *obligation som utgives skall vara försedd med någon styrelseledamots egenhändiga namnteckning*. Det synes lämpligt att i bolagsordningarna jämväl intages föreskrift till säkerställande av att denna praxis blir bestående. Därjämte torde emellertid böra föreskrivas, att det för vederbörande bolag förordnade ombudet skall, innan en obligation får säljas eller belånas, förse densamma med egenhändigt undertecknad *försäkran därom att ombudet mottagit mot obligationen svarande pantsäkerhet till förvaring*. Den arbetsökning, som härigenom orsakas ombudet, torde icke vara av den storleksordning, att den kan lägga hinder i vägen för ett sådant förfarande. Vidtagas dessa åtgärder, torde frågan om ombudens möjligheter att ernå en effektiv kontroll över den utelöpande obligationsstockens storlek lösas på ett tillfredsställande sätt.

Vad här anförts angående förvaringen av säkerhetshandlingar har endast avseende å sådana handlingar, vilka utgöra pant för obligationer. I den mån upplåning sker mot reverser, kan, i saknad av föreskrifter i bolagsordningarna, för närvarande förfaras antingen så, att långivaren får till sig överlämnad den för lånet pantförskrivna säkerheten, eller ock så, att säkerheten, på samma sätt, som då fråga är om obligationer, omhändertages av tredje man. Det kunde övervägas att för sistnämnda fall fordra iakttagande av enahanda regler som de, vilka skola gälla beträffande förvaring av obligationssäkerheten. Genom att bolagen underställas bank- och fondinspektionens tillsyn komma emellertid reverslånen att underkastas samma kontroll av inspektionens tjänstemän som obligationslånen. På grund härav och då i fråga om reverser icke föreligger det särskilda skäl för speciell uppmärksamhet från statens sida som beträffande obligationer, nämligen att de kunna bli föremål för placering av omyndigs medel, har utredningsmannen icke funnit nödvändigt att föreslå, att bestämmelserna om säkerhetshandlingarnas förvaring utsträckas att avse jämväl reverslånen.

Beträffande slutligen de för bolagen gällande *revisionsbestämmelserna* stadgas i bolagsordningen såväl för Göteborgsbolaget som för Malmöbolaget, att minst en revisor skall vara auktoriserad. I bolagsordningen för Hälsingborgsbolaget finnes däremot ej dylik föreskrift. Sådan saknades jämväl i bolagsordningen för aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa. Av revisorerna i Hälsingborgsbolaget är emellertid, trots saknaden av bestämmelse därom, en revisor auktoriserad. Detta var ej förhållandet med någon av revisorerna i aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa.

Att åtminstone en av revisorerna besitter den sakkunskap och den känsla av ansvar för revisionsarbetet, som förutsättes hos auktoriserade revisorer, synes i hög grad angeläget. Enligt 107 § 1 mom. nya aktiebolagslagen, som träder i kraft den 1 januari 1948, skall, då ett bolags aktiekapital kan uppgå till 2 milj. kr., en auktoriserad revisor alltid finnas. Såväl Göteborgs- och Malmöbolagen som Hälsingborgsbolaget beröras av denna bestämmelse. Från och med den 1 januari 1948 inträder sålunda skyldighet jämväl för sistnämnda bolag att ha en auktoriserad revisor. Med hänsyn härtill och till det förhållandet, att redan för närvarande en av revisorerna i detta bolag är auktoriserad, kunde det ifrågasättas nödvändigheten av att i bolagsordningen intages föreskrift därom. Emellertid synes det ur säkerhetsynpunkt lämpligt att så sker. Skulle framdeles ytterligare bolag av här ifrågavarande slag bildas, torde, oberoende av aktiekapitalets storlek, stadgande av berörda innebörd böra intagas i bolagsordningarna jämväl för dem. Den omständigheten, att aktiekapitalet ej kan överstiga 2 milj. kr., synes nämligen icke vara anledning medgiva, att beträffande dylika bolag revisionen ordnas på ett mindre tillfredsställande sätt än som gäller vid bolag med större aktiekapital.

Om, såsom föreslagits, ifrågavarande bolag ställas under tillsyn av bank- och fondinspektionen, torde vidare, i överensstämmelse med vad som gäller beträffande bankbolag enligt 68 § banklagen, böra föreskrivas, att, utöver de av aktieägarna utsedda revisorerna, skall finnas en revisor, utsedd av bank- och fondinspektionen. Ersättning till denne torde böra gäldas av bolaget med belopp, som inspektionen bestämmer, på samma sätt som för motsvarande fall stadgas i banklagens 239 § andra stycket.

Utredningsmannen har övervägt att föreslå, att i bolagsordningen för Göteborgsbolaget skulle intagas föreskrift liknande den som gäller för Malmö- och Hälsingborgsbolagen, att *bolagets styrelse* skall genom minst två ledamöter i närvaro av minst en bland de för året utsedda revisorerna med vissa mellanrum *inventera bolagets samtliga säkerhetshandlingar*. Ordnas revisionen och tillsynen i överensstämmelse med vad förut förordats, torde emellertid någon särskild inventering av styrelseledamöterna knappast vara behövlig för tillvaratagande av obligationsinnehavarnas intressen eller eljest ur de synpunkter, som ifrågakomma i förevarande sam-

manhang* Någon anledning föreslå, att omförmälda inventeringsstadgande utgår ur de bolagsordningar, där detsamma för närvarande finnes, synes å andra sidan ej föreligga.

I de nu berörda frågorna framställas i några yttranden vissa erinringar. *Bank- och fondinspektionen* anför följande.

Inspektionen finner i likhet med utredningsmannen lämpligt, att erforderliga bestämmelser rörande övervakningen av bolagens säkerhetshandlingar givas i en av inspektionen meddelad instruktion för ombuden. Vid bestämmelsernas närmare utformande synas böra beaktas de erfarenheter, som undersökningen av aktiebolaget Göteborgs hypotekskassa givit. Däremot vill inspektionen ifrågasätta, huruvida utredningsmannens förslag, att obligationerna skulle av ombuden påtecknas viss försäkran innan de finge säljas eller belånas, lämpligen bör genomföras. Nämda anordning skulle lätt kunna föranleda en viss osäkerhet på obligationsmarknaden, om icke även nu utelöpande obligationer försågos med påskrift. Att för sådan åtgärd infordra obligationerna skulle emellertid vara förenat med betydande praktiska svårigheter.

Inspektionen vill i detta sammanhang taga upp till diskussion frågan om vilken myndighet, som skall utse de allmänna ombuden. Utredningsmannen har här förutsett, att någon ändring i den nuvarande ordningen icke skulle ske. Emellertid framgår av vad nyss sagts, att instruktionen för ombuden skulle utfärdas av inspektionen, som också skulle kontrollera att instruktionen efterlevdes. Under sådana förhållanden synes det rent principiellt vara att föredraga, att ombuden även utses av inspektionen. Härmed skulle även praktiska fördelar kunna vinnas. För framtiden måste på ombuden ställas krav på, förutom kunskap om fastighetsbelåning, erforderlig utbildning i bokföring. Därest ombuden besitta dessa kvalifikationer och dessutom erhöles den ställning av representanter för inspektionen, som skulle följa av att de utsåges av ämbetsverket, skulle enligt inspektionens mening icke erfordras, att en särskild revisor utsåges av inspektionen. Genom en sådan förenkling skulle givetvis tillsynskostnaderna för bolagen minskas. Inspektionen vill därför hemställa, att uppgiften att utse ombud uti de under offentlig tillsyn stående bolagen överflyttas å inspektionen, men att det däremot icke skall tillkomma inspektionen att utse särskild revisor. Mot förslaget att en av de av aktieägarna valda revisorerna skall vara auktoriserad har inspektionen icke något att erinra.

Sparbanksinspektionen yttrar:

Det torde höra till god ordning att inventering av säkerhetshandlingar kommer till stånd även genom vederbörande bolagsstyrelses försorg. Bestämmelse härom, som är ägnad att understryka styrelsens ansvar för att allt står rätt till inom bolaget, bör därför enligt sparbanksinspektionens mening ingå i bolagsordningen. Sådan inventering kan dock icke behöva ske oftare än en gång årligen men bör icke få förrättas i samband med revision. Anledning torde för övrigt saknas att, såsom är fallet i vissa bolagsordningar, kräva revisors närvaro vid styrelsens inventering, alldenstund denna sker i styrelsens intresse, medan revisorernas inventering jämväl avser kontroll av styrelsens förvaltning. Revisionsorganets och förvaltningsorganets respektive verksamheter, som utgå från olika förutsättningar, böra hållas i sär även där de i tekniskt avseende sammanfalla.

I anslutning till vad utredningsmannen anfört angående vikten av att förvaringen av säkerhetshandlingarna är ordnad på sådant sätt, att handlingar, vilka utgöra säkerhet för vederbörande bolags obligationer och andra förbindelser, ej kunna åtkommas av obehöriga, samt att panträtt i dessa handlingar lagligen tillförsäkras obligationsinnehavarna, vill sparbanksinspektionen framhålla, att frågan huruvida bindande panträtt uppkommer ej synes vara alldeles klar, därest förvaring av pant-

inteckningar sker på sätt som utredningsmannen förutsatt. Lagen den 27 mars 1936 om pantsättning av lös egendom, som innehaves av tredje man, torde visserligen vara tillämplig i förevarande fall — de närmare omständigheterna vid pantens överlämnande till ombudet måste anses innebära sådan underrättelse, varom stadgas i sagda lag — men avgörande för om panträtt ändock stiftats torde vara om fullbordad tradition av panten kan anses ha kommit till stånd. I rättspraxis synes man icke ha velat anse, att tradition varit fullbordad, där panthavaren genom en yttre av pantsättaren låst dörr varit avstängd från tillträde till det inre förvaringsrum för panten, till vilket panthavaren själv haft nyckeln. Även i de fall där dörren till förvaringslokalen varit försedd med två lås och pantsättaren behållit nyckeln till det ena, synes domstolarnas hållning i nu förevarande avseende varit vacklande. Att märka är att av länsstyrelse utsett ombud för bolag, varom nu är fråga, visserligen skall ensam inneha nyckeln till särskilt för honom inom vederbörande bolags lokaler beläget förvaringsrum, men han torde däremot sakna möjlighet att närhelst han så önskar bereda sig tillträde till sagda lokaler utan bolagets förmedling. Härvidlag är det oklart vilken betydelse som får tillmätas den omständigheten, att lokalerna viss tid på dagen äro tillgängliga för allmänheten, varigenom ombudet under samma tid har fritt tillträde till förvaringsrummet för pantinteckningarna. Måhända kan frågan lösas genom att ombudet får nyckel även till ytterdörrarna. Det synes dock under alla omständigheter böra närmare utredas, huruvida det avsedda förvaringssättet är tillfredsställande ur panträttssynpunkt.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttrar:

Beträffande innehållet av instruktionen för de av länsstyrelserna förordnade ombuden framhåller utredningsmannen, att det torde böra tillses att ombuden skaffa sig säker kännedom om värdet av de obligationer, som vid varje särskild tidpunkt äro utelöpande. Frågan kan bli, hur långt ett ombud måste gå i sin undersökning för att kunna anses hava förskaffat sig säker kännedom. Enligt länsstyrelsens mening torde icke kunna fordras mer än att ett ombud vid tillträddandet av sitt uppdrag med ledning av bolagets böcker kontrollerar antalet utgivna obligationer samt inventerar dem, som äro ineliggande hos bolaget. Däremot synes det icke rimligen kunna fordras, att ombudet jämväl skall kontrollera bokföringens riktighet. Vidare bör fordras, att ombudet kontrollerar allt utgivande av nya obligationer samt icke godtager en uppgift om att en obligation blivit inlöst och utlämnar däremot svarande pantsäkerhet, med mindre obligationen uppvisas för honom i makulerat skick. Lämpligt kan vara, att ombudet för en egen förteckning över bolagets obligationer, upptagande varje särskild obligation och med angivande av vilka obligationer som äro utelöpande och vilka som finnas kvar hos bolaget, samt i denna förteckning inför samtliga förändringar med avseende på obligationerna. Genom sagda förteckning, vilken lämpligen en gång om året, t. ex. i samband med revisionen, bör jämföras med bolagets böcker, blir ombudet i stånd att städse utan omgång konstatera värdet av de utelöpande obligationerna.

Utredningsmannens påpekande att för ombuden måste framhållas nödvändigheten av att de uppmärksamma de ändringar i teckningssäkerheten, som kunna föräledas av bland annat uppkomsten av ägarehypotek, finner länsstyrelsen i och för sig riktigt. Men allt för långt gående kontrollåtgärder synas i detta avseende ej böra fordras av ombuden. Det bör vara tillräckligt att kontrollen utövas genom att ombudet i kassaboken konstaterar vilka avbetalningar som verkställts å lånen eller att en sammanställning därav, bestyrkt förslagsvis av bolagets sifferrevisor, t. ex. för varje månad, överlämnas till ombudet. Framhållas må för övrigt, att om ett ägarehypotek uppkommer efter det att en hos bolaget belånad teckning vederbörligen överlämnats till ombudet, detta ägarehypotek enligt länsstyrelsens mening icke kan rubba den panträtt som konstituerats genom teckningens överlämnande till ombudet.

Till underlättande av kontrollen över utelöpande obligationer föreslås av utredningsmannen, att i bolagsordningarna bör stadgas, att alla emitterade men icke utelöpande obligationer skola förvaras på samma sätt som gäller angående förvaringen av säkerhetshandlingarna för bolagens obligationslån. Utredningsmannen framhåller att enligt uppgift ett sådant förfarande redan nu tillämpas i varje fall vid Göteborgsbolaget. Enligt vad länsstyrelsen erfarit är sistnämnda uppgift endast delvis riktig. I allmänhet förvaras de hos bolaget ineliggande obligationerna, för vilka säkerhet ännu ej ställts, på sätt utredningsmannen uppgivit. Men det har förekommit tider — särskilt i samband med uppläggandet av nya obligationsserier — då utrymmet i skåpen i det åt ombudet upplåtna särskilda rummet för förvaring av pantsäkerheten icke medgivit, att jämväl samtliga icke utelöpande obligationer förvarades därstädes. I dylika fall ha obligationerna inlagts i särskilt för ändamålet förhyrda bankfack under dubbla lås, vartill nycklarna tagits den ena av ombudet och den andra av en styrelseledamot eller en tjänsteman hos bolaget. En sådan anordning är fullt tillräcklig för att vinna det avsedda syftet, nämligen att förhindra utsläppandet av obligationer, för vilka täckning ej lämnats. Att märka är därjämte att reglerna om pantsäkerhetens förvaring utformats i första hand med tanke på att genom säkerhetens överlämnande till ombudet panträtt skall konstitueras. Denna synpunkt bortfaller helt beträffande de icke utelöpande obligationerna.

Utredningsmannens förslag att ombudet, innan en obligation får säljas eller belånas, skall förse densamma med egenhändigt undertecknad försäkran därom att ombudet mottagit mot obligationen svarande pantsäkerhet till förvaring, skulle naturligtvis medverka till att skapa ytterligare säkerhet, men invändningar av praktisk art kunna anföras mot en sådan bestämmelse. För det första torde bestämmelsen icke kunna avse andra obligationer än sådana, som utgivas efter bestämmelsens införande. Därigenom skulle å obligationsmarknaden under lång tid komma att finnas obligationer, utgivna av ett och samma bolag, vilka dels undertecknats och dels icke undertecknats av ombudet. Ett sådant tillstånd måste vara ägnat att skapa förvirring hos obligationsköparna. Vidare skulle bestämmelsen blott gälla de bolag, som skulle underkastas tillsyn. Därigenom skulle en icke önskvärd skillnad mellan de olika bolagens obligationer uppkomma, vilken i sin tur jämväl skulle vara ägnad att förvirra obligationsköparna. Då länsstyrelsen ej heller kan finna den föreslagna bestämmelsen nödvändig för skapande av fullgod säkerhet, kan länsstyrelsen icke förorda densamma.

Göteborgs intecknings garanti aktiebolag uttalar likaledes tveksamhet om genomförbarheten av bestämmelsen om obligations förseende med försäkran av ombudet samt anför härom följande.

En sådan bestämmelse måste göras generell för alla bolag av denna art. Obligationsmarknaden kan knappast åläggas att ur bolagsordningarna för de olika hypoteksbolagen utläsa, om villkoret gäller eller icke. Ett problem uppställer sig då i fråga om nu utelöpande obligationer. Det är tvivel underkastat, huruvida dessa kunna indragas för att förses med påskrift, och då de otvivelaktigt gälla utan sådan av senare lagstiftning föranledd påskrift, skulle arrangementet kunna framkalla osäkerhet på obligationsmarknaden och även kunna deklassera företagens obligationer. Detta skulle i sin tur kunna medföra en icke önskvärd fördyring av kreditkostnaderna. Tillämpandet av bestämmelsen synes dessvärre stöta på praktiska hinder. Med en väl genomförd offentlig kontroll av central myndighet och med lokal revisor, utsedd av samma myndighet, torde den emellertid icke vara oundgänglig.

Slutligen må anmärkas, att *bank- och fondinspektionen* i sitt yttrande påpekar, att bolagsordningarna för de nu bestående bolag, som avses skola bli ställda under tillsyn, fastställts för viss tid och att denna tid för Göteborgs in-

Kungl. Maj:ts proposition nr 109.

tecknings garanti aktiebolag och Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö utlöper först år 1951 respektive år 1953. Det torde emellertid kunna antagas, att bolagen icke skola motsätta sig erforderliga ändringar i bolagsordningarna, därest den ifrågasatta lagstiftningen genomföres. Vad beträffar Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag vore frågan om stadfästelse å dess bolagsordning för tiden efter 1945 för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning, varför i samband därmed behovet av ändringar i bolagsordningen i händelse av ny lagstiftning kunde tillgodoses.

Förslag till ny lagstiftning rörande hypoteksbolag.

På sätt under inledningen till denna promemoria framhållits synas flera skäl tala för att hypoteksbolagen och pantlånebolagen icke böra, såsom fallet är i lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag som driva lånerörelse, bliva föremål för reglering i en gemensam speciallagstiftning. Lagen den 22 juni 1911 torde därför böra uppdelas i två skilda lagar. Då emellertid frågan om vilka lagbestämmelser, som kunna anses påkallade beträffande pantlånebolagen, av förut angivna grunder synes böra vila, lär det vara ändamålsenligt att från tillämpningsområdet för 1911 års lag bryta ut hypoteksbolagen och göra dem till föremål för särskild lagstiftning samt att tillsvidare lämna 1911 års lag formellt oändrad men i realiteten omfattande allenast pantlånebolagen.

Det förtjänar i detta sammanhang erinras att, såsom i inledningen påpekats, genom en lagändring år 1930 en utvidgning skedde av kretsen av de aktiebolag, som falla under 1911 års lag, men att då lagen omfattar allenast hypoteksbolag och pantlånebolag, densamma dock fortfarande är mera inskränkt i tillämpningsområdet än den genom 1911 års lag upphävida lånebolagslagen av den 27 maj 1898, vilken hade avseende å alla aktiebolag som hade till ändamål att driva lånerörelse men å vilka den för bankaktiebolag gällande lagstiftning icke ägde tillämpning. Vid granskningen av det till lagrådet remitterade förslaget till berörda lagändring yttrade en av lagrådets ledamöter härom bland annat följande.¹

Då 1898 års lag ersattes med lagen den 22 juni 1911, förelåg säkerligen, såsom föredragande departementschefen till remissprotokollet anförde, icke någon avsikt att inskränka kretsen av de aktiebolag som skulle falla under lagstiftningen. Det kan emellertid ifrågasättas, om ej skäl vore att helt fylla den lucka, som uppkommit till följd av det sätt varå 1911 års lag formulerats och sålunda giva lagen klar tillämplighet å samma bolag för vilka lagen av 1898 gällde. Härigenom skulle undvikas ny lagändring, därest det framdeles skulle anses särskilt påkallat att få ytterligare någon speciell art av aktiebolag med uppgift att driva lånerörelse underkastad skyldighet att söka sanktion. Att det beträffande något slag av sådana bolag skulle förefinnas anledning att icke stadga sanktionstvång, har ej blivit påvisat.

Den sålunda gjorda anmärkningen beträffande omfattningen av 1911 års lag föranledde icke någon åtgärd och har, såvitt känt, ej senare varit föremål för överbägande. Anledning torde saknas att i nu förevarande sammanhang närmare ingå härpå.

Med ovan angivna utgångspunkt rörande en särskild lagstiftning för hypoteksbolagen har utarbetats härvid fogat *Förslag till lag om aktiebolag som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt*. Där upp-

¹ Prop. 1930 nr 7 sid. 10—11.

tages till en början i 1 §, i överensstämmelse med den första paragrafen i 1911 års lag, ett stadgande av innebörd att den allmänna aktiebolagslagens föreskrifter skola lända till efterrättelse i fråga om de nu förevarande bolagen, såvitt ej annat föränledes av lagförslagens följande bestämmelser.

Ur praktisk synpunkt förefaller det lämpligt, att i själva lagtexten införa en gemensam benämning på de lånebolag, som avses skola falja under den ifrågasatta lagstiftningen. Såsom en dylik benämning har i 1 § föreslagits »hypoteksaktiebolag». Jämväl uttrycket inteckningsbolag kunde tänkas komma till användning, enär bolagens såväl utlåning som upplåning i allmänhet sker mot säkerhet av inteckning. Uttrycket hypoteksbolag har dock synts vara att föredraga. Det kan erinras att begreppet hypoteksförening i lagstiftningen nyttjas såsom beteckning på vissa slag av föreningar av fastighetsägare med ändamål att tillhandahålla medlemmarna lån mot inteckningssäkerhet.¹

Föreskrifterna i lagförslaget 2 § innefatta de bolagsrättsliga särbestämmelser, som torde vara erforderliga för hypoteksbolagen på grund av den enligt nya aktiebolagslagen införda ordningen för *bildande av aktiebolag*, nämligen en förberedande granskning genom registreringsmyndigheten av stiftelseurkunden, förslaget till bolagsordning och vissa andra stiftelsehandlingar. Här om hänvisas till vad förut anförts.² Då registreringsmyndigheten icke bör bifalla en ansökan om stiftelsehandlingarnas godkännande, förrän Kungl. Maj:t prövat förslaget till bolagsordning från de synpunkter som avses i nu förevarande lagstiftning, föreslås (2 § första stycket) att registreringsmyndigheten innan godkännande meddelas skall med eget yttrande underställa förslaget till bolagsordning Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t prövar härefter, på enahanda sätt som för närvarande gäller enligt 1911 års lag 2 §, bolagsordningens överensstämmelse med nämnda lagstiftning samt med lag och författningar i övrigt så och huruvida därutöver med avseende å omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse särskilda bestämmelser erfordras. Med den avfattning lagförslaget sålunda erhållit har däri icke införts bestämmelsen i 1911 års lag 3 §, att ansökning om bolagets registrering ej må av registreringsmyndigheten upptagas, med mindre Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordningen ingives.

I lagförslaget 2 § andra stycket har upptagits stadgande, att ändring ej må vidtagas i bolagsordning, som godkänts av Kungl. Maj:t, utan att Kungl. Maj:ts godkännande erhållits jämväl å ändringen.

Under det att 1911 års lag talar om Kungl. Maj:ts »stadfästelse» å bolagsordning, utgår lagförslaget från att Kungl. Maj:t skulle godkänna ett av bolagets stiftare upprättat förslag till bolagsordning. Ehuru berörda ändring, som föränletts av den nya aktiebolagslagens system för bolagsbildningen med förberedande granskning av stiftelsehandlingarna och registrering av bolaget först på ett senare stadium, är av närmast redaktionell natur, kan ifrågasättas om ej densamma bör medföra visst tillägg i lagen. För närvarande plägar Kungl. Maj:t vid meddelande av stadfästelse enligt 1911 års lag begränsa stadfästelsen att gälla för viss tidrymd, med föreskrift tillika att, därest bolaget önskar efter tidens utgång fortsätta sin rörelse, bolaget dessförinnan skall anmäla bolagsordningen till förnyad prövning och stadfästelse. Stadfästelsen meddelas alltså såsom ett slags tidsbegränsad koncession eller oktroj. Anledning lär saknas att framdeles avvika från nuvarande praxis härutinnan. Fråga är om det nu praktiserade förfarandet kan anses väl förenligt med lagförslagens ståndpunkt, att Kungl. Maj:t skall meddela godkännande av ett för-

¹ Jfr lagen om ekonomiska föreningar 91 § första stycket 4), kungl. förordn. den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända, och kungl. förordn. den 17 maj 1935 (nr 177) angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet.

² Ovan sid. 9—10.

slag till bolagsordning, och om ej i lagen borde införas ett uttryckligt stadgande av innebörd, att Kungl. Maj:t i samband med godkännande av bolagsordningen jämväl beviljar tillstånd till verksamhetens drivande under viss tid. Det förefaller dock som om lagförslaget möjliggör en sådan tillämpning, att Kungl. Maj:ts godkännande av bolagsordningen kan givas för en begränsad tidrymd, och att sålunda ett tillägg i sagda hänseende kan undvaras i lagen. Att godkännandet innefattar ett tillstånd till rörelsens drivande framgår emellertid förutsättningsvis av lagförslaget 3 §.

Det må i detta sammanhang erinras, att ett system med särskilt statligt tillstånd till verksamhetens bedrivande tillämpas för bankaktiebolagen. Enligt lagen om bankrörelse skall å bolagsordningen sökas Kungl. Maj:ts stadfästelse. Stadfästes bolagsordningen, meddelar Kungl. Maj:t tillåtelse till bankrörelsens drivande (oktroj) för viss tid (3 §). Särskild föreskrift gives angående förlängning av bankaktiebolags oktroj (90 §). För försäkringsaktiebolag åter gäller enligt lagen om försäkringsrörelse (3 §) liknande lagbestämmelser som för hypoteksbolagen enligt 1911 års lag. Så gott som undantagslöst plägar emellertid Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordning för försäkringsaktiebolag innefatta ett icke tidsbegränsat tillstånd till rörelsens drivande.

Enligt vad som inhämtats från den pågående utredningen för omarbetning av lagen om försäkringsrörelse, torde utredningen komma att i fråga om den statliga sanktionsakten för försäkringsaktiebolag föreslå, med bibehållande av Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordningen, upptagande i lagen av begreppet tillåtelse till drivande av försäkringsrörelse (koncession). Koncession skulle beviljas tillsvidare eller för bestämd tid. Det kan även påpekas, att för försäkringsbolagen icke lär komma att föreslås någon förberedande granskning genom registreringsmyndigheten av bolagsbildningen, vilket i viss mån torde bero på att försäkringsbolagen stå under allmän tillsyn av särskild myndighet, försäkringsinspektionen, som samtidigt är registreringsmyndighet för dessa bolag.

Den omständigheten att nya aktiebolagslagens system för bolagsbildningen icke torde komma att efterbildas i fråga om vissa slag av aktiebolag, som i sin helhet regleras av speciell bolagslagstiftning och stå under statlig tillsyn, synes ej kunna åberopas som skäl för ett motsvarande förfarande beträffande bolag, vilka såsom hypoteksbolagen lyda under allmänna aktiebolagslagen och registreras i det allmänna aktiebolagsregistret. För sistberörda bolag lär det tvärtom vara angeläget att söka i möjligaste mån undvika att uppställa från den allmänna aktiebolagslagen avvikande förektrifer. Den statliga tillsyn över hypoteksbolag, som är avsedd att införas enligt den ovan behandlade särskilda utredningen i detta ämne, torde i nu förevarande hänseende knappast vara av intresse, enär densamma förutsättes icke komma att omfatta alla hypoteksbolag.

Därest ett hypoteksbolag, vars bolagsordning stadfästes för viss begränsad tid, fortsätter verksamheten efter utgången av denna tid, torde en var aktieägare ävensom styrelseledamot kunna framtvinga bolagets likvidation.¹ Några särskilda lagregler angående ingripande från det allmänna i dylikt fall finnas däremot icke. Sådana lagregler synas emellertid påkallade för samtliga fall då ett bolag finnes driva sin verksamhet i strid mot bestämmelser i den av Kungl. Maj:t stadfästade eller godkända bolagsordningen eller i strid mot lag eller författning, bland annat som ett medel för att effektivisera den statliga tillsyn över bolagen som föreslås enligt det föreliggande lagförslaget. Vad nu sagts har föranlett att i lagförslaget 3 § första och andra punkterna upptagits föreskrifter av innehåll, att hypoteksbolag ej

¹ 1910 års aktiebolagslag 102 §; nya aktiebolagslagen 141 §.

må fortsätta sin verksamhet utöver den tid, för vilken Kungl. Maj:t godkänt bolagsordningen, samt att därest så sker eller det finnes att verksamheten eljest drives i strid mot bestämmelse i bolagsordningen eller mot lag eller författning, Kungl. Maj:t äger förbjuda fortsättning av verksamheten och förordna att bolaget skall träda i likvidation. Liknande lagregler finnas upptagna i lagen om försäkringsrörelse i anslutning till föreskrifterna om tillsyn å försäkringsbolag (228 §).¹

Ett så exceptionellt ingripande som avses med de sålunda föreslagna bestämmelserna bör naturligen icke komma till stånd utan att först åtgärder vidtagits för att vinna rättelse på annan väg. Bestämmelserna komma uppenbarligen att få aktualitet endast i något sällsynt undantagsfall. Bland annat med hänsyn härtill har det synts vara att förorda att likvidatorer i nu avsedda fall skola utses av Kungl. Maj:t. Föreskrift härom har intagits i lagförslaget 3 § tredje punkten. Där har jämväl upptagits bestämmelse rörande likvidatorernas skyldighet att för registrering anmäla att bolaget trätt i likvidation.² I fjärde punkten stadgas, att likvidator som utses av Kungl. Maj:t skall äga av bolaget uppbära arvode med belopp som bestämmes av Kungl. Maj:t.

Under hänvisning till vad förut anförts rörande nya aktiebolagslagens bestämmelser om avsättning av vinstmedel i skuldregleringssyfte³ erinras att i lagförslaget 4 § upptagits en regel, varigenom åt Kungl. Maj:t inrymmes befogenhet att dispensera från sagda bestämmelser. Dispens enligt nämnda paragraf, som, där så låter sig göra, torde böra begäras i samband med ärendet om godkännande av bolagsordning, synes i allmänhet böra beviljas för viss begränsad tid.

Utöver vad som framgår av de nu behandlade stadgandena i lagförslaget torde, på sätt tidigare framhållits, några bolagsrättsliga särbestämmelser för hypoteksbolagen icke vara påkallade. Då den nya aktiebolagslagen träder i kraft först den 1 januari 1948, kunna ej heller de i lagförslaget upptagna stadganden, som innebära avvikelse eller komplettering av denna lags föreskrifter, vinna tillämpning dessförinnan. Bestämmelse därom finnes i övergångsbestämmelserna till lagförslaget.

Lagförslagets 5 o. följ. §§ innehålla bestämmelser rörande *statlig tillsyn över hypoteksbolagen* i huvudsaklig anslutning till det av särskild utredningsman den 7 mars 1945 framlagda förslaget.⁴

Enligt sistnämnda förslag (4 § första stycket i tillägget till 1911 års lag) skall, om Kungl. Maj:t så förordnar, hypoteksbolag stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen. Utredningsmannen har förordat, att av de för närvarande existerande hypoteksbolagen Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag skulle underkastas statlig tillsyn. Vidare har förutsetts, att bolagsordningen för Skånska brands intecknings aktiebolag ändrades såtillvida att bolaget icke skulle äga rätt att upplåna medel mot obligationer.

Vad utredningsmannen sålunda föreslagit har i de över utredningen avgivna yttrandena⁵ i allmänhet lämnats utan erinran. Bank- och fondinspektionen har dock ansett att möjligheten att anordna statlig tillsyn borde be-

¹ Jfr lagen om bankrörelse 93 och 96 §§ samt 235 § andra stycket och 235 a §.

² 1910 års aktiebolagslag 105 § och nya aktiebolagslagen 151 §.

Utan uttrycklig föreskrift lär vara klart att stadgandet i 152 § nya aktiebolagslagen angående sammankallande av bolagsstämma för val av likvidationsrevisorer skall äga tillämpning även i fall likvidatorerna utsetts av Kungl. Maj:t enligt 3 § lagförslaget.

³ Ovan sid. 10—18.

⁴ Se ovan sid. 20 ff och Bilaga.

⁵ Se ovan sid. 25 ff.

gränsas till sådana bolag, som enligt de av Kungl. Maj:t fastställda bolagsordningarna berättigats att upplåna medel mot obligationer. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har mot ståndpunkten, att det för ett vart av bolagen bleve beroende av Kungl. Maj:ts beslut, huruvida statlig tillsyn skulle förekomma, invänt att en sådan bestämmelse icke syntes principiellt riktig och ej heller lämplig. Ansåges den statliga tillsynen i vissa fall kunna undvaras, borde bestämmelserna utformas på sådant sätt, att tillsynen i princip gjordes obligatorisk men att Kungl. Maj:t på särskild framställning kunde medgiva befrielse därifrån för viss tid. Genom dylika föreskrifter vunnos att, därest befrielse meddelats, frågan om dess fortbestånd automatiskt efter viss tid bleve underkastad förnyad prövning. Liknande erinran har framförts av Göteborgs tecknings garanti aktiebolag.

För avgörandet av nu berörda spörsmål synes vara av visst intresse att taga del av de skäl, som ursprungligen föranledde att bolag med ändamål att idka belåning av fast egendom ansågos böra vara underkastade skyldighet att söka Kungl. Maj:ts stadfästelse å bolagsordning. I samband med tillkomsten av 1898 års lånebolagslag yttrade vederbörande departementschef härom följande.¹

Fastighetskreditbolagen driva penninghandel, om än icke under vanliga bankmässiga former. Till utlåmning av lån bereda de sig medel genom att till allmänheten avyttra sina obligationer, för vilka skola, under vissa i bolagsordningen angivna former, såsom pant förvaras teckningar av viss noga bestämd beskaffenhet. Det lär icke gärna kunna förnekas, att allvarsamma vådor kunna uppstå för den allmänhet, som träder i förbindelse med dessa inrättningar, om de på egen hand få fastställa regler för denna ganska invecklade lånerörelse eller ändra de bestämmelser, som redan äro härutinnan meddelade. Dessa inrättningar synas därför lika väl som de egentliga bankerna böra underställa sina bolagsordningar Kungl. Maj:ts prövning.

Det främsta skälet för införande av skyldigheten att söka stadfästelse å bolagsordningarna var sålunda bolagens rätt att utgiva obligationer. Häri kan visserligen anses ligga ett motiv för att begränsa jämväl den statliga tillsynen över hypoteksbolag till bolag som ha dylik rätt. Hypoteksbolagen torde emellertid numera få anses i allmänhet driva en verksamhet av sådan natur, att anledning att lägga dem under statlig tillsyn kan föreligga, oberoende av om de anskaffa för sin rörelse erforderliga medel genom utgivande av obligationer eller andra förskrivningar. Det kan erinras att på vissa håll ansetts angeläget att tillsynen skulle avse även företagens räntepolitik.

På grund av det anförda har i det nu föreliggande lagförslaget 5 § *första stycket* den ändringen vidtagits i jämförelse med utredningsmannens förslag, att den statliga tillsynen i princip gjorts obligatorisk för alla hypoteksbolag. Till detta huvudstadgande knytes en dispensregel av innehåll att Kungl. Maj:t äger medgiva befrielse från tillsynen, om så ur allmän och enskild synpunkt finnes utan olägenhet kunna ske. Dispensregeln är avsedd att komma till användning främst i de fall då en tillfredsställande kontroll över bolaget utövas av kommunala myndigheter eller där anordnandet av en dylik kontroll framstår som en närmast kommunal angelägenhet. Med detta uttalande åsyftas uppenbarligen aktiebolaget Stockholms tomträttskassa och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa.

Enligt utredningen rörande statlig tillsyn över hypoteksbolag förordades att tillsyn icke skulle ifrågakomma beträffande Skånska brands tecknings

¹ Prop. 1898 nr 94 sid. 4.

aktiebolag och Svenska hypotekskreditaktiebolaget, därvid dock beträffande det förstnämnda bolaget förutsattes att ur bolagsordningen skulle utgå bestämmelsen angående rätt för bolaget att utge obligationer. Båda dessa bolag äro dotterföretag till försäkringsbolag. Därest en tillsyn över dessa hypoteksbolag ur samhällelig synpunkt skulle anses önskvärd, torde det vara mest rationellt att densamma utövades av försäkringsinspektionen. Gällande lag om försäkringsrörelse läser dock endast i begränsad utsträckning giva stöd för anordnande av en dylik tillsyn. De nu ifrågavarande båda bolagen måste därför principiellt inbegripas under den statliga tillsynen enligt lagförslaget. Givet är emellertid att, såframt försäkringsinspektionen beredes tillfälle att öva nödig kontroll över bolagen, detta bör utgöra anledning till dispens från lagförslagets tillsynsbestämmelser.

Lagförslagets ståndpunkt i nu förevarande fråga synes innebära den fördelen, att frågan huruvida statlig tillsyn bör införas för visst bolag, sedan dispens beviljats, blir föremål för prövning med vissa tidsintervaller. Där emellan kunde tänkas att på bank- och fondinspektionen skulle ankomma att exempelvis årligen genomgå bolagets redovisningshandlingar för det förflutna räkenskapsåret och att, såframt denna genomgång befunnes giva anledning därtill, underställa Kungl. Maj:t frågan, huruvida dispensen borde indragas. För berörda syfte kunde Kungl. Maj:t i samband med beviljande av dispens för visst bolag stadga skyldighet för bolaget att till Kungl. Maj:t eller inspektionen insända avskrift av de årliga redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen. Någon uttrycklig författningsbestämmelse härom synes icke erforderlig. Det kan erinras att bolagsordningarna för några hypoteksbolag innehålla föreskrift om skyldighet att varje år till handelsdepartementet insända exemplar av såväl nyss nämnda handlingar som av det vid ordinarie bolagsstämma förda protokollet.

De närmare *bestämmelserna om tillsynen* över hypoteksbolag voro enligt utredningsmannens förslag icke intagna i 1911 års lag utan i en särskild kungörelse, vartill hänvisning upptagits i ett föreslaget tillägg till 1911 års lag. I två yttranden över förslaget har lämpligheten härav ifrågasatts. Med hänsyn till naturen av de förevarande bestämmelserna och till att det nu framlagda lagförslaget icke omfattar andra aktiebolag än hypoteksbolag synas övertvägande skäl tala för att upptaga tillsynsbestämmelserna i själva lagen. Ett sådant förfaringssätt står ock i överensstämmelse med lagen om bankrörelse (230 o. följ. §§) och lagen om sparbanker (57 o. följ. §§). I sistnämnda förslag 6 o. följ. §§ ha förty intagits bestämmelser motsvarande föreskrifterna i utredningsmannens förslag till kungörelse. Därvid ha bestämmelserna på några punkter undergått jämkning, mestadels i anslutning till de av bank- och fondinspektionen i dess yttrande gjorda erinringarna.¹

Då de föreskrifter, som ha avseende å tillsynen över hypoteksbolag, utarbetats under förutsättning att desamma skola vinna tillämpning redan innan nya aktiebolagslagen träder i kraft, har vid föreskrifternas utformning hänsyn icke kunnat tagas till att enligt sagda lag verkställande direktören införes som ett legalt bolagsorgan.

I lagförslagets 5 § *andra stycket* har upptagits stadgandet i kungörelseförslaget 9 §, att ledamot av bank- och fondinspektionen ej må deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid bolag, över vilket inspektionen har att utöva tillsyn. Stadgandet har, i överensstämmelse med banklagen 230 §, utsträcks att avse jämväl annan befattningshavare hos inspektionen än ledamot.

¹ Ovan sid. 30—31.

Lagförslaget 5 § tredje stycket innehåller allenast hänvisning till de följande bestämmelserna i avseende å tillsynen.

I lagförslaget 6 och 7 §§ hava upptagits stadgandena i kungörelseförslaget 2 och 3 §§ med de ändringar som förordats av bank- och fondinspektionen (banklagen 230 a och 235 §§), dock har ur sistnämnda förslag 3 § sista stycket, vilket saknar motsvarighet i banklagen, uteslutits bestämmelser om rätt för inspektionen att meddela närmare föreskrifter angående sättet för förande av bolagets räkenskaper och revision av räkenskaperna. Utfärdandet av sådana föreskrifter torde icke vara behöfligt med hänsyn till de utförliga bestämmelser i dessa ämnen som finnas i nya aktiebolagslagen.¹ I lagförslaget 6 § har såsom ett sista stycke tillagts ett stadgande angående rätt för inspektionen att utse en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper. Rörande detta stadgande hänvisas till vad nedan anföres beträffande bestämmelser i bolagsordningarna om revisionen m. m.

Lagförslagets 8 § motsvarar 4 § i kungörelseförslaget (banklagen 232 §).

9 § i lagförslaget motsvarar 5 § i kungörelseförslaget, kompletterat på sätt bank- och fondinspektionen förordnat (banklagen 234 §).

Lagförslaget 10—12 §§ motsvara kungörelseförslaget 6—8 §§ (banklagen 236—238 §§), dock har föreskriften om ersättning till ombud, som av inspektionen förordnas i fall av bolagets likvidation, överflyttats till lagförslaget 14 § andra stycket (banklagen 239 § andra stycket).

13 § innehåller straffbestämmelser.

14 § första stycket av lagförslaget innehåller stadgande rörande skyldighet för bolag, som skola stå under tillsyn, att bidra till kostnaderna för denna. I anledning av vad bank- och fondinspektionen härom anfört och då omfattningen av tillsynsverksamheten synes bli beroende snarare av bolagens omslutning än av de egna fonderna, har bidragsplikten föreslagits skola grundas på det sammanlagda beloppet av bolagets egna fonder och skulder och utgöra högst två tusendels procent därav. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och om bidrags erläggande skola meddelas av Kungl. Maj:t. Därest storleken av det årliga bidraget fastställs att utgå med en tusendels procent av sammanlagda beloppet av vederbörande bolags egna fonder och skulder, skulle från de tre hypoteksbolag, som i första hand avses skola stå under tillsyn, med deras nuvarande omslutning inflyta tillhoppa för år omkring 2 400 kronor.²

Förslag till kungörelse rörande bidragsplikten har utarbetats. Det motsvarar 10 § i utredningsmannens förslag till kungörelse och ansluter sig nära till kungörelsen den 11 juni 1937 (nr 444) angående bankbolags bidrag till bestridande av kostnaden för bankspektionen.

Enligt övergångsbestämmelserna till lagförslaget skall den nya lagstiftningen träda i kraft den 1 juli 1946. Föreskrifterna om den statliga tillsynen föreslås skola gälla även då befintliga hypoteksbolag. Då den nya aktiebolagslagen träder i kraft först den 1 januari 1948, kunna emellertid bestämmelserna i 2 och 4 §§, som innebära avvikelser från sistnämnda lag, icke vinna tillämpning dessförinnan. I fråga om nya aktiebolagslagens tillämpning å hypoteksbolag, som bildats före den 1 januari 1948, skola gälla föreskrifterna i lagen den 14 september 1944 (nr 706) angående införande av nya lagen om aktiebolag.

I nya aktiebolagslagen 228 § liksom i banklagen 1 § finnas hänvisningar

¹ Ovan sid. 19—20.

² Jfr tablå ovan sid. 4.

till vad särskilt är stadgat om aktiebolag, som hava till ändamål att driva lånerörelse. Vidare innehåller kungl. förordningen den 21 november 1924 med särskilda bestämmelser om anbringande av omyndigs medel i 1 § under 5) en föreskrift beträffande obligationer utfärdade bland annat av aktiebolag, som driver lånerörelse i enlighet med bestämmelserna i lagen den 22 juni 1911. Berörda hänvisningar hava föranlett stadgandet i övergångsbestämmelserna tredje stycket.

Den nya lagstiftningen medför att vissa tillägg böra ske i *instruktionen för bank- och fondinspektionen* av den 7 april 1922 (nr 206). Ett genomförande av lagstiftningen synes vidare böra föranleda att *stadgan angående statsdepartementen* av den 21 februari 1941 (nr 139) ändras såtillvida att hypoteksbolagen hänföras under finansdepartementet i stället för handelsdepartementet.

Såsom tidigare nämnts innefattar utredningen rörande statlig tillsyn över hypoteksbolagen, förutom vissa författningsförslag, jämväl förslag om vissa *tillägg i bolagsordningarna* för de bolag, vilka enligt utredningsmannen ansågos skola bli föremål för tillsyn, nämligen Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget i Malmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag. Det ifrågasattes sålunda att i bolagsordningarna borde upptagas en del nya föreskrifter rörande revisionen inom bolagen, åliggandena för de ombud som av länsstyrelserna förordnas för förvaring av säkerhetshandlingar för bolagens obligationslån, obligationernas undertecknande och förseende med viss försäkran ävensom förvaring av utgivna men icke utelöpande obligationer.¹

Med det nu föreliggande lagförslagets ståndpunkt, att den statliga tillsynen i princip skulle vara obligatorisk för alla hypoteksbolag, synes anledning föreligga att undersöka, huruvida ej de syften man velat nå med de enligt nyssnämnda utredning förordade bolagsordningsbestämmelserna göra sig lika starkt gällande för samtliga dessa bolag och det förty bör ifrågasättas att införa sagda bestämmelser i alla bolagsordningarna. För bolagen själva torde för övrigt vara ett intresse att åvägabringa en tillfredsställande ordning beträffande särskilt den inre kontrollen för att därigenom måhända lättare ernå befrielse från statlig tillsyn.

Vid bedömande av spörsmålet, vilka krav som böra ställas på bolagsordningarna, bör särskilt understrykas att den nya aktiebolagslagen genom utvidgade regler i fråga om bland annat styrelsens förvaltning och årsredovisning samt revisionen sökt skapa förutsättningar för en god skötsel av bolagen. Den statliga tillsynen avser att vinna garanti för att lag och bolagsordning efterlevas. En viss ökning av de befogenheter, som skulle tillkomma bank- och fondinspektionen enligt det föreliggande lagförslaget, kommer automatiskt att följa i och med att aktiebolagslagens skärpta och mera detaljerade regler träda i tillämpning den 1 januari 1948. I stort sett torde kunna sägas att dessa regler, kombinerade med statlig tillsyn, utgöra en tillfredsställande grund för den offentliga kontrollen över hypoteksbolagen. Att uppställa särskilda föreskrifter av den anledningen att nya aktiebolagslagen träder i kraft först någon tid efter det den statliga tillsynen må bliva införd lär icke vara påkallat.

Under utredningen om statlig tillsyn över hypoteksbolag har särskild uppmärksamhet ägnats frågan om revisionen och åliggandena för de ombud som av länsstyrelserna utses för förvaring av säkerhetshandlingar för obligationslån. Utredningsmannen har som nyss nämnts beträffande tre av hypoteks-

¹ Se ovan sid. 24—25 och 31 ff.

bolagen förordnat, att i bolagsordningen skola intagas föreskrifter därom att minst en revisor skall vara auktoriserad revisor, att bank- och fondinspektionen skall utse en revisor och fastställa arvudet åt denne, samt att inspektionen skall meddela närmare bestämmelser angående ombudens åligganden. Bank- och fondinspektionen har i sitt yttrande hemställt, att inspektionen jämväl måtte äga utse ombuden, samt uttalat, att såframt ombuden erhöile den ställning av representanter för inspektionen som därav skulle följa, det icke syntes erforderligt att särskild revisor utsåges av inspektionen.

Praktiska skäl tala visserligen för att ombuden böra utses av samma myndighet, som utövar den statliga tillsynen över bolagen, i synnerhet om på denna myndighet skall ankomma att utfärda instruktion för ombuden. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om ej ett sådant system kan leda till ett mindre lämpligt sammanförande av ombudens speciella uppgifter med den egentliga tillsynsverksamheten. De för närvarande av länsstyrelserna utsedda ombuden hava främst till uppgift att vaka över säkerhetshandlingarna för obligationslån och fylla en betydelsefull funktion i syfte att panträtt i dessa handlingar skall lagligen vara tillförsäkrad obligationsinnehavarna. Ombudens uppgifter äro sålunda av helt annan natur än revisorernas. Då det torde vara angeläget att icke försvaga ombudens karaktär av särskilt kontrollorgan i obligationsinnehavarnas intresse, synes det vara att förordna att nuvarande ordning för deras utseende bibehålles. Vad härafter angår frågan vilken myndighet, som skall utfärda instruktion för ombuden, lära övervägande skäl tala för att det bör vara samma myndighet som förordnar ombuden, d. v. s. länsstyrelserna. Det bör emellertid förutsättas att vid utarbetande av instruktioner samråd äger rum med tillsynsmyndigheten.¹

Även om åt ombuden icke skulle givas en ställning av såsom i viss mån representanter för bank- och fondinspektionen, synes knappast erforderligt att inspektionen ovillkorligen skall utse en revisor i bolag som står under tillsyn. Det torde vara tillfyllest, att inspektionen beredes en möjlighet härtill. Föreskrift i detta avseende lär bättre ha sin plats i lagen än i bolagsordningen och har införts i lagförslaget 6 § tredje stycket.

På grund av stadgandet i nya aktiebolagslagen 107 § 1 mom. andra stycket² kommer från och med 1948 att föreligga plikt att utse minst en auktoriserad revisor i fyra av de bestående hypoteksbolagen. Bland de tre övriga bolagen, Svenska hypotekskreditaktiebolaget, Skånska brands tecknings aktiebolag och aktiebolaget Göteborgs tomträttskassa torde redan nu det förstnämnda bolaget ha en auktoriserad revisor. Med hänsyn till arten av och den i allmänhet stora omfattningen av hypoteksbolagens verksamhet synes påkallat att för samtliga dessa bolag kräva uppställande i bolagsordningen av det villkoret, att en revisor skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. Den omständigheten att en revisor besitter en sådan kvalifikation torde vara av betydelse för frågan, huruvida tillsynsmyndigheten skall begagna sig av möjligheten att utse revisor jämlikt 6 § i lagförslaget.

Beträffande övriga av utredningsmannen ifrågasatta tillägg i bolagsordningarna må följande anmärkas. Det synes lämpligt, att varje obligation som utgives av bolaget skall, i likhet med aktiebreven, vara egenhändigt underskriven av minst en styrelseledamot: föreskrift härom torde böra intagas i bolagsordningarna för samtliga hypoteksbolag, som utfärda obligationer, oavsett om de stå under tillsyn eller ej. Däremot lär, såsom i några yttranden

¹ Beträffande instruktionernas innehåll torde viss ledning kunna hämtas från bland annat Kungl. Maj:ts instruktion den 3 juli 1930 för av Konungens befallningshavande förordnat ombud hos bostadskreditförening och Kungl. Maj:ts instruktion den 15 juni 1935 för av Konungens befallningshavande förordnat ombud hos stadshypoteksförening.

² Jfr ovan sid. 19—20.

framhållits. åtskilliga skäl tala mot uppställande av det villkoret, att obligation ej må säljas eller belånas utan att vara försedd med försäkran av ombudet därom att han till förvaring mottagit mot obligationen svarande pantsäkerhet. Beträffande förvaringen av utgivna men icke utelöpande obligationer synes, på sätt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttrat, tillfyllest att densamma sker så att utsläppande av obligationer, för vilka täckning i pantsäkerhet ej finnes, förhindras. Det bör i första hand ankomma på styrelsen och revisorerna att tillse att förvaringen ordnas på betryggande sätt.

Vad nu anförts skulle medföra att i bolagsordningarna för samtliga nu bestående hypoteksbolag borde upptagas föreskrift att minst en revisor skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. I öfrigt skulle ej behöva vidtagas andra ändringar, bortsett från det ifrågasatta sloandet av obligationsutgivningsrätten för Skånska brands intecknings aktiebolag, än att i bolagsordningarna för de bolag som äga sådan rätt intoges bestämmelser om obligationers undertecknande och förvaring i enlighet med vad förut sagts. Beträffande nybildat hypoteksbolag bör naturligen i samband med Kungl. Maj:ts prövning av bolagsordningen tillses att densamma innehåller tillfredsställande föreskrifter.

Sparbanksinspektionen har ifrågasatt, huruvida för obligationsinnehavarna uppkommer bindande panträtt i säkerhetshandlingarna genom den anordning för förvaring av desamma som gäller enligt bolagsordningen för Göteborgs intecknings garanti aktiebolag, Skånska inteckningsaktiebolaget ialmö och Hälsingborgs intecknings garanti aktiebolag.¹ Inspektionens tvekan grundas därå att det förvaringsrum, i vilket kassaskåpen med handlingarna inrymmas och till vilket ombudet ensam innehar nyckel, är beläget inom vederbörande bolags egna lokaler och att ombudet skulle sakna möjlighet att, utan bolagets medverkan, närhelst han önskar bereda sig tillträde till lokalerna. Med hänsyn till föreliggande faktiska förhållanden synas visserligen goda skäl tala för att anse traditionskravet vara uppfyllt och sålunda godkänna panträtten under förutsättning att bolagsordningarnas bestämmelser behörigen iakttagits.² Det förevarande spörsmålet lär emellertid böra uppmärksammas i samband med fastställandet av instruktioner för ombuden.

Här skall vidare beröras frågan om *innehållet i allmänhet av bolagsordningarna för samtliga hypoteksbolag*, sett i belysning av den nya aktiebolagslagen. I den mån bolagsordningsbestämmelser stå i strid mot tvingande stadganden i nya aktiebolagslagen, äro de efter nya lagens ikraftträdande att anse såsom obefintliga.³ Ehuru bolagsordningsändring för borttagande av sådana bestämmelser icke erfordras, bör dock ändring ske innan en bolagsordning anmäles till förnyad prövning av Kungl. Maj:t. Jämlikt 7 § lagen angående införande av nya lagen om aktiebolag kan från och med den 1 januari 1947 beslut enligt nya lagen fattas om ändringar i bolagsordning till överensstämmelse med nya lagen att gälla från den 1 januari 1948 samt enligt nya lagen registrering ske av beslutet med anteckning i aktiebolagsregistret att ändringen skall gälla från sistnämnda dag. Skulle ändringen vara av beskaf-

¹ Jfr ovan sid. 31—32 och 34—35.

² Jfr Undén: Svensk sakrätt I sid. 305 ff, N.J.A. 1933 I sid. 78 och N.J.A. 1936 II sid. 159 ff. Jfr ock angående försäkringstagares panträtt i sådana värdehandlingar, i vilka försäkringsfond redovisas, lagen om försäkringsrörelse 217 §.

Bestämmelserna i bolagsordningarna för ifrågavarande bolag angående säkerhetshandlingars förvaring ansluta sig nära till vad som gäller i fråga om ställande under »offentlig vård» av säkerhetshandlingar för hypoteksföreningars lån från Sveriges allmänna hypoteksbank, stads-hypoteksföreningars lån från konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt för bostadskreditföreningars lån från Svenska bostadskreditkassan.

³ Jfr Wijnbladh: Övergången till nya aktiebolagslagen, i Ekonomisk Revy 1944 sid. 267 ff.

fenhet att kunna beslutas och bringas till tillämpning enligt äldre lag, möter uppenbarligen ej hinder att fatta beslutet och få detsamma registrerat enligt äldre lag.

På grund av bestämmelserna i nya aktiebolagslagen 77 och 78 §§ skall i bolag med aktiekapital eller maximikapital överstigande femhundratusen kronor alltid finnas en verkställande direktör och sådan skall, oavsett bolagets storlek, alltid finnas om antalet styrelseledamöter utgör lägst tre. Där- emot må verkställande direktör icke utses, där antalet styrelseledamöter understiger tre. Verkställande direktören har vissa legala befogenheter. Enligt 6 § lagen angående införande av nya lagen om aktiebolag må, om före den 1 januari 1948 verkställande direktör utsetts med rätt att teckna bolagets firma efter vad som stadgas i nya lagen 90 § första stycket, från och med den 1 oktober 1947 registrering därom ske enligt nya lagen.

Beträffande styrelsens beslutförhet saknas för närvarande legal regel. I bolagsordningarna skola på grund av 5 och 17 §§ i gällande aktiebolagslag grunderna för styrelsens beslutförhet finnas angivna. I stor utsträckning har i bolagsordningarna upptagits bestämmelse om att beslutförhet skall föreligga även då ej hela antalet styrelseledamöter är närvarande; vanligen är bestämt, att beslutförhet föreligger vid närvaro av minst halva antalet styrelseledamöter. Den nya lagen (85 §) stadgar, att styrelsen är beslutför där de närvarandes antal överstiger hälften av hela antalet styrelseledamöter; högre antal kan emellertid föreskrivas i bolagsordningen. I fall då en gammal bolagsordningsbestämmelse strider mot nya lagen, kan jämkning till överensstämmelse med nya lagen ske på det sätt, att beslut fattas att den äldre bolagsordningsbestämmelsen skall utgå ur bolagsordningen.

Bestämmelse i bolagsordning om styrelsens beslutförhet är ofta förknippad med föreskrifter om särskild pluralitet för beslut i fall, då ej hela antalet styrelseledamöter är tillstädes. För sådant fall uppställs i nya lagen en regel av innehåll att, om styrelsen icke är fulltalig, beslut må anses föreligga allenast där av de tillstädesvarande ett antal överstigande en tredjedel av hela antalet styrelseledamöter enat sig. Även i detta avseende föreligger anledning till översyn av gällande bolagsordningar.

I vissa ämnen måste enligt nya aktiebolagslagen bolagsordningarna innehålla föreskrifter. Vad härutinnan skall iakttagas framgår av 8 § lagen angående införande av nya lagen om aktiebolag. Ytterligare kan i detta sammanhang hänvisas till sagda lag 9 och 10 §§.

Under utredningen om statlig tillsyn över hypoteksbolag har uppmärksam- mats att hypoteksrörelse av den art, som avses i 1911 års lag, drives av *Inteckningsbanken aktiebolag* vid sidan av bankrörelse och att denna hypoteksrörelse borde vara föremål för tillsyn av bank- och fondinspektionen. Inteckningsbanken aktiebolag faller icke under vare sig 1911 års lag eller det nu framlagda lagförslaget. Spörsmålet om statlig tillsyn över dess hypoteksrörelse utgör en fråga om tillämpningen av föreskrifterna i banklagen angående tillsynen å bankbolag (230 a § o. följ. §§).

F ö r s l a g

till

L a g

om aktiebolag som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I fråga om aktiebolag som har till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt men i vars verksamhet bankrörelse icke ingår (hypoteksaktiebolag) skall gälla vad i lag i allmänhet är föreskrivet angående aktiebolag, såvitt ej annat följer av vad nedan stadgas.

2 §.

Göres för registrering av hypoteksaktiebolag ansökan om godkännande av stiftelsehandlingar efter vad i lagen om aktiebolag är stadgat och möter enligt nämnda lag icke hinder mot godkännande av stiftelsehandlingarna, skall registreringsmyndigheten innan dess godkännande meddelas med eget yttrande underställa förslaget till bolagsordning Konungens prövning. Konungen prövar bolagsordningens överensstämmelse med denna lag samt lag och författningar i övrigt, så ock huruvida därutöver med avseende å omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse särskilda bestämmelser erfordras.

I bolagsordning, som godkänts av Konungen, må ändring ej vidtagas utan att Konungens godkännande erhållits.

3 §.

Hypoteksaktiebolag må ej fortsätta sin verksamhet utöver den tid för vilken Konungen godkänt bolagsordningen. Sker så eller finnes att verksamheten eljest drives i strid mot bestämmelse i bolagsordningen eller mot lag eller författning, äger Konungen förbjuda fortsättning av verksamheten och förordna att bolaget skall träda i likvidation. Konungen utser i sådant fall en eller flera likvidatorer att verkställa likvidationen och åligger det likvidatorerna att efter vad i lagen om aktiebolag är stadgat ofördröjligen för registrering anmäla att bolaget trätt i likvidation. Likvidator som här avses äge av bolaget uppbära arvode till belopp som bestämmes av Konungen.

4 §.

Konungen äger medgiva hypoteksaktiebolag undantag, helt eller delvis, från de särskilda bestämmelserna i lagen om aktiebolag rörande fondavsättning och vinstutdelning för det fall att bolagets skulder enligt balansräkningen överstiga summan av aktiekapitalet, reservfonden och skuldregleringsfond.

5 §.

Hypoteksaktiebolag skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, såframt ej Konungen, om så ur allmän och enskild synpunkt finnes utan olägenhet kunna ske, medgiver befrielse därför. Sådan befrielse lämnas för viss tid eller tillsvidare.

Ledamot av eller annan befattningshavare hos bank- och fondinspektionen må ej deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid bolag, över vilket inspektionen har att utöva tillsyn.

I avseende å tillsynen skall gälla vad nedan stadgas i 6—14 §§.

6 §.

Bank- och fondinspektionen skall övervaka, att bolaget i sin verksamhet ställer sig till efterrättelse de lagar och andra författningar, som hava avseende å aktiebolag av förevarande slag, ävensom den för bolaget gällande ordningen; dock vare inspektionen icke pliktig övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som avse enskild delägarers rättigheter eller skyldigheter i förhållande till bolaget eller till annan delägare eller som angå bolagets inre angelägenheter.

Det åligger vidare inspektionen att jämväl i övrigt, såvitt angår förhållanden som kunna inverka på bolagets säkerhet, med uppmärksamhet följa dess verksamhet.

Inspektionen äger, där så finnes erforderligt, utse en revisor att med övriga revisorer deltaga i granskningen av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper.

7 §.

Har styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, vilket står i strid mot lag eller bolagsordningen, må bank- och fondinspektionen kunna förbjuda verkställighet av beslutet. Inspektionen må ock kunna förelägga styrelsen att, i händelse beslut av nyss omförmälda beskaffenhet gått i verkställighet, göra rättelse, där så kan ske, så ock att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller bolagsordningen. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av inspektionen meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Inspektionen äger, ändå att avvikelse från gällande författning eller bolagsordning icke skett, meddela de erinringar i fråga om bolagets verksamhet som inspektionen kan finna påkallade.

Där inspektionen så finner erforderligt, må inspektionen meddela närmare föreskrifter om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av dessa.

8 §.

Bank- och fondinspektionen äger sammankalla bolagets styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av inspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma, må kallelse utfärdas av inspektionen.

Vid bolagsstämma eller av inspektionen utlyst styrelsesammanträde må närvara och i överläggningarna deltaga den, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda inspektionen.

9 §.

Bolagets styrelse åligger:

att för bank- och fondinspektionen samt för den befattningshavare hos inspektionen, vilken utsetts att i sådant avseende företräda inspektionen, när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar samt alla böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning;

att å tider, som inspektionen bestämmer, och enligt av inspektionen fastställda formulär upprätta och till inspektionen insända översikter över bolagets tillgångar och skulder jämte uppgift om villkoren för bolagets upp- och utlåning;

att jämväl i övrigt meddela inspektionen eller sådan befattningshavare därstädes som ovan sagts alla de upplysningar rörande bolaget, som av dem äskas;

att så snart ske kan till inspektionen insända styrelsens förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning ävensom, efter verkställd revision, den däröver avgivna berättelsen tillika med annan handling angående bolagets förvaltning och räkenskaper, som revisorerna må hava avlämnat till styrelsen; samt

att, där inspektionen finner anledning till antagande att bolaget gjort sådana förluster att tio procent av aktiekapitalet förlorats, på inspektionens anmodan ofördröjligen låta upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska detsamma.

10 §.

Träder bolaget i likvidation, äger bank- och fondinspektionen förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera bolagets kassa och övriga tillgångar samt granska bolagets alla böcker, räkenskaper och andra handlingar, och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Inspektionen äger under bolagets likvidation i avseende å likvidatorer och bolagsstämma enahanda befogenhet, som innan bolaget trätt i likvidation enligt denna lag tillkommer inspektionen beträffande styrelse och bolagsstämma.

11 §.

Bank- och fondinspektionen äger vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag förelägga vite så ock fälla till sådant vite.

12 §.

Över beslut, som av bank- och fondinspektionen meddelas på grund av denna lag, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

13 §.

Styrelseledamot eller annan befattningshavare hos bolaget, vilken uppsåtligen eller av grov vårdslöshet till bank- och fondinspektionen eller den befattningshavare hos inspektionen, som företräder densamma, meddelar oriktig eller vilseledande uppgift angående omständighet, varom det ålegat honom att lämna upplysning till inspektionen eller den som företräder densamma, straffes med dagsböter eller fängelse.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla Kronan.

14 §.

Till bestridande av kostnaden för bank- och fondinspektionens tillsynsverksamhet skall varje aktiebolag, som omfattas av tillsynen, årligen erlägga bidrag efter visst, för bolagen lika förhållande till sammanlagda beloppet av bolagets egna fonder och skulder vid utgången av nästföregående kalenderår, dock icke över två tusendels procent. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

Bolaget åligger jämväl att till revisor och ombud, som förordnas enligt 6 eller 10 §, utgiva ersättning med belopp som inspektionen bestämmer.

Genom denna lag upphäves vad beträffande bolag som avses i lagen finnes stadgat i lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1946; dock att 2 och 4 §§ skola träda i kraft först den 1 januari 1948. Vad i 3 samt 5—14 §§ är föreskrivet skall äga tillämpning jämväl å hypoteksaktiebolag, som bildats före den 1 juli 1946. I övrigt skola i avseende å denna lags tillämplighet å äldre hypoteksaktiebolag gälla motsvarande bestämmelser som i lagen angående införande av nya lagen om aktiebolag finnas stadgade i fråga om nya aktiebolagslagens tillämplighet å äldre aktiebolag.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till vad särskilt är stadgat om aktiebolag, som hava till ändamål att driva lånerörelse, skall därunder inbegripas hypoteksaktiebolag.

F ö r s l a g

till

kungörelse angående vissa hypoteksaktiebolags bidrag till bestridande av kostnaden för bank- och fondinspektionen.

Med stöd av 14 § lagen den — — — om aktiebolag som hava till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt förordnas som följer.

Hypoteksaktiebolag, över vilket bank- och fondinspektionen har att utöva tillsyn, skall till bestridande av kostnaden för bank- och fondinspektionens organisation och verksamhet årligen i förskott för det löpande året erlægga bidrag, motsvarande en tusendels procent av sammanlagda beloppet av bolagets egna fonder och skulder vid utgången av nästföregående kalenderår.

Inspektionen skall med ledning av översikt, som jämlikt 9 § nämnda lag skall insändas till inspektionen, årligen före januari månads utgång lämna bolaget uppgift å beloppet av det bidrag, som skall av bolaget för året erläggas. Det åligger bolaget att före utgången av februari månad för inspektionens räkning insätta beloppet å statsverkets checkräkning i riksbanken.

Bidrag, som av bolaget sålunda inlevereras, skola av inspektionen särskilt för sig redovisas å vederbörlig inkomsttitel i riksstaten, varjämte motsvarande belopp skola i inspektionens räkenskaper från det i riksstaten uppförda förslagsanslaget till avsättning till bankinspektionens fond omföras till nämnda fond.

Bilaga

(förslag enl. häradshövdingen
Knut Elliots p. m.
7 mars 1945).

F ö r s l a g

till

lag angående ändring i lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 2) om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse.

Härigenom förordnas, att till lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, skall fogas en ny paragraf, betecknad 4 §, av följande lydelse:

4 §.

I 1 § omförmält aktiebolag, som har till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, skall, där Konungen så förordnar, stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Till bestridande av bank- och fondinspektionens organisation och verksamhet i och för sådan tillsyn skall varje aktiebolag, som omfattas av tillsynen, årligen erlägga bidrag efter visst, för samtliga bolag lika förhållande till sammanlagda beloppet av bolagets egna fonder vid utgången av nästföregående kalenderår, dock icke över två hundra delar procent.

Närmare bestämmelser om tillsynen samt om fastställande av bidrag och om bidrags erläggande meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den
å då bildade aktiebolag.

Lagen skall äga tillämpning jämväl

F ö r s l a g

till

kungörelse om tillsyn över vissa aktiebolag, som idka belåning av fast egendom eller tomträtt.

Med stöd av 4 § lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, förordnas som följer:

1 §.

Har Kungl. Maj:t förordnat, att i 1 § lagen den 22 juni 1911 om vissa aktiebolag, som driva lånerörelse, omförmält bolag, vilket har till ändamål att idka belåning av fast egendom eller tomträtt, skall stå under tillsyn av bank- och fondinspektionen, skall med avseende å sådan tillsyn iakttagas vad nedan i denna kungörelse stadgas.

2 §.

Bank- och fondinspektionen skall övervaka, att bolaget i sin verksamhet ställer sig till efterrättelse de lagar och andra författningar, som hava avseende å aktiebolag av förevarande slag, ävensom den för bolaget gällande ordningen samt de föreskrifter, som med stöd av stadgande i lag eller bolagsordning blivit av bolagsstämma eller styrelse meddelade; dock vare inspektionen icke pliktig att övervaka iakttagandet av sådana bestämmelser, som avse enskild delägarers rättigheter eller skyldigheter i förhållande till bolaget eller till annan delägare eller som angå bolagets inre angelägenheter.

Det åligger inspektionen vidare:

att jämväl i övrigt, såvitt angår förhållanden som kunna inverka på bolagets säkerhet, med uppmärksamhet följa dess verksamhet;

att i fråga om lämpliga bedrivandet av verksamheten tillhandagå med råd och upplysningar; samt

att, därest inspektionen finner, att verksamheten icke står i överensstämmelse med gällande författning eller bolagsordning eller eljest bedrivs på sätt, som medför våda för bolagets säkerhet, göra de erinringar hos bolagets styrelse eller de framställningar hos Kungl. Maj:t, vartill inspektionen kan finna sig föranlåten.

3 §.

Har styrelse eller bolagsstämma fattat beslut, vilket står i strid med gällande författning eller bolagsordning, må bank- och fondinspektionen kunna förbjuda verkställighet av beslutet.

Inspektionen äger, ändå att avvikelse från gällande författning eller bolagsordning icke skett, meddela de erinringar i fråga om bolagets verksamhet, som inspektionen kan finna påkallade.

Där inspektionen finner sådant nödigt, äger inspektionen meddela närmare föreskrifter angående sättet för förande av bolagets räkenskaper, om förvaring av värdepappershandlingar samt om inventering av dessa och revision av räkenskaperna.

4 §.

Bank- och fondinspektionen äger, när sådant prövas nödigt, sammankalla bolagets styrelse. Har styrelsen icke efterkommit av inspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra bolagsstämma, må sådan kallelse utfärdas av inspektionen.

Vid bolagsstämma eller av inspektionen utlyst styrelsesammanträde må närvara och i överläggningarna delta den, vilken enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda inspektionen.

5 §.

Bolagets styrelse åligger:

att för bank- och fondinspektionen när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar samt alla böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning;

att å tider, som inspektionen bestämmer, och enligt av inspektionen fastställda formulär upprätta och till inspektionen insända översikter över bolagets tillgångar och skulder jämte uppgift om villkoren för bolagets upp- och utlåning;

att jämväl i övrigt meddela inspektionen alla de upplysningar rörande bolaget, som av inspektionen äskas; samt

att så snart ske kan till inspektionen insända styrelsens förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning ävensom, efter verkställd revision, den däröver avgivna berättelsen tillika med annan handling angående bolagets förvaltning och räkenskaper, som revisorerna må hava avlämnat till styrelsen.

Kungl. Maj:ts proposition nr 109.

6 §.

Bank- och fondinspektionen äger förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna kungörelse samt fälla till sådant vite.

7 §.

Över beslut, som av bank- och fondinspektionen meddelas på grund av denna kungörelse, må klagan föras hos Kungl. Maj:t inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgat, men beslutet går ändå i verkställighet, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar.

8 §.

Träder bolaget i likvidation, äger bank- och fondinspektionen förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet, samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera bolagets kassa och övriga tillgångar samt granska bolagets alla böcker, räkenskaper och andra handlingar, och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna vägras. Det åligger bolaget att till ombudet utgiva ersättning med belopp, som inspektionen bestämmer.

Inspektionen äger under bolagets likvidation i avseende å likvidatorer och bolagsstämma enahanda befogenhet, som, innan bolaget trätt i likvidation, enligt denna kungörelse tillkommer inspektionen beträffande styrelse och bolagsstämma.

9 §.

Ledamot av bank- och fondinspektionen må ej deltaga i styrelsen eller vara anställd vid bolag, över vilket inspektionen har att utöva tillsyn.

10 §.

Bolaget skall till bestridande av kostnaden för bank- och fondinspektionens organisation och verksamhet årligen i förskott för det löpande året erlægga bidrag, motsvarande en hundra del procent av sammanlagda beloppet av bolagets egna fonder vid utgången av nästföregående kalenderår.

Inspektionen skall med ledning av översikt, som jämlikt 5 § skall insändas till inspektionen, årligen före januari månads utgång till bolaget avlämna uppgift å beloppet av det bidrag, som skall av bolaget för året erläggas. Det åligger bolaget att före utgången av februari månad för inspektionens räkning insätta beloppet å statsverkets checkräkning i riksbanken.

Bidrag, som av bolaget sålunda inlevereras, skola av inspektionen särskilt för sig redovisas å vederbörlig inkomsttitel i riksstaten, varjämte motsvarande belopp skola i inspektionens räkenskaper från det i riksstaten uppförda förslagsanslaget till avsättning till bankinspektionens fond omföras till nämnda fond.

Denna kungörelse träder i kraft den